

deKanttekening

DECEMBER 2021 | DEKANTTEKENING.NL | PRIJS €5,99

MAGAZINE

Vervolgde
Turkse journalist
Can Dündar: 'Ik
denk nog steeds
dat er hoop is'

Het jaar van de grote
vertrouwenscrisis:
2021 in elf verhalen

Inhoudsopgave

de Kanttekening MAGAZINE

COLOFON

December 2021
Jaargang 4 - nr. 48

UITGEVER
De Kanttekening B.V.

HOOFDREDACTEUR
Mehmet Cerit

EINDREDACTEUR
Arnout Maat

AAN DIT NUMMER WERKTEN MEE
Chris Aalberts, Yassin Akouh,
Tayfun Balcik, Shawintala Banwarie,
Thomas von der Dunk, Dave Ensberg-
Kleijckers, Gert Jan Geling, Jasmijn
Huisman, Fitria Jelyta, Lody van
de Kamp, Ewout Klei, Caner Mert,
Shantie Singh, Süheyla Yalcin

CONTACT / INFORMATIE
010-2013740
info@dekanttekening.nl
www.dekanttekening.nl

Vrij. Moedig. Inclusief.

De uitgave van dit blad wordt
mede mogelijk gemaakt door:

Derman Projects B.V.

8

Het jaar van de grote vertrouwenscrisis: 2021 in elf verhalen

● SAMENLEVING

24

Het schrijfwerk van Edward Said blijft actueel: 'Oriëntalisme is echt overal'

● WERELD

● SAMENLEVING

6 Kiezers van kleur: politiek vertrouwen keldert, grote trek naar flankpartijen	14 Waarom wel of niet vaccineren? We vroegen het ons panel
7 Chris Aalberts - Als de SP niet uitkijkt, eet BIJ1 de partij leeg	16 Moslima's gaan huiselijk geweld te lijf met een religiesensitieve aanpak
8 Het jaar van de grote vertrouwenscrisis: 2021 in elf verhalen	18 Shantie Singh - Oranje gloed door Nederland
12 Corona-campagne voor én door Afro-Nederlanders: 'Het gaat om herkenning'	19 Süheyla Yalcin - Eindhoven de gekste, maar zeker niet de inclusiefste
13 Gert Jan Geling - Ongevaccineerden zorgen voor de échte tweedeling: die op de IC	20 Zwarte journalist Kevin P. Roberson werd 'fysiek ziek' van alle bedreigingen

30

Afghaanse Hazara's vrezen genocide: 'We zijn vluchtelingen in eigen land'

● WERELD

Vervolgde Turkse journalist Can Dündar: 'Ik denk nog steeds dat er hoop is'

● INTERVIEW

38

42

Interculturele vriendschap: hoe verschil in achtergrond juist extra kan binden

● ZINGEVING

21 Dave Ensberg-Kleijkers - Had ik maar meer gedaan voor Quinsy en Jerry

● WERELD

22 De Turkse seculieren zijn op verzoeningstoer. Maar hoe oprecht is dat?

24 Het schrijfwerk van Edward Said blijft actueel: 'Oriëntalisme is echt overal'

30 Afghaanse Hazara's vrezen genocide: 'We zijn vluchtelingen in eigen land'

32 Thomas von der Dunk - Is de Arabische wereld nu terug bij af?

33 Tayfun Balcik - Vluchtelingen een 'wapen'? Europa's slachtofferrol is niet te harden

34 Palestijnse NGO's op terreurlijst Israël: 'We houden onze mond nooit'

36 Gevluchte Rif-activist: 'Premier Marokko verantwoordelijk voor dood visverkoper'

● INTERVIEW

38 Vervolgde Turkse journalist Can Dündar: 'Ik denk nog steeds dat er hoop is'

● ZINGEVING

42 Interculturele vriendschap: hoe verschil in achtergrond juist extra kan binden

45 Lody van de Kamp - Wie één leven reddt...

● NIEUW IN NEDERLAND

46 'Nooit gedacht hier te belanden, maar ben er ontzettend dankbaar voor'

In het kort.

EEN VAN DE GEBOUWEN VAN DE UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM IN DE BINNENSTAD (BEELD: WIKIMEDIA COMMONS / LIJCCOO)

BIJ1 Rotterdam: college moet aangifte doen tegen 'racistische raadsleden'

In maart doet BIJ1 ook mee aan de gemeenteraadsverkiezingen in Rotterdam. In het uitgelekte concept-verkiezingsprogramma verzet de partij zich onder meer tegen 'racistische raadsleden' en het gentrificatiebeleid van de gemeente. BIJ1 wil het beleid omdraaien: er moeten meer sociale huurwoningen komen in duurdere wijken.

De racistische Rotterdamwet moet worden afgeschaft! Er moet direct een stop komen op de drang om huidige wijkbewoners te vervangen. Mensen zijn geen rotte appels!', stelt BIJ1 in het concept-verkiezingsprogramma.

'De gemeente zal met de bouw van sociale huurwoningen het gentrificatiebeleid van de afgelopen jaren omdraaien: in plaats van dure woningen in goedkope wijken, bouwen we betaalbare huurwoningen in duurdere wijken. Minstens 50% van de nieuwe woningen in onze gemeente moeten bestemd zijn voor sociale huur. Zo vechten we tegen gentrificatie. Dit schadelijke proces moet een halt worden toegevoerd.'

In het concept-programma pleit BIJ1 Rotterdam daarnaast voor een wethouder tegen racisme en discriminatie, een verbod op etnisch profileren en 'safe spaces voor LHBTIQIA+personen van kleur'. Zwarte Piet wordt verboden in de openbare ruimte. Rotterdam moet excuses aanbieden voor de slavernij en Keti Koti wordt een officiële feestdag. Racistische politieagenten moeten makkelijker worden ontslagen.

Ook wil BIJ1 een Rotterdam zonder 'haat op straat of in de raad'. Dit betekent onder meer diverse onderwijsprogramma's en diversiteitsquota voor gemeentelijke medewerkers op alle niveaus.

'Ook in de raad zal het college een voorbeeldrol nemen en actiever optreden tegen haat en racisme dat binnen de raad geuit wordt', stelt BIJ1 Rotterdam. 'De aanwezigheid van partijen in de raad (PVV en Leefbaar Rotterdam, red.) die zich met regelmaat van haat bedienen in hun teksten is onacceptabel. Racisme is geen mening maar een misdrijf. Het college zal actief optreden, haatpredikers in de raad aanspreken op hun gedrag en aangifte doen waar racisme geuit wordt.'

Dit concept-programma zal nog door de leden van BIJ1 worden besproken en geamendeerd. Uiteindelijk komt hier dan een definitief programma uit waarmee de partij de holt op gaat voor de Rotterdamse gemeenteraadsverkiezingen van maart. ●

Biograaf: Willem van Oranje had 'racistisch' trekje

Volgens historicus René van Stripiaan bevatte de kritiek van Willem van Oranje (1533-1584) op de Spaanse overheersers een racistisch element. Van Stripiaans nieuwe biografie over de 'Vader des Vaderlands' ligt sinds vorige maand in de boekhandel.

Willem van Oranje viel zijn geschriften de Spanjaarden steeds feller aan, zo vertelt de biograaf aan *Trouw*. Zijn toon krijgt gaandeweg zelfs een 'racistisch' trekje.

'Ik kan het niet anders noemen. Hij verklaarde de perverse karaktertrekken van de Spanjaarden uit het feit dat er zoveel bloed van Moren en Joden door hun aderen stroomde.'

Volgens Van Stripiaan probeerde Willem van Oranje in pamfletten de strijd om de publieke opinie te winnen. Hoewel er ook eigenbelang in het spel was - de Spanjaarden hadden in 1567 zijn bezittingen in de Nederlanden verbeurd verklaard - wierp hij zich op als iemand die streed voor het

vaderland.

Rond 1580 namen de Spanjaarden Oranjes propagandawapen over, vertelt de historicus aan *Trouw*. Ze gingen valse pamfletten schrijven, zogenaamd in Oranjes naam, om de opstand zwart te maken. De Spanjaarden wisten mede hierdoor een groot deel van de Nederlanden terug te veroveren.

Op 10 juli 1584 werd Willem van Oranje in Delft vermoord door Baltasar Gerards. Dankzij zijn zoon en opvolger Maurits, bijgestaan door staatsman Johan van Oldenbarnevelt, wist de Nederlandse Republiek de oorlogskansen te keren. In 1648 kwam met de Vrede van Münster een einde aan de Tachtigjarige Oorlog en werd de Republiek der Zeven Provinciën erkend als onafhankelijke staat. ●

Politie Rotterdam krijgt commissie voor diversiteit en tegen discriminatie

De Rotterdamse politie krijgt als eerste politie-eenheid in Nederland een onafhankelijke adviescommissie die diversiteit moet bevorderen en racisme en discriminatie in de organisatie moet tegengaan. Dit bericht de lokale omroep *RTV Rijnmond*.

Dit schrijft de Rotterdamse burgemeester Ahmed Aboutaleb in een brief aan de gemeenteraad. De commissie zal onder leiding komen te staan van Hamit Karakus (56), oud-politieman en senator voor de PvdA.

Vorig jaar raakte de Rotterdamse politie in opspraak, nadat bekend werd dat in een app-groep van de politie werd gerept over 'kankervolk' en 'pauperallochtonen'. In april dit jaar stemde de gemeenteraad in met een voorstel tot meer 'tegenwicht, tegenspraak en tegenmacht' bij de politie. Volgens Aboutaleb staat de Rotterdamse politie achter het achterliggende doel om het vertrouwen tussen burger en politie weer te herstellen. Behalve de adviescommissie zijn er ook andere programma's om dat doel te bereiken, aldus de burgemeester. Dit jaar nog worden er stadsgesprekken tussen de bewoners en de politie georganiseerd om het vertrouwen te herstellen. ●

Waarom wij FvD (nog?) niet extreemrechts noemen

MEHMET CERIT

Hoofdredacteur / Directeur.

Door te dreigen met tribunalen en bedreigingen tegen Kamerleden goed te praten, is Forum voor Democratie een nieuwe grens overgegaan. Dat is zeker. Op veel redacties, ook op de onze, wordt een langer lopende discussie urgenter: hoe om te gaan met deze partij? Moeten we dit geluid nog aandacht willen geven? En zo ja: moeten we FvD dan het stempel 'extremistisch' meegeven?

Ook onder politicologen speelt deze laatste vraag. Er zijn inmiddels genoeg signalen die erop wijzen dat we te maken hebben met een extreemrechtse partij, stelde de Groningse politicoloog Leonie de Jonge onlangs. De reden: bij FvD is de grens tot oproepen met geweld, een kenmerk van extreemrechts, aan het vervagen.

Is daarmee de kous af? Moet *de Kanttekening* FvD voortaan als extreemrechtse partij betitelen? Binnen de redactie is hier lang over gediscussieerd.

Vooropgezet: wij bemerken allemaal een nieuwe radicaliseringsslag bij Thierry Baudet en de zijnen. En wij volgen wat de politicologen zeggen. Maar wijzelf zijn geen politicologen, die in de eerste plaats duiden en analyseren: wij zijn journalisten, die in de eerste plaats verslag doen en registreren. Zonder labels kunnen wij, anders dan politicologen, ons werk nog steeds doen.

Aan de andere kant: duiding is óók een taak van de journalistiek. Wij moeten ook niet doen alsof journalistiek waardenvrij is. Ook *de Kanttekening* is dat niet. Wij zijn niet mild voor wie de democratie en

We kwamen er als redactie, eerlijk is eerlijk, niet uit

onze vrijheden bedreigt. Daarbij zijn labels als 'radicaal-rechts', 'extreemrechts' of 'moslim-radicalen/extremisten' handig: in één woord krijgt de lezer inzicht in waarmee hij te maken heeft.

Maar eensgezind is de redactie hierover dus niet, in het geval van FvD. Onze discussie leverde een paar knelpunten op, die wij niet onbenoemd willen laten.

Allereerst: is de huidige retoriek van FvD - 'tribunalen', bedreigingen goedpraten - voldoende om te spreken over extreemrechts? Of moeten we wachten tot er explicie-

ter geweld wordt aangejaagd of zelfs gebruikt? Of kunnen we juist de 'standaard'-retoriek van FvD al onderbrengen in de categorie 'geweld'?

We kunnen FvD niet labelen als extreemrechts, zonder eerst dit soort vragen te hebben beantwoord. En we kwamen er als redactie, eerlijk is eerlijk, niet uit. Bovendien: is het goedpraten, aanjagen of gebruiken van geweld wel echt dé waterscheiding tussen extreemrechts en het 'gematigdere' radicaal-rechts?

Wat bijvoorbeeld te zeggen van

een club als het neonazistische Erkenbrand? Die staat bekend als 'studiegenootschap', niet als een club die grossiert in bedreigingen of de straten onveilig maakt. Maar de uitingen van Erkenbrand zijn zo extreem dat *de Kanttekening* deze club niet als radicaal-rechts maar als extreemrechts betitelt.

Weer een andere kwestie: stel dat we FvD extreemrechts noemen. Wat dan te doen met de PVV, die bijvoorbeeld op het gebied van de islam verder gaat dan FvD? Daarbij knaagt ook de PVV aan onze instituties, met retoriek over 'nepparlement', 'D66-rechters' en, jawel, 'tribunalen'. Moet *de Kanttekening* de PVV dan ook, en met terugwerkende kracht, 'extreemrechts' noemen?

In onze artikelen geven we deze partijen voorlopig niet het label 'extreemrechts' mee. Ook niet het label 'radicaal-rechts', trouwens. Gewoon 'FvD' of 'PVV'. Maar ook zonder deze labels kunnen wij de ontwikkelingen rond deze partijen naar behoren uitlichten.

Dit doen wij juist ook omdat de recente ontwikkelingen bij deze partijen ons zorgen baren. En dit bovenop de zorgen die wij al hadden, zorgen over hun houding tegenover het democratische proces en de multiculturele samenleving.

Met hun retoriek over 'tribunalen' plaatsen de FvD en de PVV zich een stukje verder buiten de bestaande rechtsorde. Hun pad is er een van radicalisering. Wellicht zullen zich ontwikkelingen voordoen die meer alarmbellen doen rinkelen, waardoor een nieuw gesprek over 'extreemrechts' vereist is. Zo'n gesprek zullen wij dan niet uit de weg gaan. ●

Kiezers van kleur: politiek vertrouwen keldert, grote trek naar flankpartijen

Nederlanders met een migratieachtergrond hadden al weinig vertrouwen in de politiek, maar zijn dat sinds de afgelopen verkiezingen in rap tempo verder kwijtgeraakt. Flankpartijen worden voor hen interessanter: Denk en BIJ1, maar ook Forum voor Democratie en diens afsplitsing Groep Van Haga. Dit blijkt uit onderzoek door Opiniehuis/de EtnoBarometer, in samenwerking met *de Kanttekening*.

● EWOUT KLEI & CANER MERT

8 op de 10 biculturele respondenten geeft aan minder vertrouwen te hebben in de politiek sinds de verkiezingen: 9 op de 10 vanwege de toeslagenaffaire, 6 op de 10 vanwege de corona-aanpak en 8 op 10 vanwege de lange formatie.

Het vertrouwen in de politiek onder kiezers met een migratieachtergrond was al relatief laag: 55 procent zei voor de verkiezingen al weinig tot zeer weinig vertrouwen te hebben in de politiek.

De cijfers verbazen onderzoeker Abdelbasset Zaghdoud van Opiniehuis/de EtnoBarometer niet: 'Deze groepen krijgen een stigma opgeplakt. Ze worden altijd wegge-

DE ROTTERDAMSE BIJ1-VOORZITTER SANDRA SALOME TIJDENS EEN DEMONSTRATIE TEGEN RACISME, 21 MAART (BEELD: YOUTUBE)

zet als criminelen en fraudeurs: denk aan de toeslagenaffaire.'

Het biculturele vertrouwen in de huidige bewindspersonen is laag: 12 procent vindt Mark Rutte geschikt als nieuwe premier, een kwart denkt hetzelfde bij Sigrid 'nieuw leiderschap' Kaag (D66). Dit komt volgens Zaghdoud omdat veel biculturele Nederlanders geen vertrouwen meer hebben in de algehele politieke 'poppenkast'. Ook heeft Kaag zelf de nodige blunders gemaakt.

Een derde van de biculturele stemmen ging afgelopen maart al naar Denk, rond de tien procent ging voor BIJ1. 3 op de 10 biculturele Nederlanders overweegt aankomende maart op een andere partij te stemmen: 24 procent daarvan overweegt Denk, 17 procent FvD en 14 procent BIJ1. Ook onder de respondenten die in maart niet hebben gestemd, maar overweegt bij komende verkiezingen dit wel te doen, zijn Denk en FvD - naast de PvdA - het meest populair. De flanken worden dus interessanter voor biculturele Nederlanders.

Het 'boreale' FvD populair onder biculturele Nederlanders? Dit komt door corona, zegt onderzoeker Zaghdoud. 'Naast witte wappies heb je ook gekleurde wappies, die geïndoctrineerd zijn met de spookverhalen die er over

corona worden verteld. Dat Baudet racistische standpunten heeft, nemen ze voor lief.'

70 procent van de biculturele respondenten zegt zich niet politiek vertegenwoordigd te voelen.

We vroegen ook enkele biculturele Nederlanders op straat naar hun vertrouwen in de politiek. Mayra (21, van Indische en Spaanse afkomst) heeft GroenLinks gestemd. Ze is kritisch over de regering vanwege de toeslagenaffaire, de lange formatie en omdat Rutte nog steeds niet is afgetreden. Denk en BIJ1 kunnen volgens haar alleen iets betekenen als ze in de regering terecht komen.

'Dan heb je veel meer tegengeluid en kunnen ze echt meer doen voor de diversiteit. Je hoort dan meningen van diversere personen en dan krijg je ook meer representativiteit.' Over D66 is ze kritisch, omdat deze partij zei voor 'nieuw leiderschap' te staan, maar nu onderhandelt over een nieuw kabinet met VVD, CD en ChristenUnie.

Taher (26, zes jaar geleden

7 op de 10 staat nu sympathieker tegenover Denk, BIJ1, Forum voor Democratie en Groep-Van Haga. Bijna 7 op de 10 vinden dat Denk en BIJ1 moeten regeren in een nieuw kabinet.

Een recept voor nog meer teleurstelling, zegt Zaghdoud: 'Kleine fracties hebben geen invloed, wat voor frustratie zorgt. En dat zorgt voor nog minder vertrouwen.'

Opiniehuus/de EtnoBarometer ondervroeg 551 stemgerechtigden met een migratieachtergrond. Het gaat om 150 Turkse, 150 Marokkaanse, 150 Surinaamse en 101 Antilliaanse Nederlanders tot zeventig jaar oud. De peiling is tussen 15 en 30 oktober uitgevoerd. *De Kanttekening* hielp bij het formuleren van de vragen. Biculturele Nederlanders kunnen zich aanmelden voor het panel van de EtnoBarometer. ●

vanuit Syrië naar Nederland gevlucht) vertelt dat hij nooit zal stemmen. Hij gelooft dat achter de democratie de macht van het geld zit. Taher ziet dat hij in het algemeen goed behandeld wordt, maar dat sommige politieagenten hem discrimineren vanwege zijn etniciteit. 'Dat is echt absurd. Dat moet gewoon anders.'

Taher vindt het een goede zaak dat er in Nederland partijen als Denk en BIJ1 bestaan, die voor nieuwe Nederlanders opkomen. 'Ik denk dat ze meer macht moeten krijgen en verdienen.' Een nieuw kabinet van VVD, D66, CDA en ChristenUnie zou Taher teleurstellend vinden. 'Dat laat zien dat Nederland niet wil veranderen en hetzelfde wil aanhouden.' De VVD heeft volgens hem te veel macht 'en moet gewoon weg'. Taher wil een eerlijker systeem voor biculturele en arme mensen.

CHRIS AALBERTS

Journalist en auteur van o.a. 'De puinhopen van rechts'. Docent Media & Journalistiek aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Als de SP niet uitkijkt, eet BIJ1 de partij leeg. Te beginnen in Rotterdam en Utrecht

Het land is in crisis maar de SP is druk met zichzelf. Binnen de SP bevinden zich leden die eigen discussieclubjes zijn begonnen zoals het Communistisch Platform en het Marxistisch Forum. Ze denken na over de koers van de partij en zijn het onderling vaak eens: de SP wordt een te gewone partij en schuift op richting de PvdA, moet meer de straat op en moet vooral veel linkser worden dan nu. De rest van de SP wordt er moe van: deze discussieclubjes komen regelmatig met voorstellen die eenduidige discussie opleveren waarvan op voorhand al duidelijk is dat de rest van de partij er geen zin in heeft.

Daarom besloot de SP deze discussieclubs politieke partijen te noemen om zo de betrokken leden een 'dubbeldidmaatschap' te kunnen verwijten en ze te royeren. De SP deed dit ook met de leden die nog betrokken zijn bij de afgedankte jongerenorganisatie Rood. Ook deze wil een linkere koers. Zo geschiedde: inmiddels kregen zo'n veertig SP'ers een royementsbrief en soms zijn het niet de minste: onder andere de Utrechtse lijsttrekker Floris Boudens moest het veld ruimen, voorzitter van de Rotterdamse afdeling Tijs Hardam en het Utrechtse Statenlid Michel Egghmont.

Praat met SP'ers en ze zullen ontkennen dat BIJ1 hun concurrent is

Praat eens met de SP'ers die in ongenade zijn gevallen en je vraagt je af wat hier aan de hand is. Twintig jaar geleden was de SP de meest linkse partij van het politieke spectrum en dus een magneet voor iedereen die GroenLinks te elitair en de PvdA te gematigd vond. De partij had er aanzienlijk succes mee. Politicologen spraken massaal van de enige partij die nog contact had met gewone mensen in de oude wijken, een doelgroep waar andere partijen geen enkele band meer mee hebben. De SP royeert nu mensen die terug lijken te willen naar de actievoerende partij van toen.

De SP wil een deel van deze actievoerders niet meer. Een soort

zelfmoordstrategie, want de tijd dat de SP de meest linkse partij van het politieke spectrum was, is voorbij. Sinds vier jaar is Sylvana Simons druk bezig met haar eigen partij die zich er niet voor schaamt linkser dan links te zijn. Lees het programma van BIJ1 erop na en je komt allerlei elementen tegen die zo in het SP-programma kunnen staan. Als je een linkse activist bent, kun je vanaf nu kiezen. Strijden voor economische rechtvaardigheid kan voortaan ook bij BIJ1.

Maar de SP heeft nog een tweede probleem. Praat met SP'ers en ze zullen ontkennen dat BIJ1 hun concurrent is. BIJ1 is immers 'intersectioneel': een moeilijk woord voor een partij die niet alleen

naar sociaaleconomische ongelijkheid kijkt, maar ook naar andere scheidslijnen zoals cultuur, religie, gender en seksualiteit. Bij de SP moet men hier niets van hebben. Niet zo verwonderlijk aangezien een groot deel van het jonge ledenbestand is vertrokken of op het punt staat dat te doen. Dan resteert een oudere leeftijdsgroep voor wie sociaaleconomische verschillen altijd het belangrijkste zijn geweest. Dat Nederland een multiculturele samenleving is en dat nieuwe scheidslijnen eveneens belangrijk zijn geworden, wordt hier ontkend. BIJ1 erkent dat wel.

Tot dusver was BIJ1 vooral een project van Sylvana Simons. De twee keer dat de partij een zetel won - in Amsterdam en in de Tweede Kamer - was ze lijsttrekker. In maart zullen we zien of de partij ook zonder Simons in staat is zetels te winnen. BIJ1 probeert het in acht gemeenten en ik stel voor dat we met extra aandacht naar twee daarvan kijken: Rotterdam en Utrecht. Daar is de crisis in de SP het grootst. De partij verwijt beide afdelingen te zijn overgenomen door marxisten en te veel een eigen koers te varen. In Rotterdam staat de deelname aan de verkiezingen op de tocht en ook in Utrecht wordt openlijk aan die deelname getwijfeld. Twee uitgelezen plekken voor BIJ1 om de SP leeg te eten. •

Het jaar van de grote vertrouwens

Waar 2020 al de boeken in kon als 'rampjaar', daar was 2021 niet veel beter. Zie de toeslagenaffaire, de voortsudderende coronapandemie, de Afghanistan-crisis, de wooncrisis, de recordbrekende formatie... En anders dan in 2020 daalde het overheidsvertrouwen, mede door een stuntelige aanpak van al deze crises, tot een dieptepunt – zeker onder biculturele Nederlanders. Welke schade is er in 2021 aangericht? En hoe kan het vertrouwen worden hersteld? We vroegen het aan elf prominente Nederlanders, met elk een eigen verhaal.

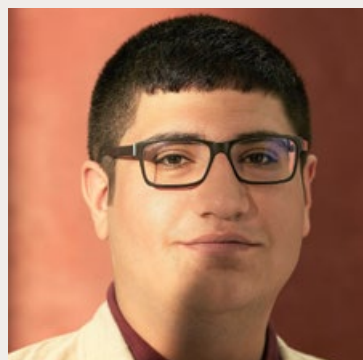

Aziz el Kaddouri, opiniepeiler bij de Etnobareometer

'Als opiniepeiler onder bicultureel Nederland heb ik altijd ervaren hoe het gesteld is met het vertrouwen in politiek en overheid: deze is altijd belabberd. De algemene tendens leek wel de afgelopen jaren dat het met kleine stapjes vooruit ging. Het leek alsof een deel van Nederland met wortels elders zich steeds meer thuis ging voelen in Nederland. Ondanks de vele barrières gaven velen in onze onderzoeken aan dat ze over het algemeen tevreden zijn met hun verblijf alhier, hun genoten vrijheden, hun toekomstperspectief en het vertrouwen in de overheid. Ondanks uitsluiting, discriminatie en achterstelling hebben biculturele Nederlanders het gevoel dat de rechtsstaat, de overheid en hun verkregen stem in de plaatselijk een landelijke politiek hen een betere positie en bescherming heeft gegeven. Dit bleek ook uit de hogere opkomstcijfers bij de laat-

'Slechts 2 op de 10 biculturelen heeft nog vertrouwen in de politiek'

ste verkiezingen van maart dit jaar. 'Maar op dit moment keldert het politieke vertrouwen onder biculturele Nederlanders. Ik noem: de tweedeling door de coronamaatregelen, de toeslagenaffaire, de algoritmische datasegregatie, het gepolariseerde politieke speelveld en de undercoveronderzoeken naar radicalisering in moskeeën. Biculturele Nederlanders labelen deze zaken net wat negatiever dan autochtone Nederlanders. 'In onze laatste peiling naar het vertrouwen in de politiek gaf slechts 2 op de 10 respondenten met een migratieachtergrond aan nog vertrouwen te hebben in de politiek. En opvallend is de sympathie voor de partijen op de rechterflank, zoals FvD en Groep Van Haga. Kortom: er ligt een zware taak voor een komend kabinet met Denk, BIJ1, FvD én Van Haga om het vertrouwen te herstellen.' •

Hizir Cengiz, masterstudent Straf- en strafprocesrecht en publicist

'Ik kom uit de Schilderswijk in Den Haag. Onder meer in deze buurt is het aantal gevaccineerden veel lager dan het landelijk gemiddelde. Het heeft waarschijnlijk te maken met de samenstelling van de buurt. Mensen die sociaaleconomisch onder aan de ladder staan. Toch was het bevreemdend dat juist in deze buurt, waar veel stamgasten van de huisarts wonen, mensen zich minder laten vaccineren. Er is gewoon veel wantrouwen tegen alles wat uit de politiek komt, en juist veel geloof in complottheorieën. 'Elke keer zagen we aan de talkshowtafels weer mensen die zeiden dat je je moest vaccineren. Het is ook lastig om aan mensen die wetenschappelijk niet onderlegd zijn, uit te leggen hoe het virus werkt, als je niet eerst uitlegt wat bijvoorbeeld wetenschappelijke consensus en andere fundamente

van de wetenschap zijn. Tel daarbij op dat er ook artsen actief waren die, tegen de wetenschappelijke consensus in, het wantrouwen hebben gevoed - dan heb je een vertrouwensbreuk waar je u tegen zegt. Bovendien irriteerde het me dat mensen die wél een academische studie hebben gedaan of enige wetenschappelijke achtergrond hebben, schaamteloos dachten dat ze het beter wisten.

'Er is gewoon veel wantrouwen tegen alles wat uit de politiek komt'

'Jammer dat er geen goed verhaal was vanuit de politiek-wetenschappelijke wereld om al die wilde complotten te ontcrachten. Hoe gaan we ooit hieruit komen? Het is te belachelijk als het aan moet komen op een paar prikbussen met daaromheen een paar mensen met een migratieachtergrond die het verhaal moeten vertellen, omdat politiek Den Haag en de wetenschap falen groepen te bereiken in zo'n fundamentele gezondheidskwestie.' •

crisis: 2021 in elf verhalen

Quinsy Gario, kunstenaar

‘Toen de vraag kwam om hieraan mee te doen, en te schrijven over ‘vertrouwen’, moest ik even nadenken. Ten eerst omdat ik recentelijk betrokken was bij een vrij ernstige publieke vertrouwensbreuk. En ten tweede omdat ik vorig jaar medeschrijver was van een tekst voor deze reeks aangeleverd door iemand anders (Sylvana Simons, red.). De uitnodiging om toen met die tekst te helpen leek op een kans om een strijd bare collectieve visie te presenteren. Achteraf bleek het een uitnodiging om een script te schrijven voor een rol. Er werd toen werkelijke verandering beloofd, terwijl het nu duidelijk is dat het om een paar baantjes ging. ‘Waarschijnlijk is dat inmiddels ook een gedachte bij veel ambtenaren bij de verschillende ministeries. Met hun kennis worden zij ingezet om de macht te beschermen en niet de samenleving te die-

nen. De kritische blik die nodig is om dat te doorzien, wordt tevens vertroebeld. In het ene geval door emotionele manipulatie en het misbruiken van een afhankelijkheidspositie. In het andere geval door *gaslighting* en het misbruiken van een machtspositie. Vertrouwen is een goed dat opgebouwd wordt met daden, en tot nu toe zijn we getuige geweest van ingestuurde handelingen van achteloos onverschillige wreedheid.

‘De daaruit volgende vertrouwenscrisis kan alleen hersteld worden

‘We hebben genoeg van weggelakte informatie’

door het nastreven van macht te doorzien en feiten weer leidend te laten zijn. We hebben genoeg van weggelakte informatie. Alleen door alles op tafel te krijgen verlossen we onszelf van ongeschikte leiders, onbekwaam bestuur en ongekend onrecht. Het is de zeggingskracht van daden die valse beloftes kan ontmaskeren. Ook van het (zogenoemd) demissionair kabinet.’ ●

Ewoud Butter, politicoloog en zelfstandig onderzoeker

‘Ik ben graag optimistisch. En meestal lukt me dat ook wel, maar het afgelopen jaar viel dat geregeld niet mee: het gestuntel van het kabinet tijdens de coronacrisis, een bestuurlijke crisis die geïllustreerd wordt door het toeslagenschandaal en de ellenlange kabinetsformatie, de klimaat-, de vluchtelingen- en de wooncrisis, racisme, polarisatie en steeds meer groepen die zich niet gezien of gehoord voelen. En dan moet een winter met nieuwe lockdowns nog beginnen.

‘Toch zie ik lichtpunten. Al die crises kunnen het begin van verandering zijn. Ze zorgen ervoor dat de schijnwerpers vol komen te staan op uiteenlopende en structurele misstanden, ze bevorderen de urgentie om snel tot actie over te gaan en ze vergroten het draagvlak voor structurele veranderingen. Het is steeds moeilijker geworden

‘Al die crises kunnen het begin van verandering zijn’

te ontkennen dat de zorg door jarenlange marktwerking en de macht van verzekeraars is uitgekleeft, dat het water bijna aan onze voeten staat door de opwarming van de aarde, dat door structurele ongelijkheid op de woningmarkt een dak onbereikbaar is geworden voor grote groepen Nederlanders, dat het Europese vluchtelingenbeleid tot onmenselijke drama's leidt en dat macht altijd tegenmacht nodig heeft. Tijd voor verandering dus.

‘Wat me vooral hoop en vertrouwen geeft, is dat die tegenmacht steeds meer wordt gevormd door de koplopers van een nieuwe generatie. Jongeren die vooropgaan in de klimaat- en emancipatiebewegingen, die niet cynisch aan de kant blijven staan, maar verantwoordelijkheid nemen, die niet alleen aan zichzelf denken, maar die solidariteit tonen en ook de mensenrechten van anderen agenderen. Deze nieuwe generatie heeft de toekomst.’ ●

Sujet Shams, publicist en schrijver

‘Als ik een blik mag werpen op het afgelopen jaar, dan kan ik behalve het falende coronabeleid van de regering alleen nog maar denken aan de val van Kabul. Natuurlijk hebben wij het als land lastig gehad met deze crisis, maar een crisis elders deed ons toch even stilstaan bij het feit dat het hier nog best oké is.

‘Ik was enigszins verbijsterd over de lakse houding van Buitenlandse Zaken. Het is natuurlijk spijtig dat Sigrid Kaag het in dezen voor het zeggen had, want ik voel me enigszins

‘Verbijsterd over de lakse houding van Buitenlandse Zaken’

zins bezwaard om die vrouw, die van alle kanten al wordt aangevalen, terecht te wijzen, maar het is niet anders. Dat Nederland als klein landje weinig zeggenschap heeft in

proxy-oorlogen door zijn NAVO-lidmaatschap, begrijp ik heel goed. Maar dat de val van een hoofdstad in een land waar je al twintig jaar betrokkenheid toont, zo ontzettend desastreus moest verlopen? Ik vind het puur gezichtsverlies.

‘Dit neemt niet weg dat ik verwonderd was over de reacties van mensen op sociale media. Van links tot rechts spraken mensen hun steun uit voor vluchtelingen die de Nederlandse missie, met gevaar voor eigen leven, hebben bijgestaan.’ ●

Annebregt Dijkman,
radicaliseringsexpert

‘Blijven glimlachen naar elkaar: ons collectieve kunstwerk voor de lange termijn’

‘Soms gebeuren er dingen die zo pijnlijk zijn dat je er maar het beste om lacht, zeker als je de ironie ervan ziet schitteren. Zo lachte ik mijzelf begin dit jaar door de diagnose chronische evenwichtsandoening heen, terwijl ik mijn nieuwe boek *De radicaliseringsindustrie van pionieren naar professionaliseren*, presenteerde. Half

zwevend, half zittend op een te hoge kruk bij debatcentrum Pakhuis de Zwijger. ‘Goh knap, en je was zo beheerst!’ Ik nam het compliment glimlachend aan. Mijn beheerstheid was het resultaat van angstvallig vastklampen aan mijn tafeltje om maar niet te vallen, maar dat zei ik niet. Pijn is kwetsbaar. Maar kwetsbaarheid verbergen en ironie zijn allebei niet gratis. Het kostte mij dan ook dit hele jaar om mijn balans te zoeken. ‘Maar toch. Op diezelfde avond gold een avondklok en mocht ik alleen over straat als ik twee verklaringen had. Eén van de rijksoverheid en één van Pakhuis de Zwijger. Op die laatste kruiste ik bij beroep ‘artiest’ aan. Een hokje dat me troostte: ik was officieel een kunstenaar! Maar geldt dat hokje niet voor ons allemaal? Zijn we niet allemaal levenskunstenaars die zich momenteel een weg proberen te communiceren naar anderen? Die nieuw evenwicht, vertrouwen en zekerheid verbeelden, dwars door de warboel van klimaatdreiging, complotmythes, geweld, digitale revolutie, huizen-crisis, institutioneel racisme, over-drijving, verbrokkelde politiek, migratie, energiecrisis en corona heen? Als het ons lukt te blijven glimlachen naar elkaar, dan is dat ons collectieve kunstwerk voor de lange termijn. Geweven uit pijn, woede en verdriet: kostbaar én schitterend.’ ●

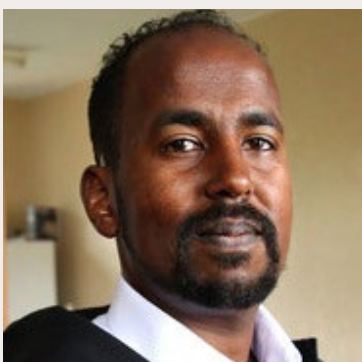
Melissa Koutouzis, organisator
van het woonprotest

‘Stel, ik zou een paar miljoen over hebben. En ik zou dan online opzoeken hoe ik dat het beste kan investeren. Grote kans dat vastgoed en huisjes melken dan op nummer 1 staat. ‘Waarom? Ten eerste kan ik elke maand bij alle pandjes die ik heb opgekocht de huur opvragen, en die huurinkomsten worden niet belast. *Top!* Ten tweede: ik kan de huur vragen die ik zelf wil, want reguleren, daar doen we niet aan. Gewoon: wat een gek ervoor wil geven. *Chill!* Drie: mochten enkele huurders op een gegeven moment moeilijk gaan doen, huurverlaging vragen of onderhoud, kan ik ze er na korte tijd gewoon weer uitflikkeren. *Go flexcontracten!* Ten vierde koop ik een pandje voor mijzelf en kan ik hypotheekrente afschrijven. Daar zit namelijk geen maximum op. Dus ook villabewoners krijgen

deze subsidie! *Lovely!* En ten slotte, mijn huurinkomsten stapelen zich op, dat wordt dan samen met die pandjes mijn vermogen - en vermogen belasten we in Nederland ook nauwelijks. *Fabulous!*

‘Verzet is nu niet enkel een recht maar een plicht’

‘Conclusie: de grootste facilitator van huisjesmelkers is de Nederlandse overheid en haar perverse woonbeleid. Waarom zouden we vertrouwen hebben in een overheid die dat soort keuzes maakt? Een overheid die een cowboyland-schap creëert voor vastgoedheren die snel willen verdienen en ondertussen sociale huur belast met de zogenaamde verhuurdersheffing. Die leidt tot de verkoop, liberalisering en de sloop van sociale huurwoningen, waardoor betaalbaar aanbod flink afneemt en de wooncrisis erger wordt. Zolang de overheid haar grondwettelijke plicht om te voorzien in voldoende en betaalbaar aanbod niet nakomt, is verzet niet enkel een recht maar een plicht. Ook daarom: kraken gaat door!’ ●

Ahmed Abdillahi, bewoner van de
Tweebosbuurt

‘23 jaar geleden verhuisde ik naar Rotterdam-Zuid. Ik voel mij 100 procent Rotterdammer, maar mijn liefde voor de stad is door negatieve ervaringen nu enigszins bekoeld.

Dat komt door de wijze waarop de politiek en de wooncorporaties omgaan met de bewoners van de Tweebosbuurt. Want nadat alles van bovenaf was beklonken, werd ons medegedeeld dat onze buurt zou worden gesloopt. En dat terwijl zowel de politiek als de woningcorporatie *zeiden* inspraak van de bewoners belangrijk te vinden. ‘Ook stoort mij aan het dominante verhaal dat achterstandswijken moeten wijken, omdat er een concentratie zou zijn van armoede, werkloosheid en bijstandstrekkers. En nu, in het coronatijdperk, is daar het vooroordeel bijgekomen dat mensen in deze wijken zich niet laten vaccineren, terwijl de bewoners een diverse groep vormen. We worden, kortom, met hardnekkige

‘Van bovenaf werd ons medegedeeld dat onze buurt zou worden gesloopt’

stigma's geconfronteerd.

‘Een ander voorbeeld is de Belastingdienst. Ik heb ingezien hoe institutionele vooringenomenheid en vooroordelen werken. Zonder dat ik er erg in had ben ik in het systeem Fraude Signalerings Voorzie-

ning (FSV) terecht gekomen. De Belastingdienst heeft hier inmiddels excuses voor aangeboden, maar ik wil graag weten hoe ik in dit systeem beland ben.

‘Zo’n 240.000 burgers zijn door de Belastingdienst gedupeerd, waaronder buitenproportioneel veel biculturele Nederlanders zoals ik. Het is een goede zaak dat de toeslagenaffaire veel aandacht krijgt in de media. Ook de racistische kant ervan. De Black Lives Matter-protesten van 2020 zijn niet voor niets geweest.

‘Volgend jaar maart zijn er weer gemeenteraadsverkiezingen. Wij, gewone Rotterdammers, gewone Nederlanders, moeten deze thema's onder de aandacht brengen van de politieke partijen.’ ●

Imane Nadif, raadslid Groenlinks Amsterdam

‘Als raadslid kom je overal in de stad. Ik heb veel gesprekken mogen voeren met organisaties, onderne-

mers en bewoners, en als er iets is waar iedereen het met elkaar over eens is, is het streven naar een rechtvaardige stad. We hebben gezien dat als we een rechtvaardige stad willen, we alert moeten zijn op de verschillende manieren waarop ongelijke machtsstructuren groeien mensen kunnen benadelen. De overheid is in dienst van de burger en moet daarom mensen met vertrouwen behandelen. Maar het vertrouwen in de overheid is de afgelopen jaren door rechts beleid juist steeds meer afgebroken.

‘Gelukkig zien we dat lokale overheden er alles aandoen om de mensen te helpen, en als lokale politiek zit je er veel dichterbij. Als

‘Als we het vertrouwen willen vergroten, dan ligt het antwoord bij lokaal’

we het vertrouwen willen vergroten, dan ligt het antwoord bij lokaal. We hebben gezien hoe wet-houders verantwoordelijkheid hebben genomen om de gezinnen betrokken bij de toeslagenaffaire te helpen, waar Den Haag juist enorm tekortschiet. Gemeenten wachten

niet op landelijk beleid om aan de slag te gaan met klimaatverandering en hebben al veel ambitieuze plannen uitgevoerd. De horeca en kunst- en cultuursector zijn hard geraakt in deze tijden van crisis, maar zowel op provinciaal als gemeentelijk niveau is er extra financiële steun aangeboden.

‘We zien steeds meer verdeling in onze samenleving, maar tegelijkertijd zien we ook steeds meer mensen zich hiertegen verzetten door met elkaar in gesprek te gaan. Als er iets is wat ik geleerd heb de afgelopen tijd, dan is het dat als we het vertrouwen en de verbinding tot elkaar willen vergroten, dit lokaal begint tussen de mensen.’ ●

Ugur Ümit Üngör, hoogleraar Holocaust en Genocidestudies

‘Belangrijk dat nieuwe leiders het wantrouwen niet voeden’

‘De vertrouwenscrisis was op verschillende niveaus al vrij ernstig en dat is ook de afgelopen jaar achteruit gegaan. Als je alleen al kijkt naar het vertrouwen in de internationale rechtsorde... dat is misschien wel de grootste vertrouwenscrisis die we meemaken op dit moment, denk ik. Overal op de wereld worden nog steeds vrij ernstige oorlogsmisdaden gepleegd. En daar wordt eigenlijk niks aan gedaan. Dit leidt tot een fundamentele crisis in het vertrouwen dat mensen hebben in de internationale gemeenschap. ‘De toespraak van de Palestijnse

activist Mohammed el Kurd onlangs bij de Verenigde Naties, die hij begint met *‘Hello, international community’* is natuurlijk exemplarisch wat betreft het cynisme en sarcasme dat heerst. Maar het is ook wel terecht, omdat er niks gebeurt tegen de schendingen van de mensenrechten daar.

‘En wat betreft humanitaire interventie: daar gaat het ook niet zo lekker mee. Ook gaat het niet goed in de internationale rechtspleging. Mensen die misdaden hebben gepleegd komen niet voor de rechter; die kunnen ‘gewoon’ vrij rondlopen, want de macht regeert. Dat zie je in China, maar ook in Syrië, waar Assad nog steeds aan de macht is na tien jaar het halve land te hebben uitgemoord.

‘Dit alles heeft natuurlijk een enorme impact op hoe mensen kijken naar onrecht en onrechtvaardigheid. Onrechtvaardigheid blijft en ettert voort. Dat wekt wantrouwen, het doet afbreuk aan vertrouwen. Niet alleen in één samenleving, maar mondiaal. Dat Donald Trump zich bijvoorbeeld terugtrok uit het klimaatakkoord, dat is ook zoiets waardoor mensen vertrouwen verliezen.

‘Dus op internationaal gebied zijn er ernstige zorgen. Het is belangrijk dat nieuwe leiders dat wantrouwen niet voeden en daar hun politieke carrière op bouwen. Ze moeten juist het tegenovergestelde doen: het vertrouwen terugwinnen van mensen. Dat gaat, zoals het gezegde luidt, te voet.’ ●

Achraf el Johari, jongerenburgemeester Amsterdam

‘Ik kan niet anders stellen dan dat de Nederlandse overheid islamofob is’

in het algemeen, die structureel vernederend is.

‘Ik ben geboren in Amsterdam, in het OLVG. En het enige wat ik wil is dat ik van Nederland kan houden. Dat mijn broertje, zusje, en als ik ooit kinderen krijg, ook zij van Nederland kunnen houden. Maar het is zo’n slopend proces, het slurpt energie om die vorm van algehele emancipatie te bereiken. Ik heb zelf altijd van Nederland gehouden. Maar Nederland heeft bijna alles gedaan om dat met een zekere argwaan te begroeten. Ook in Amsterdam, mijn stad, die ik altijd immuun heb gewaand tegen xenofobie.

‘Niemand is perfect. Ik ook niet. Iedereen heeft gebreken. Een bepaalde intolerantie als gevolg van het misvormen van onze geesten. Maar ik probeer dat elke dag weg te nemen. Ik zie dat stukje zelfreinigend vermogen in Nederland niet terug. De haat is genormaliseerd. Je kan dat bijvoorbeeld ook zien in de situatie rondom Peter R. de Vries. Iedereen loopt nu weg met zijn nalatenschap. Maar wie volgt hem nu daadwerkelijk op?’ ●

‘Ik ben etnisch geprofileerd door de Amsterdamse politie dit jaar, en dat heeft tot een vertrouwensbreuk geleid. Maar eerlijk gezegd ervaar ik al veel langer een vertrouwenscrisis in Nederland. Als je bijvoorbeeld kijkt naar wat de NCTV doet met het bespioneren van moskeeën, of naar de vijandigheid waarmee het islamitische Haga Lyceum wordt bestookt vanuit het Amsterdamse stadsbestuur. Er zijn genoeg voorbeelden te noemen. Ik kan helaas niet anders stellen dan dat de Nederlandse overheid islamofob is.

‘En dat is pijnlijk. Dit raakt mij persoonlijk. We leven in een giftig politiek klimaat dat het resultaat is van Bolkestein, Fortuyn, Wilders, en dat verder na 9/11 meer terrein won. Alsof deze giftigheid inherent is aan de benadering van de Oriënt in het Westen: een oriëntalistische en koloniale kijk op moslims en biculturele Nederlanders

Corona-campagne voor én door biculturele Nederlanders: 'Het gaat om herkenning'

De Rotterdamse ondernemer en D66-politica Joan Nunnely is een initiatief begonnen om via voorlichting het hoge aantal coronabesmettingen en -doden onder Nederlanders van kleur terug te dringen.

BEELD: JOAN NUNNELY MET EEN DEEL VAN HAAR TEAM

• EWOUT KLEI

Begin november begon ze dit initiatief, vertelt Nunnely. 'Aanleiding was het overlijdensbericht van een vriend van mij aan Covid-19. Dat kwam hard aan. Ik was er helemaal klaar mee.'

Nunnely bracht verschillende mensen uit de Afro-Nederlandse gemeenschap en andere gemeenschappen bij elkaar in het Covid Urgent Team, dat een voorlichtingscampagne uit zal rollen om de dodelijke desinformatie onder biculturele Nederlanders tegen te gaan.

Dat het coronavirus harder toeslaat onder Afro-Nederlanders en andere biculturele Nederlanders werd vorig jaar vrij gauw duidelijk. In april 2020 luidde het Landelijk Platform Slavernijverleden de noodklok: Afro-Nederlanders werden buitenproportioneel vaak en hard getroffen door het virus omdat zij weinig tot niet meegenomen werden in de besluitvorming.

'Het achterliggende probleem is dat zwarte mensen onvoldoende gerepresenteerd worden in de verschillende bestuurslagen en in de Tweede Kamer', stelt Nunnely resoluut. 'Feitelijk zijn het nog

'Het achterliggende probleem: dat zwarte mensen onvoldoende gerepresenteerd worden in de bestuurslagen en de Kamer'

steeds witte instituties.'

Nunnely gelooft niet dat de medische wetenschap racistisch is, maar: 'We komen van ver. De toeslagenaffaire, de structureel te lage schooladviezen, het invecteren in de witte samenleving; er zijn helaas genoeg redenen waarom veel mensen van kleur weinig vertrouwen hebben in de overheid.'

Nunnely komt onder Afro-Nederlanders veel achterdocht tegen. 'Ga jij mij vertellen wat beter voor mij is?', denken mensen als de overheid zegt dat mensen zich beter kunnen laten vaccineren. Ze vragen zich af of de overheid wel het beste met hen voor heeft, gezien hun ervaringen uit het verleden.'

De oplossing is volgens haar meer representatie. 'Afro-Nederlanders en andere biculturelen kunnen pas echt bereikt worden als ze het gevoel hebben serieus te worden genomen. Artsen van kleur

zeggen het net even anders. Naar hen wordt eerder geluisterd door mensen uit de zwarte gemeenschap. Het gaat om herkenning. De Nederlandse overheid onderkent dit onvoldoende. Daarom moeten ook biculturele deskundigen aan tafel aanschuiven.'

NRC-columnist Lofti el Hamidi schreef onlangs: 'Een huisarts merkte onlangs op dat besmettingshaard Rotterdam-Zuid niet geheel toevallig een brandhaard was van de Toeslagenaffaire.' Juist inwoners in de achterstandswijken, met vaak een biculturele achtergrond, hebben volgens El Hamidi de gesel van de calculerende overheid het hardst gevoeld.

'En nu heeft diezelfde overheid het over 'samen' het virus onder controle krijgen en wordt het vaccinatieprogramma gepresenteerd als een enorme gunst. Eindelijk iets gratis. Maar ook gratis. Zo makke-

lijk worden deze mensen niet overgehaald. Niet meer in ieder geval', schrijft hij.

Nunnely is het met deze cynische analyse eens, vertelt ze. En daar wil ze wat aan doen. 'Ik heb onlangs meegelopen in de vrouwenmars in Rotterdam, die als doel had de slachtoffers van toeslagenaffaire recht te doen. Veel slachtoffers van de toeslagenaffaire waren inderdaad vrouwen van kleur, allemaal uit bepaalde wijken. Ik zie dat mensen sceptisch zijn geworden. En daarbij komt nog dat de Nederlandse overheid een te onduidelijk beleid voert als het om corona gaat. Dat voedt het wantrouwen. Om het vertrouwen van mensen van kleur in de overheid te herstellen moeten er meer mensen van kleur aan tafel, waar de beslissingen worden gemaakt.'

Het Covid Urgent Team is breed opgezet. 'Ik ben van D66 en in maart zijn er verkiezingen, maar dit is geen campagne stunt. Daarom zijn er ook mensen van de PvdA, Denk, GroenLinks, ChristenUnie en BIJ1 bij ons initiatief betrokken, en het onpartijdige initiatief Kleur de Kamer van Ian van der Kooye (oud-strateeg bij Denk en BIJ1, red.)' Wel zal Nunnely haar netwerk binnen D66 inzetten om aandacht te vragen voor het probleem.

'We moeten niet doen alsof die olifant in de kamer er niet is', besluit Nunnely. 'We zijn niet machteloos tegen het virus. We kunnen er echt wat tegen doen en de vaccinatiegraad opkrikken, maar alleen als we op een positieve manier verbinding maken met mensen. De overheid, Den Haag, moet de hand in eigen boezem steken, omdat ze nauwelijks verbinding met de samenleving heeft gemaakt. Het probleem waarvoor we nu staan is urgent en schreeuwt om een oplossing. Daarom moeten we niet over Afro-Nederlanders en andere biculturele Nederlanders spreken, maar juist mét hen en zijn wij deze grassrootsbeweging begonnen.' •

GERT JAN GELING

Publicist. Kernlid van de denktank Liberales. Onderzoeker aan het Leids Universitair Centrum voor de Studie van Islam en Samenleving dat verbonden is aan de Universiteit Leiden.

Ongevaccineerden zorgen voor de échte tweedeling: die op de IC

Vaccinatie is hét onderwerp dat zorgt voor polarisatie, zoals de discussies over vluchtelingen en Zwarte Piet dat eerder waren. De vaccinatiediscussie leeft. Met name wanneer het gaat over de eventuele invoering van 2G en de vraag in hoeverre er een vaccinatieplicht zou moeten komen. Er wordt zelfs gesproken over een nieuwe tweedeling tussen gevaccineerden en ongevaccineerden.

Een interessant model om polarisatie te analyseren komt van filosoof Bart Brandsma, dat in de wetenschap en bij de overheid veel gebruikt wordt. Volgens Brandsma gaat polarisatie vrijwel altijd over identiteit. Dat geldt ook voor de vaccinatiediscussie. Het gaat niet alleen om de vraag of inenten verstandig is of niet, maar ook bij welke groep je wilt horen.

Volgens Brandsma zitten in beide kampen zogenoemde pushers, die de discussie aanwakken. De pushers in het antivax-kamp zijn bijvoorbeeld Thierry Baudet en Willem Engel, maar ook onder gevaccineerden zien we een groeiend aantal pushers opkomen. Bijvoorbeeld het leger aan columnisten dat de laatste tijd steeds nadrukkelijker aangeeft 'klaar' te zijn met ongevaccineerden. Zij voe-

Ongevaccineerden, amper 12 procent van de bevolking, worden terecht erop aangesproken 50 procent van de ziekenhuisbedden en 70 procent van de IC bedden bezet te houden

den de polarisatie net zo goed.

Verder zijn er de joiners, die vanuit het stille midden zich aansluiten bij de pushers; de bruggenbouwers, die beide kampen met elkaar proberen te verzoenen door hen juist met elkaar in gesprek te willen brengen. Je zou kunnen denken aan de media die debatten tussen voor- en tegenstanders faciliteren. En ten slotte is er de zondebok, de persoon of groep die (onterecht) de schuld krijgt van de gehele problematiek.

De vraag wie hier nu de zondebok is, is het meest interessant. Antivaxers zullen zeggen dat zij de zondebok zijn, aangezien zij het gevoel hebben dat hun positie in de samenleving steeds meer onder druk komt te staan. Hen wordt verweten dat zij de hoge aantallen besmettingen, de ziekenhuisbezetting en daarmee ook de huidige

avondlockdown aanjagen. Is het dan terecht om te constateren dat zij de zondebok zijn in deze discussie?

Niet per se. Volgens Brandsma wordt een zondebok altijd onterecht als schuldige aangewezen, simpelweg omdat men een schuldige wil hebben. En dat is hier niet het geval.

Ongevaccineerden, amper 12 procent van de bevolking, worden terecht erop aangesproken 50 procent van de ziekenhuisbedden en 70 procent van de IC-bedden bezet te houden. Hooguit kunnen we stellen dat het falende en zwabberende kabinetsbeleid, en dan specifiek van coronaminister Hugo de Jonge, zeker niet meehelpt. Maar ongevaccineerden zijn wel degelijk verantwoordelijk voor de huidige crisis.

Ongevaccineerden die zichzelf als de zondebok beschouwen, die

klaar zijn met de polarisatie en willen dat de discussie ophoudt, kunnen heel eenvoudig de polarisatie doorbreken. Ze moeten hun maatschappelijke verantwoordelijkheid nemen en zich laten vaccineren.

Alleen vaccins helpen ons uit deze crisis. Alleen vaccins kunnen ons helpen een lockdownloos tijdperk te bereiken. En wanneer iedereen zich laat vaccineren, zal een van de twee kampen simpelweg ophouden te bestaan - en daarmee ook de polarisatie.

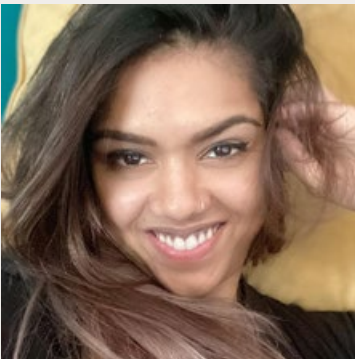
Zo desastreus zal die polarisatie trouwens ook weer niet uitpakken. Er zal geen groter conflict komen, want het ongevaccineerden-kamp is wel een heel kleine minderheid. Ook vervolging, waar Willem Engel en Thierry Baudet zo hard over schreeuwen, is onwaarschijnlijk. Hoofuit zullen zij een strenger beleid voor de kiezen krijgen, maar met reden dus.

De échte tweedeling in de samenleving die er nu aankomt, is niet die tussen gevaccineerden en ongevaccineerden. Deze tweedeling is tussen kanker-, hart- en andere patiënten die straks geen ziekenhuis- of IC-bed kunnen krijgen en de grote aantallen (ongevaccineerde) coronapatiënten die deze bedden bezet houden.

Triage op de IC: de meest levensvatbare vorm van tweedeling die er bestaat. •

Waarom wel of niet vaccineren? We

Biculturele Nederlanders blijven, als groep genomen, achter in de vaccinatiecijfers. Dus vroegen wij ons biculturele panel: ken jij ook mensen die niet gevaccineerd zijn? Wat zijn hun redenen? O - en ben je zelf gevaccineerd?

Anushka Sockhradj (28), sociaal werker

'Nee, ik ben niet gevaccineerd. Om meerdere redenen. Allereerst omdat we onvoldoende kennis hebben over de bijwerkingen op langere termijn. Ik wacht daarom af hoe de werking van het vaccin zich bij anderen ontwikkelt. Daarnaast is het voor mij een beetje een principe. Er komt toch een stukje dwang bij kijken, dat mensen steeds meer gedwongen worden om zich toch te vaccineren. Daar heb ik moeite mee. Dat mijn kinderen straks bijvoorbeeld niet meer naar school kunnen, omdat ze niet zijn gevaccineerd. Nu hoeven kinderen zich niet te laten vaccineren, maar straks misschien wel.

'Onlangs is mijn opa overleden, na het krijgen van de derde prik. Dit bevestigde mijn idee dat zo'n cocktail ook schadelijk is voor ons immuunsysteem, met name voor de risicogroepen. Mijn broertje heeft zich in tegenstelling tot mij wel laten vaccineren, maar hij wil nu geen boosterprik meer.

'Van Thierry Baudet ben ik geen

fan vanwege zijn eerdere controverse uitspraken, maar hij is oprecht tegen vaccinaties en tegen de coronamaatregelen. Daarom weet hij ook de snelgroeende minderheid voor zich te winnen. Het coronavirus onderschat ik trouwens niet, maar de farmaceutische industrie heeft er een belang bij dat wij ons laten vaccineren. 'Ten slotte klinkt het hard, maar er is sprake van overbevolking en dit is misschien een natuurlijke manier van de aarde zelf om op te ruimen, een soort grote schoonmaak. Als mijn tijd is gekomen, wordt ik vanzelf opgeruimd en ik ga dat proces niet bespoedigen of vertragen met een vaccinatie.' •

'Er komt toch een stukje dwang bij kijken'

Leontine Vrecke (45), salesmanager, wijkraadslid Katendrecht Wilhelminapier Rotterdam, zangeres

'Natuurlijk ben ik gevaccineerd. Mijn moeder en haar man zijn dat gelukkig ook. De meeste van mijn broers en zussen hebben zich echter niet laten vaccineren, omdat ze het vaccin niet vertrouwen. Ze vinden dat het te snel is gegaan. Normaal duurt het twee, drie jaar voordat een vaccin op de markt komt. Maar een goede vriend van mij, een neuroloog, legde mij uit dat in een onderzoeksperiode er een bepaalde hoeveelheid mensen getest moet zijn. Door de urgentie van het vinden van een vaccin, zijn er in een kortere tijd veel meer mensen meegenomen in de onderzoeken. Daarom heb je nu veel sneller betrouwbare resultaten over de effecten van het vaccin. Ik ben heel blij met deze vriendschap, want ik mag hem alle vragen stellen. Hij is goed van alles wat met het coronavirus te maken heeft op de hoogte en leest ook wetenschappelijke artikelen.

'Vroeger deden mensen helemaal

'Ik vind veel vaccinatie weigeraars niet consequent'

niet moeilijk over vaccinaties. Je liet je vaccineren als je op reis wilde naar India, om maar een voorbeeld te noemen. Maar nu opeens zijn veel mensen kritisch. Ze blazen de negatieve effecten op, bijvoorbeeld de bijwerkingen van het vaccin, terwijl bijna elk medicijn bijwerkingen heeft. Ook beroepen ze zich op vage bronnen en letten te veel op individuele verhalen, terwijl we naar het grote plaatje moeten kijken. Het vaccin werkt.

'Toch geloof ik niet in dwang. Mensen moeten zelf kiezen. Maar ik vind veel vaccinatieweigeraars niet consequent. Ze willen zich niet laten vaccineren, maar willen wel met een neppe QR-test naar een festival of club. Met het risico dat ze anderen besmetten of zichzelf. Dat snap ik echt niet.' •

vroegen het ons panel

Abdessamad Taheri (45), manager arbeidsontwikkeling

'Ja, ook ik ben gevaccineerd. Volledig. Mijn sociale omgeving is heel

'Een van mijn beste vrienden werd lid van FvD'

verdeeld over dit onderwerp. Onlangs ben ik uit de familie-app gestapt, omdat er allemaal complottheorieën over corona en over vaccins werden gedeeld. Er is veel wantrouwen. Richting de overheid,

de farmaceutische industrie en richting deskundigen. Toen ik op Facebook zei dat ik gevaccineerd was, kreeg ik een heleboel kritiek over mij heen. Mijn ouders hebben gelukkig wel een prik genomen, mede dankzij mijn aandringen, maar veel andere familieleden niet. 'Het is ook lastig om jongeren te overtuigen. Nee, zij gaan niet dood aan corona. Maar ze moeten zich laten vaccineren en zich aan de maatregelen houden voor de ouderen, die wel aan de ziekte kunnen overlijden.

'Thierry Baudet is populair onder Marokkaanse Nederlanders, ondanks zijn racisme. Een van mijn

beste vrienden is lid geworden van Forum voor Democratie. Ik zei tegen hem: 'Baudet houdt niet van jou, want jij bent een gelovige moslim.' Maar hij is gevoelig voor de complottheorieën. Dit wantrouwen was er al trouwens. Het coronavirus werkt als een katalysator. FvD, maar ook Denk, proberen goedkoop te scoren door te parasiteren op de onvrede van mensen die balen van het virus.'

'Natuurlijk hoop ik niet op een nieuwe lockdown. Maar ik vrees dat er geen andere oplossing is om de besmettingen tegen te gaan. We gaan vrees ik een gure winter tegemoet.' ●

Dimple Sokartara (29), communicatieadviseur

'In sommige culturen is men geneigd meer risico te nemen'

'Ik merk dat ongevaccineerde biculturele Nederlanders in mijn omgeving vaak de pandemie-aanpak van Nederland vergelijken met die in andere landen. Soms maken ze vergelijkingen met hun herkomstland of het geboorteland van hun ouders. Ze horen dat mensen daar geen of weinig druk

ervaren om het vaccin te nemen, en er vanuit hun overheid geen beperkingen worden opgelegd: ze kunnen nog prima reizen, uit eten en winkelen. Dan merk ik dat ze minder begrip hebben voor de coronamaatregelen in Nederland, die nu weer aangescherpt zijn. 'Verder denk ik dat vaccinatiebereidheid ook te maken heeft met factoren die cultureel bepaald zijn. In sommige culturen zijn mensen geneigd om meer risico's te nemen dan in andere culturen. Dat heeft te maken met de mate waarmee verschillende culturen omgaan met onzekerheden. Het gevoel van op je gemak voelen bij onzekerheid is in die zin cultureel bepaald.

'Ik ben opgegroeid binnen een Indonesisch-Nederlandse cultuur. Mijn familie zegt vaak tegen mij dat ik te Nederlands ben, omdat ik me graag aan de regels houd. Het feit dat ze het naleven van regels koppelen aan het Nederlands-zijn, zegt ook iets over wat het voor hen betekent om Indonesisch en om Nederlands te zijn. In Indonesische culturen gaat men over het algemeen wat losser met de regels om. Wat betreft corona zijn zij wel voorzichtig, maar er heerst daar minder een drang om uit voorzichtigheid allerlei risico's te gaan vermijden.' ●

Ibrahim Özgül (38), finance en project professional

'Je laat je zelf ook opereren als je een tumor hebt'

'Het is ingewikkeld. Ik ben zelf hoogopgeleid en woon niet in een sociaaleconomisch achtergestelde wijk, maar ben onlangs pas gevaccineerd. Ik denk niet dat je de vaccinatiebereidheid per se kunt linken aan migratieachtergrond, sociaaleconomische status of religie. Dus ik weet niet of die getallen überhaupt wat zeggen als het om Turkse of Marokkaanse Nederlanders gaat.

'Bij deze twee groepen kan geloof overigens wel een rol spelen. En daar heb je twee vertakkingen in. De een praat over het lot, of 'kadr': als je door corona moet overlijden, dan overlijdt je zo. En de andere stroming zegt: Allah heeft je de middelen gegeven om je te beschermen - dus doe dat dan ook.

Daar zit wel een scheiding. 'Ik sta meer aan de kant van dat je jezelf moet beschermen. Je laat je zelf ook opereren als je een tumor hebt. Aan de andere kant: ik ben zelf gevaccineerd, maar dat wil nog niet zeggen dat ik overtuigd ben van het vaccin. Er zijn in vergelijking met vorig jaar nu zoveel mensen gevaccineerd, en dan nog hebben we zoveel besmettingen... dus qua logica ben ik er niet uit. 'Overigens ging het vorig jaar nog over het opbouwen van 'groepsimmunitet', zoals onze demissionair premier Mark Rutte zei. Ik denk dat mensen hierdoor denken: 'Als je een of twee keer besmet bent, dan kan je het virus waarschijnlijk aan - je hebt het overleefd. Waarom zou ik mij dan nog laten vaccineren?' Ik acht deze redenering waarom mensen zich niet laten vaccineren waarschijnlijker dan andere oorzaken.' ●

Moslima's gaan huiselijk geweld te

BEELD: PIXABAY

Op donderdag 25 november was de Internationale Dag voor de Uitbanning van Geweld tegen Vrouwen. We spraken (moslim)vrouwenorganisaties over hoe zij huiselijk geweld tegen moslima's tegengaan. 'We willen moslimvrouwen vooral bewust maken van hun rechten.'

● FITRIA JELYTA

De Verenigde Naties riepen de eerste dag tegen vrouwengeweld uit op 25 november 1993, ter nagedachtenis van drie Dominicaanse activistes die in 1960 op brute wijze werden vermoord. Sindsdien haken mensenrechten- en vrouwenrechtenorganisaties op 25 november aan met campagnes en informatiedagen voor meer bewustzijn rondom geweld tegen vrouwen. Zo ook de Nederlandse moslimvrouwenorganisatie Al Nisa.

Jaarlijks organiseert Al Nisa de cursus 'Vrouw en Islam' voor moslima's die kennis willen opdoen

'Bij jonge moslimvrouwen komt echtscheiding vaker voor dan bij de eerste generatie moslims, en daar kijkt men tegenwoordig minder van op'

over de islam en maatschappelijke thema's. Ook deelt de stichting informatie op haar social mediaka-

nalen over onderwerpen als vrouwelijk leiderschap en weerbaarheid. Op de Internationale Dag voor de

Uitbanning van Geweld tegen Vrouwen houdt Al Nisa een live sessie op haar Instagram-account over huiselijk geweld tegen vrouwen.

'Bij Al Nisa worden wij ook wel eens gebeld door vrouwen die huiselijk geweld hebben meegemaakt of in een gewelddadige relatie zijn beland', vertelt Al Nisa-voorzitter Esmaa Alariachi. 'Wij zijn geen hulpverleningsorganisatie, maar we zijn wel bekend met hulpverlening, specifiek bij huiselijk geweld. Wanneer er dan een zuster bij ons aanklopt die huiselijk geweld of discriminatie heeft meegemaakt, wijzen we haar door naar de instanties die haar de nodige hulp kunnen bieden, zoals bijvoorbeeld een psychosociaal counselor, een therapeut of de noodopvang.'

Door jaarlijks activiteiten te organiseren, zoals een Nationale Vrouwenifitar, biedt Al Nisa vrouwen de mogelijkheid om samen te komen en ervaringen met elkaar uit te wisselen. 'Dat betekent ook dat wij als moslimvrouwenorganisatie een rol hebben in het bespreekbaar maken van de taboes rondom huiselijk geweld en andersoortig geweld tegen vrouwen.'

Binnen moslinggemeenschappen is geweld tegen vrouwen een zeer gevoelig onderwerp, weet de Al Nisa-voorzitter. 'Daarom willen we moslimvrouwen met onze cursus Vrouw en Islam vooral bewust maken van hun rechten. Dat ze niet omwille van het geloof in een situatie moeten blijven waarin ze ongelukkig zijn, of in een huwelijk waarin ze worden mishandeld door hun partner.'

Alariachi merkt wel een verandering in de houding van moslimvrouwen over huiselijk geweld. 'Vooral de tweede en derde generatie Nederlandse moslima's hebben, in tegenstelling tot hun migrantenouders, een hoge opleiding genoten en verdienen een eigen inkomen', zegt zij. 'Ze zijn in veel gevallen niet afhankelijk van het inkomen van hun echtgenoten, en hoeven daardoor niet in een schadelijke relatie te blijven om te kun-

lijf met een religiesensitieve aanpak

nen overleven. Dat is wel anders geweest bij de eerste generatie. Bij jonge moslimvrouwen komt echtscheiding vaker voor dan bij de eerste generatie moslims, en daar kijkt men tegenwoordig minder van op.'

Religiesensitieve hulp

Dat geweld tegen vrouwen een gevoelig onderwerp is binnen moslimgemeenschappen weet ook de Egyptisch Amerikaanse moslimgeleerde Dalia Mogahed. Volgens haar worden vrouwenonderdrukking en geweld tegen vrouwen binnen moslimgemeenschappen in rechtse en in sommige seculiere kringen toegekend aan de islam. Dat schrijft zij in een paper uit 2017. Wanneer een moslimvrouw slachtoffer wordt van geweld binnen de moslimgemeenschap, dan wordt dat bestempeld als 'eerwraak' met de islam als oorzaak, schetst zij. Dat terwijl hetzelfde gruwelijke geweld tegen vrouwen in seculiere kringen wordt bestempeld als 'huiselijk geweld'. Aan de andere kant erkent zij dat sommige moslims Koranverzen - al dan niet opzettelijk - verkeerd interpreteren.

Mogahed wijst op het controverse Koranvers 34, in de Soera An-Nisa (De vrouwen): *'Mannen zijn de beschermers en onderhouders van vrouwen, omdat Allah de één boven de andere heeft gesteld en omdat zij uitgeven uit hun middelen. Daarom zijn de goede vrouwen vroom en gehoorzaam en in afwezigheid van hun man waken zij over wat Allah hen bevolen heeft te bewaken. En wat betreft hen (echtgenotes) waarvan jullie ongehoorzaamheid vrezen: waar schuw hen (eerst), weiger (vervolgens) het bed met hen te delen, en (als dat niet helpt) slaat hen (licht). Indien zij weer gehoorzaam zijn, zoek dan niets tegen hen. Waarlijk, Allah is Verheven, Groots.'*

In haar paper beschrijft Mogahed dat dit vers niet zomaar één-op-één kan worden toegepast in het dagelijkse leven. De interpretatie moet worden overgelaten aan moslimgeleerden die hun levens hebben gewijd aan het bestuderen van de heilige teksten, de context

'Door niet te spreken over taboes als huiselijk geweld, houden we die in stand'

en tijdsgeest waarin ze werden geopenbaard. Daarnaast kunnen Koranverzen niet los worden gezien van de Hadith - overleveringen - van de profeet Mohammed. In verschillende overleveringen blijkt dat de profeet geweld tegen vrouwen verafschuwt en daar ver van wegblijft, aldus Mogahed. Juist het gedrag en Sunnah - de gebruiken - van de Profeet Mohammed wegen zwaar als voorbeeld waarnaar moslims dienen te streven, stelt zij.

Om geweld tegen vrouwen bespreekbaar te maken binnen moslimgemeenschappen is een cultuur- en religiegevoelige aanpak daarom vereist, vindt Aziyme Akgun. Zij is oprichter en projectleider van projectbureau Productielab, een stichting die zich richt op de ontwikkeling en uitvoering van projecten met sociaal-maatschappelijke thema's die vrouwen aangaan. Ze werkt samen met de gemeente Amsterdam om de bewustwording rondom huiselijk geweld tegen vrouwen in West te vergroten.

'In dit project heb ik mij niet specifiek gericht op moslimvrouwen. Het is mijn doel is om een zo breed en divers mogelijk publiek aan te trekken. Maar mijn stichting werkt wel cultuur- en religiesensitief. Dat betekent dat ik rekening houd met iemands geloof en culturele achtergrond voordat ik voorstellen aandraag om ze te kunnen assisteren bij de hulpvraag', zegt Akgun.

Het project over de bewustwording rondom huiselijk geweld tegen vrouwen bestaat uit drie delen. Eerst gingen de vrouwen naar een fototentoonstelling waarin slachtoffers van huiselijk geweld en hun hulpverleners werden gefotografeerd. Hun verhalen besprak Akgun dan samen met vrouwen die zich hadden ingeschreven voor het project. Daarna volgde een verdiepingsslag in verschillende themabijeenkomsten over fysiek, emotioneel en psychisch geweld. Ook over financiële uitbuiting en seksueel geweld van vrouwen werd gesproken.

Ten slotte worden alle onderwerpen samengevat en behandeld op 25 november. 'Tijdens deze dag staat het wegnemen van oordeel rondom huiselijk geweld centraal. We gaan het ook hebben over de kracht en zelfredzaamheid van vrouwen die huiselijk geweld hebben overleefd', vertelt Akgun.

'Wat ik vrouwen met dit project wil meegeven, is dat huiselijk geweld niet inherent is aan etniciteit, cultuur, leeftijd of religie. Ik wil vrouwen ook helpen beseffen dat ze er niet alleen voor staan', gaat zij verder. 'Toen ik de deelnemers van het project naar de fototentoonstelling bracht, vroeg ik hen: 'Wat valt je op aan de foto's en verhalen die je hier ziet?' Een van de deelnemers las het verhaal van een witte Nederlandse vrouw die slachtoffer werd van huiselijk geweld. Dat verbaasde haar. 'Dit overkomt hen toch niet? En toch zeker niet als ze hoogopge-

leid zijn en een baan hebben?' Maar de realiteit is anders. Het kan iedereen overkomen.'

Daarnaast wil Akgun vrouwen ook bewustmaken van de verschillende factoren die leiden tot geweld tegen vrouwen. 'Door niet te spreken over taboes als huiselijk geweld, houden we die in stand. Naast cultuur- en religiegevoelig, is het ook belangrijk om geduldig te zijn bij het bieden van hulpverlening aan slachtoffers van huiselijk geweld', zegt zij.

Akgun noemt een Marokkaans-Nederlandse deelneemster van haar project die niet over haar problemen wilde praten. Ze wilde er alleen met God over praten. 'Dan zeg ik dat het goed is om je vuile was niet buiten te willen hangen en dat het goed is om selectief te zijn aan wie je je problemen vertelt, maar dat praten ook oplucht. Het kan je ook nieuwe inzichten opleveren. Bijvoorbeeld dat je partner misschien aan een geestelijke ziekte lijdt waardoor hij soms dingen doet waar die later spijt van krijgt', stelt Akgun. 'Als we met de juiste personen, of dat nu een psycholoog is of imam, de juiste gesprekken kunnen voeren, dan denk ik wel dat we koppels op weg kunnen helpen gezondere relaties te onderhouden en daarmee ook gezondere kinderen in de maatschappij groot te brengen.'

Met dit project wil Akgun vrouwen helpen eerder los te komen van situaties waarin geweld voorkomt. 'Dat een vrouw bijvoorbeeld niet jarenlang hoeft te wachten voor ze haar problemen aanpakt of echtgenoot verlaat, uit angst voor haar omgeving of uit angst dat ze niet alleen zou kunnen overleven', zegt zij. 'Ik denk dat ik ook mijn doel heb bereikt als ik de heersende stigma's doorbreek voor vrouwelijke slachtoffers. Dat we meer begrip tonen voor verschillende vrouwen die huiselijk geweld hebben meegemaakt, in plaats van dat we onze meningen en kant-en-klare oplossingen op hen projecteren. Ik wil dat deze vrouwen weten dat het ook anders kan.' ●

SHANTIE SINGH Schrijver. Theatremaker.
Bestuurskundige.

Oranje gloed door Nederland

Op vrijdag 26 november gebeurde er iets dat ik niet zag aankomen. Tijdens de massaal

bekeken coronapersconferentie noemde premier Mark Rutte de 'Orange the World'-campagne. Hiermee wordt wereldwijd, ook in Nederland, aandacht gevraagd voor het stoppen van geweld tegen vrouwen. Rutte riep op om oog te hebben voor slachtoffers van huiselijk geweld en kindermishandeling, die extra kwetsbaar kunnen zijn in deze coronatijd. 'Blijf op elkaar letten en vraag eens hoe het gaat'.

Ja, aandacht hiervoor is keihard nodig. Huiselijk geweld is het grootste geweldprobleem in onze samenleving. De cijfers over geweld tegen vrouwen zijn schokkend. Om de tien dagen sterft een vrouw in Nederland aan de gevolgen van geweld en de dader is vaak een (ex-)partner. We hebben het over femicide: de moord op vrouwen omdat ze vrouw zijn. Dit was niet alleen dit jaar zo, maar ook het jaar ervoor. Het is geen ver-van-ons-bed-show. Dit zijn cijfers over Nederland, over onze steden en dorpen, over mensen in je nabije kring.

En toch, ondanks deze schokkende cijfers zie ik een oranje hoopvolle gloed door ons land stromen. Niet alleen door de oproep van Rutte. Ik zie voorzichtige winstpunten en nieuwe ontwikkelingen die

Het woord 'femicide' wordt steeds gangbaarder in Nederland

een aantal jaren geleden nog ondenkbaar waren.

Een tv-uitzending op prime time volledig gewijd aan het stoppen van geweld tegen vrouwen en de aanpak van huiselijk geweld. Onlangs gebeurde het bij talkshow M. Met volop ruimte voor de verhalen van ervaringsdeskundigen en nabestaanden. Anonieme statistieken kregen zo een gezicht.

Ook te gast was Ester Wijnen, auteur van het pas verschenen boek *Jij bent het probleem*. Zij vertelde hoe mooi haar relatie aanvankelijk begon, maar hoe snel dit veranderde in iets giftigs - en hoe moeilijk het vervolgens was om daaruit te komen. In die fysieke en mentale dynamiek raakte ze ervan overtuigd dat het echt allemaal haar eigen schuld was.

Eminem en Rihanna rapt en zongen het al treffend in *Love The Way You Lie* (2010): 'On the first page of our story, the future seemed so bright. Then this thing turned out so evil, I don't know why I'm still surprised.'

Door het breed delen van de verhalen van overlevende zoals Wijnen zullen mensen wel drie keer nadenken voordat ze de funeste vraag stellen: 'Waarom ben je niet gewoon bij hem weggegaan?'

Met haar aanwezigheid in het programma maakt Wijnen meteen een taboe bespreekbaar: ook hoogopgeleide, goedgebekte vrouwen kunnen te maken krijgen met geweld en daardoor hulp nodig hebben. Hier vragen velen van hen in de praktijk echter niet snel om, door bijvoorbeeld die andere kwalijke vraag: 'Hoe kan een vrouw als jou dat nou overkomen?'

In Rotterdam was ik voor Orange the World bij een bijeenkomst met middelbare scholieren, die intensief over deze problematiek discussieerden. Ik zag niet alleen meiden, maar ook veel jongens zich openlijk uitspreken en ideeën bedenken voor de aanpak. Dat we het hier niet over een vrouwenprobleem hebben, maar een probleem van ons allemaal, was vanaf de start van de discussie van-

zelfsprekend. Ze opperden een sticker voor in het openbaar vervoer met daarop een duidelijke instructie dat het verboden is om iemand lastig te vallen. Ze benadrukten het belang van ingrijpen van omstanders. Ze spraken over dominante rolpatronen waar zij zichzelf ook gevangen door kunnen voelen.

Ook femicide kwam voorbij. Een woord dat steeds meer gangbaar wordt om ook de Nederlandse context mee te beschrijven. Steeds minder mensen kijken je fronsend aan omdat ze het woord niet kennen.

In 2020 verscheen mijn roman *De Kier*, een ode aan overlevende van huiselijk geweld en verborgen vrouwen in de grote stad. Het belangrijkste personage is een verborgen vrouw en slachtoffer van huiselijk en seksueel geweld. Zij is fictief, maar wel gebaseerd op vele sterke overlevende die ik heb gesproken: luide, stille, hoogopgeleide, praktisch opgeleide, werkende, niet-werkende, vrouwen. Hun ervaringen komen samen in het personage Asha.

En dat is voor mij de grootste winst: dat we collectief steeds meer beseffen dat geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld overall voorkomt, geen kleur en geen religie kent. Het laatste wat helpt is om te blijven hangen in clichébeelden over de kenmerken van slachtoffers en stigmatiserende ideeën over waar dit geweld wel of niet zou voorkomen. We hebben te maken met een schaduwpanDEMIE. ●

SÜHEYLA YALCIN

Redacteur *de*
Correspondent
en podcast
Fufu & Dadels.

Eindhoven de gekste, maar zeker niet de inclusiefste

Onlangs vond de Dutch Design Week plaats, zoals altijd in mijn geboortestad Eindhoven.

Als tiener had ik het evenement al eens bezocht, toen begreep ik nog nauwelijks iets van wat ik daar trof. Dit jaar werd ik uitgenodigd voor een talkshow over fashion.

Die ochtend sprong ik op de fiets, wennend aan zoveel landelijke belangstelling voor iets dichtbij huis. Na de show nam ik de kunstinstallaties in de voormalige fabriekshallen verwonderd één voor één in me op. In mijn achterhoofd speelde de vraag wat design betekent in een stad als de onze.

Bij de terugtocht passeerde ik de woning waar mijn oom en tante al ruim veertig jaar wonen. Vanuit hun woonkamer kijk je recht bij de kunstateliers naar binnen. Toch wist ik dat zij de tentoonstelling niet zouden bezoeken. Voor bewoners als mijn oom en tante is het simpelweg ondenkbaar om onderdeel te zijn van zoiets als de Dutch Design week. Zij zijn als Turks-Nederlandse contractarbeiders van de eerste generatie vooral bezig geweest met werken en overleven. Bezig zijn met wat we kunst en design noemen - al zou je ook kunnen bevragen waarom het produceren van auto-onderdelen niet tot

De Dutch Design Week is niet voor iedereen grijpbaar en niet representatief voor de gemiddelde Eindhovenenaar

design bestempeld kan worden -, was een activiteit die zij zich niet konden veroorloven.

Bij het maken van de podcast-documentaire *100 Jaar Thuis* Zijn ontdekte ik dat de mensen op wiens rug de stad groot is geworden nauwelijks hebben mee geprofiteerd. De fabrieksarbeiders werden eerst uit het noorden van het land gekruteerd en, door het aanhoudende succes van Philips, aangevuld met contractarbeiders uit het Middenlandse Zeegebied, zoals mijn opa. Beide groepen en hun nakomelingen maakten jarenlang geen onder-

deel uit van de privileges die gepaard gingen met de groei van de stad door de industrialisatie. Zo werd het Parktheater Eindhoven opgericht als amusementsplek voor wetenschappers en fabrieksdirecteuren. Niet voor arbeiders. Voor hen bleef de drempel om naar het theater te gaan nog jaren bestaan omdat een toegangskaartje simpelweg te duur was.

De ongelijkheid in de stad wordt in stand gehouden en vergroot door machtsstructuren binnen de Eindhovense designwereld. Een voorbeeld is de gunfactor bij

een ontwerper als Piet Hein Eek. In 2017 ontving Eek, die overigens niet in Eindhoven is geboren, de eerste designprijs van het Prins Bernhard Fonds omdat hij met zijn werk de stad op de kaart zou zetten. Zijn atelier staat in de wijk van mijn oom en tante. Voor een van zijn designs, een prachtig schaalte met Delftsblauw print, betaal je 1.823 euro.

Ik vind dat kunst op waarde geschat moet worden, maar dit staat ver af van wat de gemiddelde Eindhovenaar kan betalen. Eeks design-monopolie in Woensel-West vormt zo geen positieve bijdrage aan de stad.

Ook de Eindhovense Design Academy zelf ligt, niet zonder reden, onder vuur. In april concludeerde onafhankelijk onderzoek dat binnen de school sprake is van discriminatie en een 'giftige cultuur'. Discriminatie, uitsluiting en ongewenst gedrag komen veelvuldig voor, aldus het rapport. De Academie zegt er alles aan te doen om dat in de komende jaren te veranderen. Maar het baart me wel zorgen dat er een nieuwe generatie designers wordt opgeleid in omstandigheden waar inclusiviteit niet de norm is. Hoe gaan we van hen verwachten in de komende jaren de gehele Eindhovense bevolking bij het designfeestje te betrekken? •

Interview.

Zwarte journalist Kevin P. Roberson werd 'fysiek ziek' van alle bedreigingen

De Afro-Amerikaans-Nederlandse journalist Kevin P. Roberson werd slachtoffer van racistische kritiek en bedreigingen vanwege zijn kritische reportages over Zwarte Piet. Aanvankelijk wilde het Openbaar Ministerie niemand vervolgen, maar mogelijk komt er toch een zaak..

● EWOUT KLEI

BEELD: UNSPLASH

Op 6 januari vindt in een Leeuwarden een hoorzitting plaats over de vraag of er toch nog een rechtszaak moet komen tegen zeventien mensen die Roberson zouden hebben bedreigd en/of racistisch bejegend. Roberson had aangifte tegen hen gedaan, maar niemand werd vervolgd.

Vervolgens startten Roberson en zijn advocaat Willem Jebbink een artikel 12-procedure bij het gerechtshof, om deze personen alsnog vervolgd te krijgen. De officier van justitie adviseert nu dat de daders vervolgd moeten worden. De advocaat-generaal - de vertegenwoordiger van het OM bij het gerechtshof - doet hetzelfde in een voorlopig advies. Roberson en zijn advocaat hopen dat de rechter hierin meegaat.

Roberson, die zichzelf beschrijft als een Afro-Amerikaanse Nederlander, vindt Zwarte Piet racisme. 'Dat is voor mij een feit. Zwarte Piet is blackface, een racistische karikatuur, punt.' Vanwege zijn duidelijke stellingname werd Roberson regel-

'Ik was echt bang dat mensen mijn huis zouden binnenvallen'

matig geïntimideerd door fanatieke voorstanders van Zwarte Piet, die hem racistisch bejegenden en soms zelfs bedreigden.

'Ik kreeg doodsb bedreigingen via Facebook en Whatsapp. Het adres waar ik woonde werd op internet verspreid. Ik kreeg berichten dat ze mij mijn keel zouden doorsnijden, maar ook dat ze ons zoontje zouden ontvoeren. En verder een bewegende foto van een man met een pistool, die een kogel afvuurde.' De journalist werd er 'fysiek ziek van', zo vertelt hij. 'Ik was echt bang dat mensen mijn huis zouden binnenvallen.' Roberson vertelt dat hij fysiek is aangevallen in Amsterdam en in Utrecht, terwijl hij zijn werk deed als journalist.

Om die reden is Roberson blij met het advies van de officier van justitie en het voorlopige advies van de advocaat-generaal. 'Ik kan het gewoon niet geloven. Ik ben ontzettend dankbaar. Dat het nu eindelijk aandacht krijgt. Het gaat niet om mij, maar om iedereen die in het openbaar statements maakt, elke journalist die zijn of haar werk gewoon probeert te doen.'

Eind vorig jaar werden 24 mensen veroordeeld voor online haat tegen de zwarte journalist en columnist Clarice Gargard, ook een uitgesproken tegenstander van Zwarte Piet. Zal de uitspraak in deze zaak ook effect hebben op de zaak-Roberson?

'Dat is lastig in te schatten', zegt

advocaat Willem Jebbink. 'Het kan nog alle kanten op met deze zaak. Het advies van de officier is een advies, en de advocaat-generaal heeft een voorlopig advies gegeven. Dat kan dus nog veranderen. Op 6 januari vindt een besloten hoorzitting plaats, waar wij onze standpunten kunnen toelichten. De rechter besluit dan nog niet dat er alsnog een rechtszaak tegen de zeventien moet komen. Die zeventien personen zijn bovendien op dit moment nog geen verdachten, formeel gezien, maar alleen beklaagden. Daarom vindt de hoorzitting ook achter gesloten deuren plaats, om hun privacy te beschermen.'

Toch is Jebbink blij met de adviezen van de officier en de advocaat-generaal. 'Ze onderkennen dat internetbedreigingen een serieus probleem zijn, en dat het van belang is om mensen hiertegen te beschermen. De zaak-Gargard en de zaak-Roberson laten zien dat het internet geen open riool is, en dat er geen misbruik gemaakt mag worden van de vrijheid van meningsuiting om anderen racistisch aan te vallen of te bedreigen.' ●

**DAVE
ENSBERG-KLEJKERS**

Directeur Jantje Beton.
Bestuurskundige.
Auteur van het boek
'Bezielde beschaving:
alles behalve een
multicultureel drama'
(2017).

Had ik maar meer gedaan voor Quinsy en Jerry

Op 12 november 2011 werden Quinsy Gario, Jerry Afriyie, Siri Venning en Steffi Weber gearresteerd bij de landelijke Sinterklaasintocht in Dordrecht. Ze droegen T-shirts en borden met de tekst 'Zwarte Piet Is Racisme'. Deze zeer hardhandige politiearrestatie werd het begin van een succesvolle, activistische campagne die tien jaar later heeft gezorgd voor de massale vervanging van Zwarte Piet door vooral roetveegpiet. En belangrijker: hun inzet heeft bijgedragen aan het bewustmaken van Nederland van het alledaagse racisme dat in ons land onmiskenbaar aanwezig is.

Kort na de arrestatie in 2011 klopten Gario en Afriyie aan bij Art.1, het landelijk kenniscentrum discriminatie Nederland, voor steun in hun strijd tegen de politie. Op dat moment was ik bestuursvoorzitter van Art.1. Onder mijn leiding hebben we als bestuur besloten deze hulpvraag niet-ontvankelijk te verklaren. Voornamelijk omdat Art.1 zich niet ontfenmt over individuele zaken. Tien jaar later kan ik zeggen: dat had ik anders en vooral beter kunnen doen.

In de maand voor de histori-

sche Sinterklaasintocht van 2011 ontving Art.1 een verzoek van activisten inzake 'Zwarte Piet' om inhoudelijk en juridisch advies en ondersteuning, 'waarbij we met name overwegen om klachten in te dienen bij intochtorganisaties en/of de publieke omroep en/of via de Reclame Code Commissie bij een aantal bedrijven en/of bij het meldpunt discriminatie. We hopen een proefproces en een rechterlijke uitspraak te kunnen uitlokken'. Het had toentertijd voor medewerkers en het bestuur van Art.1 simpelweg niet de hoogste prioriteit om uitgebreid op verzoeken van anti-Zwarte Piet activisten in te gaan.

Lang was Art.1 zowel de branchevereniging van lokale en regionale antidiscriminatiebureaus, alsook het landelijk expertisecentrum op het gebied van discriminatie. In 2010 werden deze twee zaken van elkaar gescheiden. De vereniging werd formeel een stichting en de stichting werd in 2012 ondergebracht bij het grootste antidiscriminatiebureau van Nederland, RADAR.

In die jaren gingen de gesprekken, helaas, primair over de ontvlechting, reorganisatie en uiteindelijk de overname van Art.1 door antidiscriminatiebureau RADAR en veel minder over de inhoud: het voorkomen en bestrij-

den van discriminatie. Als bestuur zetten we ons keihard in om de continuïteit van de organisatie te waarborgen, nadat onder andere de overheidssubsidie vanuit het Rijk was wegbezuinigd. Van de ruim 24 fulltime werkplekken in 2009 was in 2011 minder dan de helft nog over. Het schetsen van deze onrustige, bestuurlijke context is overigens geen excuses voor het besluit om niet in te gaan op de hulpvraag van activisten, maar plaatst de zaken wel in enig perspectief. We waren op dat moment meer met onszelf bezig en minder met onze maatschappelijke omgeving.

Toch hadden we - had ik - meer kunnen én moeten doen voor de activisten. Los van hun juridische stappen tegen de politie, had ik bijvoorbeeld de directeur van Art.1 kunnen vragen om een landelijk of internationaal vergelijkend onderzoek naar het fenomeen 'Zwarte Piet' uit te voeren. Ook had ik de antidiscriminatiebureaus kunnen vragen klachten over 'Zwarte Piet' expliciet te registreren, zodat in de jaarlijkse discriminatiemonitor voor onder meer de landelijke politiek de omvang van het (ervaren) probleem inzichtelijk werd gemaakt. Meten is weten.

Ook had ik de directeur van Art.1 kunnen vragen publiekelijk

stelling te nemen en de activisten openlijk te steunen. En ik had collega-mensenrechtenorganisaties kunnen vragen zich hard te maken voor de verdediging van het demonstratierecht als fundamenteel grondrecht. Ik had dit en nog meer kunnen doen, maar deed het niet. Omdat ik andere prioriteiten had. Bovendien: als bestuur zagen we het niet als onze rol om ons over allerlei specifieke, inhoudelijke discriminatiegronden uit te spreken. Dat was de rol van de directeur en de werkorganisatie.

Van deze smalle kijk op governance ben ik inmiddels teruggekomen. Besturen en toezichthouders kan niet zonder inhoudelijke kennis van en betrokkenheid bij de grondslag van de organisatie, in dit geval discriminatie. Wat mogelijk ook meespeelde: ik wilde mijn persoonlijke, negatieve ervaringen met Zwarte Piet als man van kleur niet laten meewegen in een professioneel oordeel. Dat spijt mij achteraf zeer, en met name in de richting van de moedige activisten. Dit was niet het type (moreel) leiderschap waar ik trots op kan zijn. Ik heb hiervan geleerd, als mens en als bestuurder. En door het delen van deze ervaring hoop ik ook anderen in vergelijkbare posities nu te weerhouden dezelfde fouten te maken als ik tien jaar geleden maakte. ●

De Turkse seculieren zijn op verzoen

De seculiere CHP, de partij van Turkije-oprichter Mustafa Kemal Atatürk, zegt in het reine te willen komen met het bloedige Turkse verleden. Deze grootste oppositiepartij wil minderheden, die al honderd jaar onderdrukt worden, de hand reiken. Hoe gemeend is deze verzoeningspoging?

● TAYFUN BALCIK

CHP-leider Kemal Kilicdaroglu hield onlangs een opmerkelijke verzoenings toespraak. Hij wil 'in het reine komen' met de oude historische wonden, gruwelijkheden waar Turkije nooit rekenschap voor heeft afgelegd of spijt voor heeft betuigd aan de slachtoffers en hun nabestaanden.

Neem de speciale vermogensbelasting uit 1942 en de pogroms van 1955, allebei gericht tegen de Joodse, Griekse en Armeense burgers van Istanbul. Of de bloedige misdaden tegen alevieten en Koerden in Maras (1978), de Diyarbakir-gevangenis (jaren tachtig), Sivas (1993) en Roboski (2011). Over de genocide op tienduizenden alevitische Koerden in Dersim in 1937-1938 liet Kilicdaroglu zich niet uit; evenmin over de Armeense Genocide van 1915, waarbij anderhalf tot twee miljoen Armeniërs het leven lieten.

'Een vluchtige investering voor de verkiezingen'

Kilicdaroglu wil ook vrede stichten met de conservatieve achterban van de AKP. Die is door het kemalistische regime jarenlang achtergesteld, bijvoorbeeld via het verbod op onderwijs vanwege de hoofd-doek. Gaat het hier om een oprechte poging tot verzoening? Of is het slechts een stunt voor de verkiezingen in 2023?

'Hoewel het erg laat is dat onze voorzitter hiermee komt, is het een zeer treffend besluit', zegt Bülent Coban, de voorzitter van CHP Nederland aan de telefoon. 'Het is

wat ons land nodig heeft. Om de tien jaar - of het nou vanwege links, rechts, religie, sektarisme of ras is - raakt ons land verscheurd en worden onze waarden vernietigd. De één belandt in de gevangenis en de ander vlucht het land uit. Het is inderdaad tijd, en eigenlijk veel te laat, om oog in oog te komen met wat we hebben gedaan.'

Coban is positief, maar weet ook dat er veel kritiek op de CHP is en veel mensen cynisch zijn over de bedoelingen van de partij. Hij begint er zelf al over. 'Onze leider

heeft dit gestart maar vanuit de maatschappij, vanuit welk venster je ook kijkt, zijn er mensen die dit bewust verkeerd willen opvatten. Sommige mensen zeggen bijvoorbeeld: 'Hoezo verzoenen? Zullen misdaden dan onbestraft blijven?'

Eén van die critici is Sayat Tekir, van de Armeens-Turkse Nor Zartonk-beweging, die zich inzet voor de rechten van Armeniërs in Turkije. 'Eerlijk gezegd vind ik dit een vluchtige investering voor de verkiezingen die eraan zitten te komen', zegt hij cynisch.

Hoewel Tekir toegeeft dat de CHP eerder nooit zulke dingen heeft gezegd, en het 'in die zin positief is', ziet hij deze stap ook als het resultaat van de strijd die door andere partijen jarenlang is gevoerd, zoals de pro-Koerdische oppositiepartij HDP en Nor Zartonk. 'Vrede was al die jaren onze eis. Nu heeft het eindelijk ook de partij van de staat bereikt.' Met de passage' partij van de staat' doelt

ningstoer. Maar hoe oprecht is dat?

CHP-BIJENKOMST IN DUITSLAND, 2015 (BEELD: WIKIMEDIA COMMONS)

‘Verzoening moet alle slachtoffers omvatten, ongeacht hun identiteit’

gaat meer om de staat. Het is ook de vraag wat een partij kan doen, als die al zeventig jaar niet aan de macht is geweest.’

Verzoening moet niet alleen van de CHP komen, volgens Coban. Hij noemt als voorbeelden de pogrom in Sivas in 1993, toen fundamentalisten tientallen alevieten vermoorden, en de pogrom in Maras van 1978, toen de Grijze Wolven meer dan honderd alevitische Koerden ombrachten. ‘Met zulke dingen heeft de CHP niks te maken. Maar aangezien Kilicdaroglu zichzelf ziet als de meest kansrijke persoon voor de macht, zal hij dit ook namens de staat doen.’

Journalist Bilici vindt ook dat alle partijen die regeringsverantwoordelijkheid op zich hebben genomen hun fouten onder ogen moeten zien. ‘Er dienen wel permanente regelingen te komen om herhaling van soortgelijke fouten te voorkomen. Het is niet mogelijk om een vorm van democratie in Turkije te bereiken zonder een alomvattende en bewuste verzoening met het verleden en het teruggeven van de rechten van de slachtoffers,’ aldus Bilici.

De Armeens-Turkse Tekir is kritischer. Hij plaatst zijn vraagtekens bij de term ‘*hellallesmek*’ (verzoenen, vergeven), waarmee de CHP haar verzoeningspoging zelf mee aanduidt. ‘De CHP bedient zich van een religieus discours, dat meer appelleert aan het conservatieve gedeelte van de maatschappij.’ De juiste term moet ‘*yüzlesmek*’ zijn, zegt hij: het onder ogen zien, en erkennen van wat er is gebeurd.

‘Bij verzoening is het toch meer zand erover, en dan gaat iedereen weer zijn eigen gang. Erkenning is

een veel langduriger proces. Alleen als dat gebeurt, kunnen samen met de CHP verder.’

Bovendien, zegt Tekir, is het hoogstwaarschijnlijk een ‘bewuste keuze’ van de CHP geweest om de Armeense Genocide en genocide op de alevitische Koerden in Dersim niet te noemen. ‘Dit zijn ook geen kwesties die je via verzoening en vergeving even kan oplossen. Individuen kunnen onderling wel doen aan verzoening, maar staten moeten de fouten in het verleden erkennen. En zolang dit niet gebeurt, is dit slecht voor Turkije en Armeniërs die doorgaan met hun strijd voor gerechtigheid.’

Bilici vindt het ook ‘onaanvaardbaar’ dat de geschiedenis van Armeniërs en alevieten, die de meest pijnlijke grieven hebben doorstaan, worden uitgesloten van het verzoeningsproces. Daarnaast vindt hij het een ‘groot gemis’ en een flinke ‘tegenstrijdigheid’ dat de ‘tienduizenden slachtoffers’ van het huidige Erdogan-regime niet worden genoemd.

‘Ziet Kilicdaroglu journalisten, openbare aanklagers, zakenlieden, vrouwen en leraren die het slachtoffer zijn van het huidige regime niet als slachtoffers? Als er wordt gediscrimineerd op basis van de identiteit van slachtoffers bij het verdedigen van mensenrechten, is zo’n houding dan niet verkeerd?’

Na de mislukte staatsgreep van 2016, waarvan de islamitische geestelijke Fethullah Gülen de schuld kreeg, werden tienduizenden vermeende volgelingen vervolgd door de Turkse staat. ‘Er is sprake van een dubbele moraal en een onprincipiële houding als je tienduizenden mensen uitsluit die het slachtoffer

zijn geworden in het kader van het door het Erdogan-regime uitgevonden FETÖ-label (FETÖ staat voor Fethullistische Terreurorganisatie, de term waarmee de Turkse regering de Gülenbeweging aanduidt, red.). Verzoening moet alle slachtoffers omvatten, ongeacht hun identiteit. De universele rechtsbeginselen zouden de enige maatstaf moeten zijn.’

Coban zegt dat het een lang gesprek wordt als hij op alle kritiek moet reageren. Maar hij wil meegeven dat Kilicdaroglu ‘zich niet met het juridische proces bemoeit’ en dat hij alle mitsen en maren goed heeft beantwoord. Hij herhaalt de woorden van Kilicdaroglu: ‘Als in deze staat de boete voor rood rijden 100 lira is, dan ga je naar de rechtbank en zal je uitleg moeten geven. Je zal toch die boete moeten betalen. Niemand zal zijn straf ontlopen’, aldus Coban.

Tekir is hierdoor nog niet overtuigd. ‘We moeten het nog maar aanzien. Het is belangrijk dat het gezegd wordt door de CHP. Het zal binnen de CHP ook tot veel discussie leiden. Het is per slot van rekening een koepelpartij (met verschillende facties, red.), met veel racisten die tegen vluchtelingen en Koerden ageren. De CHP heeft bovendien meegestemd met buitenlandse operaties van de AKP in Irak, Syrië en Armenië. Deze zaken kunnen makkelijk vergeten worden.’

Tekir vindt dat er waarheidscommissies moeten worden opgericht, zodat er daadwerkelijk een confrontatie met de zwarte bladzijden uit het Turkse verleden kan plaatsvinden. Moet Kilicdaroglu naar de Armeense hoofdstad Yerevan op 24 april, om op die dag de traditionele herdenking van de Armeense Genocide bij te wonen?

‘Het zou natuurlijk een grote gebeurtenis zijn als de CHP-leider besluit om bij deze herdenking te zijn’, zegt Tekir. ‘Maar het is veel belangrijker dat de samenleving waaruit hij voortkomt meegaat in het verzoeningsproces, verzoening in de zin van ‘*yüzlesmek*’, en daarop wordt voorbereid.’ ●

Het schrijfwerk van Edward Said bl overal'

BEELD: WIKIMEDIA COMMONS

● EWOUT KLEI

Lang na zijn dood in 2003, blijft Edward W. Said een partner in vele denkbeelden. Met deze ware zin opent Timothy Brennan zijn intellectuele biografie *Places of Mind* over de Palestijns-Amerikaanse literatuurwetenschapper Edward Said (1935-2003), wiens blijvende invloed op de geesteswetenschappen nauwelijks kan worden overschat. Ook in de media en op social media is zijn

analyse van oriëntalisme - de 'westerse' manier van hoe we naar het oosten kijken - springlevend. Palestijnen zijn trots op 'hun' held, wiens portret prijkt op muren van oude steden in Palestina, in het gezelschap van martelaren die stierven voor de Palestijnse zaak. Wie was Edward Said? Hoe kon hij uitgroeien tot de belangrijkste niet-westerse intellectueel van de twintigste eeuw? En waarom is hij nog steeds relevant? Over deze en andere vragen ging *de Kanttekening* in gesprek met zijn biograaf Bren-

nan (68), die zelf als literatuurwetenschapper aan verscheidene Amerikaanse universiteiten verbonden was.

U kende Said persoonlijk. Wat was uw relatie met hem? En wat voor mens was hij?

'Edward leerde ik in 1979-1980 kennen als student. Ik had een hoge dunk van hem, hij was een rijzende ster. Hij had ook interesse in mij, omdat ik geen typische student was. Na mijn afstuderen werd hij mijn Ph.D.-begeleider, die mij

ijft actueel: 'Oriëntalisme is echt

BEELD: TIMOTHY BRENNAN

adviseerde bij het schrijven van mijn proefschrift. We hadden ook leuk persoonlijk contact. Hij had iets jongensachtig over zich en was informeel, terwijl hij met zijn superieure intellect tegelijkertijd iets intimiderends had. Je moest je colleges altijd heel goed voorbereiden.

'Toen ik professor was geworden aan een lokale universiteit in New York kwam ik hem weer tegen op zijn kantoor op Columbia University, tijdens lunches, op bijeenkomsten en bij hem thuis. Edward vroeg mij zijn colleges van hem over te nemen, als hij voor lezingen elders was. We dronken soms whisky bij hem thuis. Vlak voor Edwards overlijden in 2003 hielp ik hem met zijn polemieken tegen journalist Christopher Hitchens (1949-2011, red.), die een kritisch essay over Edward had geschreven.'

Daarover heb ik gelezen in Hitchens autobiografie *Hitch 22*. Ze waren toch eerst vrienden, Said en Hitchens?

'Dat klopt. Maar Hitchens kwam in het rechtse kamp terecht en verdedigde ook de Amerikaanse invasie van Irak. Hitchens had het over 'islamofascisme', en beschouwde zijn voormalige vriend als een ideologische tegenstander. Zijn essay was een laaghartige en agressieve aanval, Hitchens interpreteerde Edward totaal verkeerd.'

En ze hebben zich nooit meer met elkaar verzoend?

'Ondanks Saids werk zijn islamofobe beelden van het Midden Oosten nog steeds breed geaccepteerd in de westerse media'

'Nee. Hitchens heeft zijn ware gezicht laten zien met zijn essay. Hij wist dat Edward op sterven lag.'

Wat is Edward Saids invloed op de huidige wetenschap?

'Die is diepgaand op verschillende manieren. Allereerst heeft Said de demografie van de studentenpopulatie op de faculteit mede helpen te veranderen. Hij opende deuren voor studenten van kleur. De faculteiten werden diverser. Ook kregen docenten van kleur mede dankzij Said betere posities op de universiteit. Hij liet zijn invloed gelden en kreeg zo mensen van kleur op hoge posities. Ook het kritische denken is dankzij Said veel belangrijker geworden. Hij heeft niet alleen de literatuurwetenschap - zijn eigen vak - diepgaand beïnvloed, maar ook andere vakken als antropologie en geschiedenis.

'Daarnaast bood Said tegenwicht aan de maatschappelijke ruk naar rechts, waar we in de jaren tachtig van de vorige eeuw mee kampten. In de tijd van Reagan en Thatcher liet Said als publieke intellectueel niet alleen zien dat het anders kon, maar ook hoe. Hij was onafhankelijk en verdedigde het

humanisme, terwijl westerse regeringen en de westerse publieke opinie een andere kant op bewogen.'

Hoe moet je Said zien? Als een Amerikaanse Jean Paul Sartre, een gezaghebbende linkse intellectueel?

'Said was het dichtste wat VS had in de buurt van een Sartre. Maar met het cruciale verschil dat Amerika een anti-intellectueel land is, terwijl Frankrijk publieke intellectuelen heel hoog heeft zitten.'

Wat is Saids relevantie voor de maatschappij van nu?

'Tegenwoordig staan in verschillende landen de geesteswetenschappen onder druk. De universiteit moet vooral nuttig zijn, economisch nut hebben. Said is met zijn eloquente verdediging van de geesteswetenschappen dé persoon die deze wetenschappen relevant maakte voor het publieke debat. Dat een universiteit niet nuttig moet zijn voor de samenleving, maar juist kritisch op de samenleving.

'Daarnaast heeft Said veel betekend voor de Palestijnse zaak.

Natuurlijk heeft hij niets kunnen veranderen aan de bezetting van Palestina en het Israëlische nederzettingenbeleid, maar wel heeft hij kritiek op het zionisme en op de staat Israël salonfähig gemaakt, waardoor je niet meteen voor antisemitisme wordt uitgemaakt als je kritiek hebt. Bovendien heeft Said de eenstaatoplossing - één staat voor Joden en Palestijnen - bedacht en op de politieke agenda gezet. Deze oplossing is volgens mij de enige oplossing voor dit decenniaoude conflict.'

U heeft een intellectuele biografie geschreven over Said, geen gewone biografie. Vanwaar deze keuze?

'Allereerst natuurlijk omdat de uitgever dat expliciet aan mijn vroeg. Hij wilde een intellectuele biografie over Edward Said. Natuurlijk biedt mijn intellectuele biografie ook aandacht aan het persoonlijke, aan de anekdotes. Die zijn zeker belangrijk. Maar het moest geen biografie worden zoals die over (de Amerikaanse schrijver, red.) Philip Roth, die vol staat met seksuele schandalen. Als je Said recht wil doen, dan moet je hem beschrijven als de intellectueel die hij was. Ik wilde een verbinding leggen tussen de universitaire wereld en die van de intellectueel die op televisie aan allerlei debatten meedeelde en zich inzette voor Palestina.'

Hoe combineerde Said beide werelden?

'Said deed veel onderzoek naar de Arabische filosoof Ibn Khaldun (1332-1406, red.) en de Ierse schrijver Jonathan Swift (1667-1745, red.). Hij leerde van hen de kunst van welsprekendheid, die hij vervolgens toepaste in het publieke debat. Het waren voor Said dus geen gescheiden werelden, en zijn werk als academicus hielp hem om een succesvollere intellectueel te worden.'

Uw boek heet *Places of Mind*. Wat bedoelt u met deze titel?

'Said kreeg van tegenstanders vaak het verwijt dat hij helemaal geen Palestijn was, maar gewoon een Amerikaan die in de Verenigde Staten woonde en werkte. Maar de meeste Palestijnen zijn ballingen. Voor hen, ook voor Said, is Palestina een geprojecteerde plek in de geest.

'Daarnaast wilde Said de politieke discussie omkeren. We moeten ons niet focussen op tijd, zoals Hegel en Marx, maar op geografie. Veel belangrijker dan de factor tijd is voor de Palestijnen de factor geografie, namelijk dat hun land bezet is door Israël. En dat dankzij het nederzettingenbeleid steeds meer stukken land worden afgepakt.'

Door wie is Said intellectueel beïnvloed? Was dit vooral de Franse filosoof Michel Foucault (1926-1984, red.), die een relatie tussen taal en macht legde? Of bijvoorbeeld de Amerikaanse taalwetenschapper Noam Chomsky (1928, red.)?

'Hoewel Foucault Said inderdaad beïnvloed heeft, vooral in het begin van zijn carrière, is Said geen leerling van Foucault. Zijn bekendste boek *Orientalism* uit 1978 is ook geen Foucault-boek. Said is juist heel kritisch op Foucault, omdat hij te eenzijdig focust op het discours dat alles en iedereen controleert en te weinig aandacht heeft voor motieven als winst, ambitie, ideeën en macht in zijn analyse. Van grote invloed op Said's werk was inderdaad Noam Chomsky, die van Said het eerste exemplaar van *Orientalism* kreeg. Toch is Chomsky geen leermeester van Said. Ze waren tijdgenoten.'

Wie waren wel zijn leermeesters?

'Een leermeester, in zekere zin, was de Libanese christelijke intellectueel Charles Malik (1906-1987, red.), die zich met dezelfde grote thema's - Oost en West, de staat Israël en de islamitische wereld - bezighield als Said later. En Malik was een staatsman en een filosoof. Dat wilde Said ook zijn. Malik was getrouwd met de nicht van Said's moeder Eva. Daarom kon hij zo'n grote invloed op Said uitoefenen.

'Verder heb je - naast andere

BEELD: WIKIMEDIA COMMONS / BARENBOIM-SAID AKADEMIE GGMBH

'Said heeft kritiek op het instrumentalisieren van oriëntalisme in oorlogen.'

inspiratoren - onder andere Constantine Zurayk (1900-2000, red.), die de term *Nakba* muntte, Arabisch voor 'ramp', als referentie naar de etnische zuivering van de Palestijnen in 1948; de Italiaanse filosoof Antonio Gramsci (1891-1937, red.), die een theorie ontwikkelde over culturele hegemonie; en de Nahda-intellectuelen van de Arabische renaissance van eind negentiende eeuw.'

Said is wereldberoemd geworden met zijn boek *Orientalism*. Wat is oriëntalisme volgens Said en wat is er problematisch aan?

'Het is een idee dat al veel langer leefde onder Arabieren. Ze stoorde zich aan westerse karikaturen over het Arabische, islamitische leven. Said liet in zijn studie echter zien dat negentiende-eeuwse filologen deze anti-Arabische, anti-islamitische vooroordelen overnamen en institutionaliseerden, zodat de wetenschap politieke overheersing legitimeerde. Met zijn boek *Orientalism* bracht Said literatuurwetenschap naar het centrum van de politieke discussie. Interessant is bijvoorbeeld dat een Israëlische topmilitair een boek schreef over de 'Arabische geest', dat weer door de CIA gebruikt werd bij verhoortechnieken. Said heeft kritiek op het instrumentalisieren van oriëntalisme in oorlogen.'

In hoeverre is oriëntalisme een realiteit in onze tijd?

'Oriëntalisme is echt overal. Ondanks Said's werk zijn islamofobe beelden van het Midden-Oosten nog steeds breed geaccepteerd in de westerse media. Neem de hypocriete wijze waarop westerse media reageerden op de terugtrekking van de VS uit Afghanistan. Opeens waren de media heel bezorgd over vrouwenrechten. Begrijp mij niet verkeerd: de Taliban zijn slecht voor vrouwen. Maar was het daarvoor echt zoveel beter? Dat durf ik te betwijfelen. En komt vrouwenhaat door de islam, wat het populaire beeld is? Natuurlijk niet, het komt door het patriërchaat in het algemeen.

'Said's analyse over het oriëntalisme kun je niet alleen op de Ara-

bische wereld toepassen, maar bijvoorbeeld ook op China. Alles over China is nu negatief bijvoorbeeld.'

Maar daar valt best wel wat voor te zeggen, nietwaar? China onderdrukt de islamitische Oeigoeren, begaat tegen hen een vorm van culturele genocide.

'De genocide op de Oeigoeren is verschrikkelijk en ga ik niet bagatelliseren. Maar het beeld dat we over China hebben is een bekrompen beeld. Er bestaat in China een grote middenklasse. Maar de media hoor je daar zelden over. Het vijandbeeld is dominant. Oriëntalisme belet mensen om de werkelijkheid te zien. Alles is alleen maar negatief. Je moet met een open blik naar de wereld kijken, niet met een bekrompen visie.'

Er is nog steeds veel onrecht en ellende in het Midden Oosten. Hoe kun je dit aankaarten zonder oriëntalistisch te zijn? Is dat wel mogelijk?

'Dat is mogelijk. Je kunt tegelijkertijd postoriëntalist zijn en voor de universele mensenrechten opkomen. Dat is ook noodzakelijk. Edward Said maakte een onderscheid tussen *filiation*, verwantschap, en *affiliation*, verbondenheid. Verwantschap heb je met je familie en mensen van dezelfde etnische groep. Het is een andere band dan de verbondenheid die je met mensen voelt omdat je dezelfde waarden en standpunten deelt. Het is goed dat je kritisch bent over mensenrechtenschendingen, overal in de wereld. Maar het is een slechte zaak als je die mensenrechtenschendingen beschouwt als onderdeel van de islam. Kritiek op de Turkse president Recep Tayyip Erdogan? Prima. Maar hij is geen antidemocraat omdat hij moslim is.'

De Nederlandse rechtsfilosoof Paul Cliteur hield ooit het zogenaamde 'occidentalisme', een antiwesters discours waarin 'het' Westen als racistisch, kolonialistisch en 'wit' wordt voorgesteld. Bestaat occidentalisme?

'We moeten voorzichtig hiermee

'Radicale denkers die roepen dat het Westen de maatschappij vergiftigt, die interpreteren Said te extreem'

zijn. Sommige auteurs wijzen op occidentalisme om de zogenaamde eenzijdigheid van Suids kritiek aan te tonen en het oriëntalistische standpunt te verdedigen. Dat is verdacht. Maar tegelijkertijd is het Westen meer dan racisme en kolonialisme. De westerse traditie bestaat ook uit denkers en activisten die kritiek hadden op kolonialisme en imperialisme. Ik heb collega's die erg ongenueanceerd zijn over het Westen, in hun ogen de boeman. Dat is niet wat Said ons leerde. Ik wil ook lesgeven over de grote dingen die de westerse wereld heeft voortgebracht, ideeën die ook werden omarmd door niet-westerse denkers. We moeten juist genuanceerd zijn in de tijd van hyperraciaal bewustzijn.'

Said is dus genuanceerder dan dogmatische denkers die zich op hem beroepen?

'Said denkt inderdaad minder binair dan sommigen die met zijn ideeën aan de haal gingen. Je moet ook kritisch over Said kunnen zijn. Said zorgde voor progressieve energie, maar tegelijkertijd is *Orientalism* ook een boos boek dat kan leiden tot polarisatie. Het is begrijpelijk dat sommige lezers juist die boze elementen eruit pikken. Maar radicale denkers die roepen dat het Westen de maatschappij

vergiftigt, die interpreteren Said te extreem.'

Wat heeft Said nog meer gepreleerd behalve het concept van oriëntalisme?

'Hij is de eerste die islamofobie problematiseerde, in zijn boek *Covering Islam* uit 1981, dat hij schreef naar aanleiding van de Iraanse gijzelingscrisis van 1979. Daarnaast liet Said in zijn geschriften over het Palestijnse conflict zien hoe belangrijk de kracht van het verhaal is. Het vertellen van een goed narratief is belangrijk voor politieke macht.'

Said werd geboren in Jeruzalem, groeide op in Palestina, Egypte en Libanon en werd daarna door zijn ouders naar een kostschool gestuurd in de Verenigde Staten, het land waar hij ook zijn academische carrière zou maken, zo lees ik in uw boek. Was Said een typische kosmopoliet, wiens vaderland de wereld is?

'Niet helemaal. Said was heel erg Amerikaans. Dat was niet alleen technisch, dat hij een Amerikaans paspoort had, Said identificeerde zich ook sterk met de Amerikaanse cultuur. Zo at hij gewoon hotdogs, keek hij zaterdagmiddag graag naar het dansprogramma *Dance Fever* en hield hij ook van blockbusters als

Die Hard. Tegelijkertijd wilde Said ook zijn Arabische en Palestijnse identiteit niet verloochenen. Met Arabieren sprak hij bijvoorbeeld alleen in het Arabisch. Ik denk dat zijn identiteit vooral werd bepaald door zijn positie als intellectueel en als progressieve academicus aan de universiteit. Maar zijn vaderland was niet de wereld, hij voelde zich geen Duitser of Fransman, alleen Amerikaan en Palestijn.'

Said had een christelijke achtergrond, zijn ouders waren Anglicaan. Maar hij noemde zich voor de grap wel eens een 'cremoslim', omdat hij voor de rechten van moslims opkwam. Hoe verhiel Said zich tot het christendom?

'Het feit dat Said en zijn familie lid van de Anglicaanse Kerk waren, dezelfde kerk als de Britse koloniale machthebbers, was een beetje oncomfortabel, ook tegenover de Arabische christenen in het land. Said zei later tegen zijn kinderen dat hij atheïst was. Als ze langs een kerk liepen en ze mensen hoorden zingen, voelde hij niet de behoefte om even naar binnen te gaan om te kijken. Maar tegenover moslims noemde Said zich geen atheïst, omdat dit onder moslims wat gevoeliger ligt. Said was diep beïnvloed door zijn religieuze opvoeding en kende de gebeden en liederen van de Anglicaanse Kerk goed. Zijn christelijke opvoeding heeft vooral zijn liefde voor muziek gevormd.'

Waarom kon Said vanaf de jaren zestig van de vorige eeuw carrière maken aan de universiteit? Werd hij niet tegengewerkt? Had hij als wetenschapper met een Arabische etnische achtergrond geen last van discriminatie en racisme?

'Said had soms last van discriminatie en racisme toen hij studeerde. Hij was 'donker' en van een 'twijfelachtige achtergrond'. Maar toen hij eenmaal beroemd was geworden, werd hij beschermd door zijn *celebrity status*. Ook zijn intelligentie en zijn succes beschermden hem. Said kon klachten articuleren. Mensen waren voorzichtiger, omdat ze wisten dat hij verbaal heel

sterk was. In bepaalde kringen was Said niet welkom, maar dat was meer ideologisch, omdat hij links was en voor de Palestijnen opkwam. Maar juist zijn progressieve standpunten openden de deuren bij anderen.'

In hoeverre beschouwde de staat Israël Said vanwege zijn activisme als een 'gevaar'?

'De staat Israël beschouwde Said als een bedreiging vanwege zijn eloquente verdediging van het Palestijnse standpunt. Said's grote tegenstander was de Brits-Amerikaanse historicus en oriëntalist Bernard Lewis (1916-2018, red.), die volgens Noam Chomsky betaald werd door de staat Israël. Ze voerden stevige debatten. Verder had je in de VS magazines die door Israël betaald werden, of door de Israël-lobby. Deze magazines probeerden Said's reputatie door het slijk te halen. Zo noemde Edward Alexander (hoogleraar Engels en essayist, 1936-2020, red.) Said *'the professor of terror'* en probeerde hij hem met terrorisme in verband te brengen.

'Said was niet welkom in zijn geboorteland. Pas na de Oslo-akkoorden, waar Said trouwens fel tegen was, kon hij terugkeren naar Palestina.'

En wat vond de Amerikaanse overheid van hem? De FBI tapte toch zijn telefoongesprekken af?

'Inderdaad. En de FBI schreef ook uitgebreide rapporten over Said, die ze goed in de gaten hielden. Hij was enigszins verdacht omdat hij actief was voor de Association of Arab-American University Graduates (de Vereniging van Arabisch-Amerikaanse Alumni, red.). Toch, zo blijkt uit de stukken, kreeg de FBI steeds meer waardering voor Said. Ze hadden al vroeg door dat hij het ver zou schoppen als intellectueel, op basis van zijn optreden en zijn intelligente artikelen. Ze begonnen hem aardig te vinden. Het is een beetje zoals de film *Das Leben der Anderen*, waar een Stasi-agent sympathie begint te krijgen voor een dissidente schrijver uit de DDR.

'Tegelijkertijd had de FBI ook al vroeg in de gaten dat Said's ideeën gevaarlijk waren, vooral voor Israël.

'De staat Israël beschouwde Said als een bedreiging vanwege zijn eloquente verdediging van het Palestijnse standpunt'

Stanley Kurtz, een antropoloog die verbonden was aan de conservatieve Hoover Institution, getuigde in 2003 voor een subcommissie van het Huis van Afgevaardigden dat Said's postkoloniale kritiek ervoor had gezorgd dat docenten en onderzoekers Midden-Oosten Studies in de VS ongevoelig waren geworden voor de verleiding om bij te dragen aan de *'War on Terror'* van president George W. Bush.'

Said was heel kritisch over de 'oorlog tegen terreur', weet ik dankzij zijn polemiek met Christopher Hitchens. Maar hoe keek hij aan tegen extremistische organisaties als Al Qaida?

'Said had stevige kritiek op Al Qaida en nam afstand van hen. Ook had hij kritiek op splintergroepen van de PLO (de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie, red.). Said voelde dit al redelijk vroeg aan. Aanvankelijk steunde Said de radicale facties, maar zijn vriend Eqbal Ahmad (1933-1999, red.) overtuigde hem van het feit dat dit niet de juiste weg was om te bewandelen. Je moet het publiek winnen, en dat kun je alleen als je op de *moral highground* staat. Omdat Said kritiek had op de militaire optie en plegers van zelfmoordaanslagen geen martelaren noemde, werd hij niet populair bij de radicalen in het Midden-Oosten.

'Said schreef veel over 9/11 en

de 'oorlog tegen terreur'. Said verdedigde het terrorisme niet. Hij steunde Amerika. Maar dan wel het andere Amerika, het Amerika van de goede progressieve tradities. Van de burgerrechten, van het feminisme. De wijze waarop de VS onder leiding van Bush de oorlog tegen de terreur uitvochten, vond Said bespottelijk. Ook had hij kritiek op het feit dat onder het mom van deze oorlog burgerlijke vrijheden werden geschonden. Het ging onder andere om de Patriot Act van oktober 2001, die de Amerikaanse overheid meer ruimte gaf om informatie te vergaren over mogelijk terrorisme en hier harder tegen op te treden. Said bekritiseerde de erosie van de rechtsstaat, waarbij al dan niet vermeende tegenstanders, waaronder Amerikaanse burgers, willekeurig vermoord konden worden, de institutionalisering van foltering. Hij hekelde ook het hersenloze gejoel waarmee een groot deel van het Amerikaanse publiek deze aanval op de rechtsstaat verwelkomde.'

Als Said nu nog geleefd zou hebben, hoe zou hij hebben gereageerd op de imperialistische politiek van Turkije? En zou hij het isolationisme van Donald Trump, die zich wilde terugtrekken uit het Midden Oosten, hebben toegejuicht, denkt u?

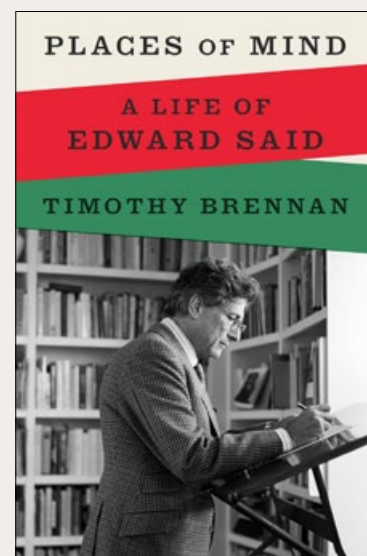
'Said is nu meer dan achttien jaar

geleden overleden, dus we moeten voorzichtig zijn met het doen van voorspellingen. Maar het is evident dat hij kritiek zou hebben op Erdogan, die niet alleen een autoritaire richting heeft ingeslagen, maar ook de onafhankelijkheid van de universiteiten aanvalt. Juist de academische vrijheid had Said altijd hoog in het vaandel staan.

'Uiteraard zou Said ook kritisch zijn op Donald Trump. Said was wel voor de terugtrekking van de VS uit het Midden-Oosten, maar was tegen isolationisme. Hij vond dat de Verenigde Naties voor vrede moesten zorgen.'

Ten slotte: wat zou hij, denkt u, hebben gevonden van de BDS beweging (Boycot, Desinvestering en Sanctions, red.), die Israël cultureel en economisch wil boycotten?

'Hij zou de BDS-beweging denk ik hebben gesteund. Maar dan wel als intellectueel, dus kritisch. Zo werkte Said samen met een Israëliër voor een orkest. De BDS-beweging zou dit verkeerd vinden. De boycot van Zuid-Afrika leidde uiteindelijk tot het einde van de apartheidspolitiek. Zo moet de boycot van Israël leiden tot het einde van de apartheid en de bezetting en vrijheid voor de Palestijnen. En de eenstaatoplossing van Said, een democratische staat met gelijke rechten voor alle burgers, is daarvoor de beste oplossing.' •

ergosana

Medisch Adviesbureau

Drs. İsmail Sevinç

Medisch adviseur/verzekeringsarts

www.ergosana.nl - i.sevinc@ergosana.nl - 0624706882

**Rijbewijskeuring
B,C,D, (E) groot
rijbewijs**

**Medische Keuring
Levensverzekering**

**Verzuim &
Re-integratie**

**Vaccinatiezorg
particulier /
Bedrijven**

RIJBEWIJSKEURING OOK OP ZATERDAG

Afghaanse Hazara's vrezen genocide:

HAZARA'S IN DE AFGHAAANSE PROVINCIE DAYKUNDI, 2011 (BEELD: WIKIMEDIA COMMONS / KARLA K. MARSHALL)

Ondanks de belofte van de Taliban om etnische minderheden in Afghanistan te beschermen, is de Hazara-bevolking opnieuw doelwit van geweld en worden ze massaal gedwongen uit huis gezet. Khaliq Hazara, een Afghaans-Nederlandse artiest: 'We zijn ongewilde vluchtelingen in ons eigen land.'

● SHAWINTALA BANWARIE

Het is nog maar kortgeleden dat de evacuatie vanuit Afghanistan zijn beëindigd. Het proces waarbij massa's Afghanen het vliegveld in Kabul probeerden te bereiken, resulteerde in een catastrofe. Duizenden Afghaanse families zetten tenten op rondom het vliegveld om te vluchten naar een veilige bestemming. Veel Afghanen slaagden er niet in om het land te ontvluchten. Hazara's werden geïntimideerd en tegengehouden onderweg naar het vliegveld.

Reza Sarwar is één van de weinige Hazara's die samen met zijn gezin heeft kunnen vluchten naar Texas. 'We waren enorm bang',

vertelt hij. 'Voor aankomst op het vliegveld moesten we door verschillende checkpoints heen. Hier werden Hazara's, aan de hand van hun uiterlijke kenmerken en hun familienaam, eruit gepikt. Telefoons werden gecontroleerd, ze werden uit de auto gehaald en mishandeld. De Taliban wilden niet dat Hazara's een kans krijgen om te vluchten. Pas na anderhalve dag bereikten we met veel geluk het vliegveld. Aldaar duurde het een hele dag om door de mensenmassa's de gate te bereiken. Op het vliegveld zagen we nauwelijks andere Hazara's.'

De Hazara's worden het hardst getroffen door het regime van de Taliban en worden nu massaal uit huis geplaatst. Ze zijn nu doods-

bang voor een etnische zuivering. Het is niet de eerste keer dat Hazara's het doelwit zijn van vervolging en zelfs executies. Al meer dan een eeuw lang is de Hazara-bevolking slachtoffer van vervolging, uitbuiting en systematische discriminatie.

Een vergeten minderheid

Hazara's vormen een etnische minderheid in Afghanistan. Ze wonen voornamelijk in het ruige centraal gelegen gebergte, ook wel bekend als 'Hazarajat' of 'Hazarastan', en in het Badakhshan-gebergte. De regio staat bekend om muziek en poëzie. Hoewel ze oorspronkelijk de grootste etnische gemeenschap van Afghanistan waren, vormen de Hazara's tegenwoordig nog maar rond de 9 procent van de totale

bevolking. De overwegend sjiiitische Hazara's onderscheiden zich van de andere Afghanen door Aziatische uiterlijke kenmerken. Ze zijn waarschijnlijk afstammelingen van de soldaten van de Mongoolse heerser Genghis Khan.

Een historisch dieptepunt vormden de gruweldaden tussen 1880 en 1901, toen de Afghaanse emir Abdoer Rahman Khan een etnocentrische staat voor de dominante aanwezige Pashtun-bevolking wilde stichten. Hazara's kregen de keus om of hun huis te verlaten of om afgeslacht te worden. Uiteindelijk werden tijdens deze genocide tienduizenden Hazara's vermoord, met als gevolg dat de Hazara-populatie gehalveerd werd. Zowel mannen als vrouwen en kinderen werden tot slaaf gemaakt. Hazara-vrouwen werden verkocht aan Pashtun-mannen, wat de sociale structuren binnen de Hazara-minderheid in de war schopte. Land van Hazara's werd verkocht aan *kochis*, Pashtun-nomaden. Hazara's die terugvochten werden gedood en de emir maakte een toren van hun schedels. Overlevenden vluchtten naar Perzië, het Indiase subcontinent en naar Centraal-Azië.

Sindsdien maakten de Hazara's keer op keer rampspoed mee; van systematische discriminatie in het onderwijs en ondervertegenwoordiging in de regering tot slavernij en kidnappings. Desondanks staat de etnische groep bekend als progressief en liberaal. De Hazara's hebben zich altijd verzet tegen religieus fundamentalisme en vrouwen hebben in vergelijking met de andere bevolkingsgroepen hogere posities. In de ogen van de Taliban zijn de Hazara's niet alleen de vijand vanwege hun andere etniciteit en religie, maar ook vanwege hun meer liberale waarden.

In de jaren negentig werd de Hazara-bevolking het primaire doelwit van het draconische beleid van de Taliban, die voornamelijk uit soennitische Pashtuns bestaat. Homira Rezai, een Britse mensenrechtenactiviste en van Hazara-afkomst, kan zich nog goed haar

‘We zijn vluchtelingen in eigen land’

jeugd in Afghanistan herinneren. Zij en andere kinderen waren enorm bang om ook slachtoffer te worden. Homira: ‘Ik kon als meisje niet naar school, waardoor we de hele dag thuis zaten. Elke dag hoorden we op de radio berichten over Hazara’s die werden gedood. Ik vroeg aan mijn grootouders wanneer het onze beurt zou zijn.’

Talibanmilitairen gingen langs huizen, op zoek naar Hazara’s. De mannen werden neergeschoten of gelyncht terwijl hun eigen familie toekeek. Tijdens een speech van Taliban-woordvoerder Mullah Abdul Manan Niazi werden Hazara’s voor ongelovigen uitgemaakt, een vrijbrief om Hazara’s te vermoorden. De grootste massamoord vond in augustus 1998 plaats in Mazar-e-Sharif, toen tussen de vijfen zesduizend Hazara’s werden gedood en honderden Hazara-vrouwen werden verkocht als slaaf en verkracht door Taliban-officieren.

Hoewel de situatie na 2001 verbeterde, toen het eerste Taliban-regime ten val kwam, slaagde de Afghaanse regering er niet in om haar etnische minderheden te beschermen tegen institutionele discriminatie. Sinds 2007 startte weer een nieuwe reeks aan landkapingen door de Pashtun-nomaden waarbij huizen van Hazara’s werden geplunderd en verbrand. De humanitaire hulp en steun uit het buitenland bereikte de etnische minderheden in Afghanistan niet. Dit leidde tot een zware verwaarlozing van Hazara’s. Bovendien is er nauwelijks internationale steun voor de Hazara’s. Ook het geweld tegen Hazara’s hield niet op; sinds 2017 pleegde IS regelmatig aanslagen op scholen, moskeeën en ziekenhuizen in buurten waar veel Hazara’s wonen.

Khaliq Hazara, een artiest die vroeger in Kabul woonde en werkte en nu in Nederland woont, is bedroefd: ‘Zelfs vandaag de dag als je naar West-Kabul gaat, waar veel Hazara’s wonen, merk je goed de armoede. Je krijgt haast het gevoel in de steentijd te zijn beland. Mensen leven onder wrede omstandig-

‘De Taliban wilden niet dat Hazara’s een kans krijgen om te vluchten’

heden, er zijn geen wegen aangelegd, er is geen elektriciteit en de dichtstbijzijnde ziekenhuizen zijn honderden kilometers verderop.’

Echo’s uit het verleden

Nu de Taliban opnieuw de macht hebben, vrezen de Hazara’s voor hernieuwde vervolgingen. Hoewel de Taliban hadden beloofd de regering meer inclusief te maken, is er geen enkele plek voor Hazara’s gereserveerd. Evenmin hebben vrouwen een plek in de nieuwe regering gekregen. Al sinds mei 2021 was er een sterk verhoogd aantal geweldsincidenten door IS, waarbij Hazara’s opnieuw het doelwit zijn. Homira: ‘Een bekend gezegde van de Taliban luidt: ‘Tajiks naar Tajikistan, Uzbeks naar Uzbekistan, Hazara’s naar Gori- stan’ - met andere woorden: de begraafplaats.’

Sinds september trekken Taliban-officieren door de provincies Kandahar, Helmand, Uruzgan en

Daikundi. Ze bevelen Hazara-families om zo snel mogelijk het huis te verlaten. Het land wordt vervolgens weggegeven aan Taliban-aanhangers.

Volgens een rapport van Human Rights Watch zijn inmiddels duizenden Hazara’s zonder enige wettelijke basis het huis uitgezet en werden sommige huizen in brand gestoken. Ondanks dat veel families aan de hand van officiële documenten konden aantonen dat ze de eigenaren waren, werden hun huizen onteigend.

Ondertussen ontkennen Taliban-officieren deze onteigeningen en beweren ze niet te discrimineren op basis van etniciteit. Maar ondanks de beloftes om de Hazarabevolking terug te laten keren naar hun oorspronkelijke woonplaatsen, blijkt uit het rapport van Human Rights Watch dat dit tot op heden nog steeds niet is gebeurd.

Esmat Amean, een medewerker van de Britse NGO Hazara Com-

mittee en van Hazara-afkomst, maakt zich zorgen om de situatie van de uitgezette Hazara’s, die gedwongen worden om onder de blote hemel te slapen in de bergen: ‘Ze hebben niet eens al hun bezittingen kunnen meenemen. Ze hebben geen eten, geen drinken, geen warme kleren of ook maar een schuilplek. Ze kunnen nergens heen. De winter staat voor de deur; als straks de extreme kou komt, dan wordt het een wanhopige situatie. Dit is absoluut hartverscheurend.’

De gedwongen uitzettingen doen de Hazara’s op een pijnlijke manier terugdenken aan vervolgingen onder emir Abdoer Rahman Khan in de negentiende eeuw. Veel Hazara’s zijn doodsbang voor een nieuwe genocide.

Abdul Ghafoor Rafiey, oprichter van de NGO Afghanistan Migrants Advice and Support Organisation en van Hazara-afkomst, ziet de gedwongen uitzettingen, doelgerichte IS-aanslagen en het verhongeren van Hazara’s als het begin van een nieuwe etnische zuivering.

‘De situatie tijdens de aanwezigheid van Westerse mogendheden was niet veel beter dan het nu is. Immers was er toen ook sprake van aanslagen en discriminatie gericht tegen Hazara’s. Daarentegen hadden Hazara’s tenminste de mogelijkheid om te protesteren voor hun rechten en de onderdrukking was niet zo hevig zoals nu tijdens het beleid van de Taliban’, vertelt hij.

‘Westerse regeringen moeten nu tot de conclusie komen dat de hulp die zal worden geboden daadwerkelijk alle etnische groepen moet bereiken, en dat de etnische minderheden niet worden buitengesloten.’

Op de vraag hoe Hazara’s gered kunnen worden, antwoordt Rafiey: ‘De Westerse machten hadden in eerste instantie niet eens moeten vertrekken. Om de situatie te redden moeten de Westerse machten terugkeren naar Afghanistan om de vervolgingen, institutionele discriminatie en gedwongen uitzettingen te stoppen.’ ●

‘Ze kunnen nergens heen. Als straks de extreme kou komt, dan wordt het een wanhopige situatie’

**THOMAS
VON DER DUNK**

Publicist.
Cultuurhistoricus.

Is de Arabische wereld nu terug bij af?

Nadat al eerder dit jaar in Tunesië een coup was gepleegd, in Libanon de samenleving compleet was ingestort en Afghanistan aan de Taliban was overgedragen, lijkt nu met de militaire putsch in Soedan ook aan de laatste prille democratie in wording in de Arabische wereld een einde te zijn gemaakt.

Palestina, waar president Abbas verkiezingen alsmaar vooruitschuift in de wetenschap dat hij die zou verliezen, kan immers moeilijk meer als zodanig gelden. Op het Arabisch schiereiland is nooit van enige serieuze poging sprake geweest. Sisi heeft Egypte in de meest hardhandige dictatuur ooit veranderd, Assad zit weer vast in het zadel en in Marokko heeft koning Mohammed VI, die ooit zo fris en flitsend modern leek, de touwtjes weer stevig aangetrokken.

Ook bij twee grote burens gaat het de foute kant op. Turkije wordt steeds autocratischer, waarbij Erdogan als een bullebak tekeer gaat tegen iedereen die over politieke gevangenen durft te reppen - en Europa vervolgens, getuige de afloop van de ambassadeursrel, teveel voor zijn geblaf wijkt. En in Iran hebben de ayatollahs, na de lichte liberalisering onder Rohani, de absolute theocratie hersteld door bij de presidentsverkiezingen nog maar één smaak toe te laten.

**Het is óf stabiliteit óf rechtvaardigheid:
kiest u maar**

Valt er in deze ontwikkelingen een centrale lijn ter verklaring te ontdekken, behalve dat het nergens goed gaat?

Dat is niet makkelijk, want de achtergrond van al deze halve en hele staatsgrepen is zeer divers. In Syrië heeft Assad slechts met Russisch wapengeweld de strijd in zijn voordeel weten te beslechten. In Tunesië schoof president Saïed het parlement niet met het pistool, maar met een pennestreek terzijde. In Palestina was dat niet eens nodig.

In Iran maakten de theocraten gewoon gebruik van hun legale rechten op basis van de constitutie die zijzelf na de revolutie van 1979 in elkaar geknutseld hadden. Ook Erdogan heeft steeds vooral via wetgeving zichzelf een bijna onantastbare machtspositie verschaft. In Marokko is uiteindelijk alles van de wil van de koning afhankelijk. En

die wil nu even niet.

In de zojuist genoemde landen vormt het leger niet een zelfstandige politieke kracht van belang. Dat is wel wat Soedan met Egypte deelt - en die legers delen nog iets: economische belangen. Egypte is - om de befaamde uitspraak van de Franse revolutionair Mirabeau over het oude Pruisen op het eind van de achttiende eeuw te parafraseren - niet een land dat een leger bezit, maar een leger dat een land bezit.

Toen dat leger dat land met de val van Mubarak en diens opvolging door Morsi, de leider van de Moslimbroederschap, dreigde kwijt te raken, greep het leger in - om zijn gigantische economische belangen, en daarmee materiële privileges te verdedigen.

Juist in een arm land als Egypte is dat de enige wijze waarop een bovenlaag erin kan slagen om zich een welvarende levensstijl op wes-

ters niveau aan te meten - op eerlijke wijze gaat dat niet, dan blijft er voor de top in eigen ogen veel te weinig over.

Dat speelt ook in Soedan: als hier de democratie zou zijn voortgezet, had de legerleiding niet alleen haar politieke invloed verloren, maar daarmee ook haar economische macht. Dus greep zij in, waarvoor zij in dit geval nog een extra motief had. Dat betreft de begrijpelijke vrees dat niet alleen de gevallen bloeddorstige dictator Onar al-Bashir, maar ook zichzelf rekenschap zou moeten afleggen voor de martelpraktijken waaraan zij zich tijdens het bewind van Bashir schuldig had gemaakt.

Dat is een dilemma dat zich aan democraten wel vaker voordoet, nadat zij aan een militaire dictatuur een einde hebben weten te maken. Het leger is alleen bereid naar de kazernes terug te keren als geen juridische vervolging voor begane misdaden dreigt. Het is óf stabiliteit óf rechtvaardigheid: kiest u maar.

Het speelde in Spanje na de val van Franco, en even later ook in een aantal Zuid-Amerikaanse landen. De bloedbevleete leden van de gewezen militaire junta's, waaronder in Argentinië ook een zekere Jorge Zorreguieta, werden na het herstel van de democratie met rust gelaten, zodat het leger niet weer met geweld de macht zou grijpen. Voor de slachtoffers is dat uiteraard zeer onbevredigend. •

TAYFUN BALCIK

Programmacoördinator
bij The Hague Peace
Projects voor de Armeens
Koerdische Turkse
werkgroep. Lid van de
Nieuw Amsterdam Raad
(Pakhuis de Zwijger).

Vluchtelingen een ‘wapen’? Europa’s slachtofferrol is niet te harden

Bestaat er eigenlijk een journalistieke prijs voor het stellen van no-nonsense vragen die in één klap leiden tot een totale ontmaskering? Dan is er geen twijfel over mogelijk dat Ingeborg Beugel die in de wacht heeft gesleept met haar krachtige optreden tegenover de Griekse en Nederlandse premier in Athene.

‘Premier Mitsotakis: wanneer gaat u nou eens stoppen met liegen?’, vroeg Beugel. ‘Liegen over de pushbacks. Liegen over wat er gebeurt met de vluchtelingen in Griekenland. Alstublieft, beledig mijn intelligentie en die van de journalisten over de hele wereld niet.’

Mijn god, wat een zeldzaam en heldhaftig moment van *speaking truth to power* was dat. En dan ook nog geheel accuraat, zonder een moment tussendoor te haken en haperen, uitgevoerd in perfect Engels, Grieks en Nederlands tegelijk. Jaloersmakend gewoon.

Als iemand die het werk van Beugel nauwlettend volgt, kan ik zeggen dat deze confrontatie eraan zat te komen. In *de Groene Amsterdammer* toont Beugel, samen met andere journalisten, ons week in week uit alle hoeken van het falende Europese vluchtelingenbeleid.

Het is een crisis die door Nederland dermate geëxternaliseerd wordt - bijvoorbeeld via deals met Turkije en politieke steun aan terugduwende grenslanden zoals Polen, Griekenland en Bulgarije - dat we nauwelijks meer iets voelen voor de mensgemaakte tragedie die zich dagelijks afspeelt aan onze Europese grenzen.

We hebben ons emotioneel zo afgesloten voor het vluchtelingen-vraagstuk, dat we niet eens meer opkijken als onze premier het vluchtelingenaantal naar ‘nul wil reduceren’, of wanneer hij begin dit jaar bereid was de ‘grenzen te sluiten’ bij een nieuwe vluchtelingen-crisis. Dit vertaalt zich naar de opkomst van dehumaniserende terminologie in de samenleving. Zo wordt tegenwoordig gesproken over vluchtelingen die ‘als wapen tegen de EU’ worden gebruikt.

Het valt niet te ontkennen dat autoritaire regimes in Belarus, Rusland, Iran en Turkije de vluchtelingen gebruiken om lucratieve deals te sluiten met het Westen. Maar wat daarbij niet wordt gezegd, is dat vluchtelingen alleen als ‘wapen’ kunnen worden gebruikt wanneer migratie en zelfs het vluchteling-zijn op illegale wijze wordt gecriminaliseerd door een EU die zegt te staan voor mensenrechten.

Als de EU niet wil dat vluchtelingen

tegen Europa worden gebruikt, dan kan zij twee dingen doen. Ten eerste: vluchtelingen accepteren. We hebben internationale verdragen ondertekend. Mensen die vanwege oorlog en politieke onderdrukking moeten vluchten, dienen te allen tijde beschermd te worden. Klaar. Bovendien hebben we arbeiders nodig in een oud continent dat steeds meer vergrijst.

Omdat Europa te racistisch is om al die moslimvluchtelingen te accepteren, is optie twee interessanter voor politici: creëer de veilige en economische omstandigheden in de landen van herkomst, zodat er überhaupt geen reden meer bestaat om te vluchten.

Het Westen kan haar handen niet in onschuld wassen. Landen als Polen, Nederland en Bulgarije steunden allemaal de invasie van Irak in 2003 onder leiding van George W. Bush en Tony Blair. Het hele gebied werd onder valse voorwendselen gedestabiliseerd, wat tot de opkomst van een wrokzuchtige terreurbeweging als IS heeft geleid. Het vergt een speciaal soort arrogantie om over ‘illegale’ of ‘ongecontroleerde migratie’ te spreken wanneer die vluchtelingen juist komen omdat wij hun landen hebben kapotgemaakt. Tel hierbij op dat we Assad hebben laten gaan en Afghanistan hebben weggeven aan

de Taliban. Dan is het toch niet gek dat mensen deze ziekelijke omstandigheden willen ontvluchten?

Maar ondertussen blijft ons Europees defensiebeleid steken op het bouwen van muren en hekken en vervolgens accepteren dat we vluchtelingen laten verdrinken, bevriezen, of in de regio laten creperen in overvolle vluchtelingenkampen.

De vluchtelingen aan de grens tonen ons onze eigen hypocrisie en welvaart. Ik als immigrantenzoon zal ‘anderen’ nooit verwijten een stukje van ‘de Europese taart’ te willen. Een taart die hen veiligheid en voorspoed zal bieden, maar die wij alleen voor onszelf willen houden.

Nee, Europa, de keuze is simpel. Of je gaat met je handen en voeten in de Syrische, Koerdische en Afghaanse modder staan en de veiligheid daar permanent bewerkstelligen: niet op de manier zoals we de afgelopen twintig jaar in Afghanistan hebben gedaan, met lukrake drone-bombardementen die burgerslachtoffers maken, maar middels een langdurige, economische verbintenis aan het volk van onderop. Óf je opent de grenzen voor vluchtelingen. Wie de lusten van het roofzuchtige imperialisme en kapitalisme wil innen, moet ook ‘de lasten’ daarvan dragen. •

Palestijnse NGO's op terreurlijst Israël

Israël bestempelde onlangs zes Palestijnse NGO's als terreurorganisaties. Dit, vanwege vermeende banden met het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina, dat in Israël, de EU en de VS op de terreurlijst staat. *De Kanttekening* sprak in Den Haag de directeur van Al-Haq, een van de zes verboden NGO's. 'Israël strijdt liever tegen strijders dan tegen feiten.'

● EWOUT KLEI

Directeur Shawan Jabarin had het Israëlische besluit wel verwacht. 'Niet omdat we terroristen zijn, maar omdat deze stap past in de campagne die Israël al heel lang tegen Palestijnse NGO's voert. Israël is bezig met een lastercampagne. Het wil onze donateurs aanpakken en hackte onlangs onze computers in Ramallah, om vervolgens valse berichten naar een Zweedse bank te sturen en ons economisch te beschadigen.'

Volgens Jabarin doet Israël dit vanwege de aard van het werk van Al-Haq. 'We bekritisseren de Israëlische bezetting (van Oost-Jeruzalem en de Westelijke Jordaanoever, red.). En we overschrijden volgens Israël een rode lijn door Israëlische legerfunctionarissen en politici juridisch verantwoordelijk te houden voor hun oorlogsmisdaden en misdaden tegen de menselijkheid. We gaan achter de criminelen aan en starten rechtszaken aan het Internationaal Strafhof in Den Haag (dat niet door Israël wordt erkend, red.).'

Een andere rode lijn: Al-Haq pakt bedrijven aan die medeplichtig zijn aan de bezetting van Palestijnse gebieden. Bovendien kan Israël moeilijk verkroppen dat Al-Haq met goed onderbouwde rapporten komt, zegt hij.

'Israël strijdt liever tegen strij-

ders dan tegen feiten. Daarom komen ze met labels als 'economische oorlogsvoering' en 'oorlogsvoering met lage intensiteit'. Ze willen dat je hen niet op een vredelievende manier aanpakt.'

Israël wil de legitimiteit van Palestijnse mensenrechtenorganisaties onderuit halen, vertelt mensenrechtenadvocaat Raji Sourani uit Gaza. Hij is directeur van het Palestinian Centre for Human

'Israël vindt het veel moeilijker om ons aan te pakken dan militante cellen. Omdat we mensenrechtenactivisten zijn. Daarom proberen ze ons in de terroristische hoek te drijven'

Rights (PCHR).

'Er staat een vrouwenorganisatie op de terreurlijst. En een organisatie die voor kinderrechten opkomt. Israël wil de Palestijnse *civil society* kapot maken.'

Israël voert een lastercampagne tegen Palestijnse NGO's, zegt Sourani, in plaats van mee te werken aan het Internationaal Strafhof. Volgens hem tonen de Israëlische

autoriteiten hiermee geen verantwoordelijkheid te willen nemen voor wat ze doen in de bezette gebieden en in Gaza.

'Feitelijk zijn ze bang voor het Internationaal Strafhof. Maar waarom? Ze hebben toch goede rechters en advocaten? Ze durven de juridische strijd niet aan te gaan, omdat de feiten tegen hen spreken. Benny Gantz, de minister van

Defensie die de zes Palestijnse NGO's op de terreurlijst heeft gezet, is een oorlogsmisdadiger. Hij moet in een Haagse cel. In 2014 was hij, als hoofd van de Israëlische strijdkrachten, verantwoordelijk voor de dood van 512 kinderen in Gaza. Gantz durft niet naar Den Haag te gaan. Omdat hij weet wat hij heeft gedaan.'

Maar hoe zit het met die vermeende banden met het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina? Jabarin: 'Daar hebben we geen banden mee, we zijn onafhankelijk als NGO. Tegelijkertijd willen we wel met Palestijnse politieke organisaties in gesprek blijven. Israël vindt het veel moeilijker om ons aan te pakken dan militante cellen. Omdat we mensenrechtenactivisten zijn. Daarom proberen ze ons in de terroristische hoek te drijven.'

Ook de organisatie van Sourani heeft er geen banden mee, zegt Sourani zelf. 'We zijn een onafhan-

aël: 'We houden onze mond nooit'

VAN LINKS NAAR RECHTS: RAJI SOURANI EN SHAWAN JABARIN (BEELD: EWOUT KLEI)

kelijke en professionele mensenrechtenorganisatie. Dat is onze kracht. We werken professioneel. En we zijn verdomd goed. Bovendien hebben we voor ons werk prestigieuze awards gekregen, in Frankrijk en de VS.'

Jabarin: 'Eigenlijk moet je de vraag aan de Israëlische politici en generaals stellen. Zijn jullie criminelen? Hebben jullie mensenrechten geschonden, huizen gesloopt, vrouwen en kinderen vermoord - of niet?'

'Wij zijn romantische idealisten', zegt Sourani. 'We willen rechtvaardigheid, gerechtigheid voor onze slachtoffers. We doen ons werk professioneel. We staan voor een sterke *civil society*, de sterkste in het Midden-Oosten. Niet alleen westerse NGO's zijn solidair met ons als er mensen van ons of van Al-Haq worden vervolgd, maar ook Israëlische. De *civil society* in Israël schaamde zich voor

haar eigen regering en is kritisch over hoe de Israëlische autoriteiten met ons omgaan.'

Jabarin, sarcastisch: 'Dankjewel Benny Gantz, dat je ons populair hebt gemaakt in EU en in de VS.'

Voor de mensenrechten

Het Palestijnse narratief is aan de winnende hand, ziet Jabarin. 'Human Rights Watch noemde het

Israëlische beleid onlangs apartheid. En dat is het ook. Het is goed dat internationale NGO's zien wat wij al heel lang roepen. Israël vindt het niet leuk dat steeds meer mensen zijn lelijke gezicht zien.'

Wat zijn de ergste mensenrechtenschendingen door Israël? Sourani: 'Allereerst de blokkade van Gaza, die nu vijftien jaar aan de gang is. Ten tweede de nederzettingenpolitiek, waardoor steeds meer stukken land worden ingepikt. Ten derde het vermoorden van mensen. Ten vierde het plunderen van onze grondstoffen. En ten vijfde het feit dat de bezetting er gewoon is.'

'De moorden doen mij het meest pijn', zegt Jabarin. Maar het gaat verder, zegt hij, want Israël bewaart de stoffelijke overschotten van gedode Palestijnen om hun families te chanteren: gedraag je, anders krijg je het lichaam niet terug - dat idee.

Jabarin: 'Dat is een vorm van psychologische marteling volgens de Verenigde Naties. Die stoffelijke overschotten worden gekoeld bewaard. Zie je het voor je? Een Palestijnse vader die telkens wanneer hij iets uit de vriezer moet

aan de mensenrechten en de rechtstaat. We willen niet dat Palestina een typische Midden-Oosten-staat wordt, maar een staat die de mensenrechten hoog in het vaandel draagt. Daarom maken wij ons hard voor Palestijnse dissidenten en zijn wij voor eerlijke verkiezingen, waar alle partijen aan mee kunnen doen.'

In 2014, terwijl Gaza werd gebombardeerd door het Israëlische leger, sprak de organisatie van Sourani zich uit tegen de doodstraffen die werden uitgesproken tegen Palestijnen die van verraad werden beschuldigd. En met succes. Een maand geleden werden er nieuwe doodstraffen uitgesproken door Hamas. Sourani ging daarop opnieuw tegenin - opnieuw met succes, zegt hij.

Sourani: 'Al anderhalf jaar voert Hamas geen executies meer uit. Daar zijn we blij mee, maar we willen garanties zwart op wit. Dat wordt ons niet door iedereen in dank afgenomen. Maar Hamas accepteert onze kritiek. Wij kwamen al voor Hamasleden op toen ze nog door Yasser Arafat werden vervolgd.'

Ook de Palestijnse Autoriteit accepteert de kritiek van Palestijnse NGO's, omdat die NGO's opkomen voor de mensenrechten, zegt Jabarin. 'Ze staan achter ons, ondanks onze soms scherpe kritiek.' Dat is volgens hem het grote verschil met de staat Israël, die deze kritiek niet accepteert en de Palestijnse NGO's op de terreurlijst heeft gezet. 'Ondanks alle Israëlische intimidaties blijven we doorgaan met ons werk. We geven niet op.'

Sourani beaamt: 'Als Palestijnse mensenrechtenactivist moet je twee dingen niet doen. Ten eerste moet je niet van een afstandje opkomen voor de mensenrechten, in een ballingschap, want dan mis je alle cruciale contacten in het veld. Ten tweede mag je niet aan zelfcensuur doen, omdat hierdoor je geloofwaardigheid in gevaar komt. Daarom zijn we actief in Palestina. We houden onze mond nooit. En we brengen de Israëlische misdaders naar Den Haag. ●

'Ondanks alle Israëlische intimidaties blijven we doorgaan met ons werk'

halen moet denken aan zijn overleden zoon, die in een Israëlisch mortuarium ligt? Het is mensonterend.'

Jabarin en Sourani zijn ook kritisch op de Palestijnse Autoriteit op de Westelijke Jordaanoever en Hamas in Gaza. 'We spreken hen ook aan op de mensenrechten', zegt Sourani. Jabarin knikt.

Sourani vervolgt: 'De Palestijnse Autoriteit moet zich houden

Gevluchte Rif-activist: 'Premier Ma visverkoper'

Vijf jaar geleden barstten in Noord-Marokko de geweldloze Hirak-protesten uit. Jamal Mouna, ex-politieke gevangene en vriend van de gevangengenomen protestleider Nasser Zefzafi, blikte vanuit zijn ballingschap in Spanje terug op vijf jaar Hirak. Ondertussen heeft Marokko een nieuwe regering met Aziz Akhannouch als minister-president. Mouna vindt dat gek, want hij stelt Akhannouch verantwoordelijk voor de dood van de visverkoper Mohsin Fikri in 2016. 'De staat wil niet dat we onze rechten opeisen, maar dat we hen aanbidden.'

● YASSIN AKOUH

Al Hoceima, 28 oktober 2016. Visverkoper Mohsin Fikri protesteert tegen de inbeslagname van zijn goederen door de Marokkaanse politie. Hij probeert dit te voorkomen en kruipt achterin de vuilniswagen, maar deze wordt geactiveerd. Fikri raakt niet op tijd uit de vuilniswagen en wordt verpletterd. Het nieuws verspreidt zich op sociale media als een lopend vuurtje. Meteen komen de bewoners van Al Hoceima de straat op, boze menigten nemen het woord, waaronder een werkloze charismatische man: Nasser Zefzafi.

Ook in andere Marokkaanse steden komen mensen op straat, maar niet voor lang. Fikri wordt het symbool voor hoe de Riffijnen zich behandeld voelen door de staat: als vuil. Er wordt een eisenpakket voor hun verwaarloosde regio opgesteld met socio-economische en culturele eisen. Maanden protesteren mensen in de Rif - en vooral in de omgeving van de provincie Al Hoceima. In mei 2017 besluit de staat de harde kern te arresteren. Honderden activisten worden opgepakt. Ze worden veroordeeld tot celstraffen van twintig jaar.

Hoe kijk je terug naar de afgelopen vijf jaar sinds het overlijden

JAMAL MOUNA (TWEDE VAN LINKS) NA EEN DEMONSTRATIE MET MEDEACTIVISTEN IN HET DORP TAMASSINT OP 21 JULI 2019. DE DRIE JONGENS RECHTS NAAST HEM ZIJN MAROKKO OOK ONTVLUCHT (BEELD: YASSIN AKOUH)

van Mohsin Fikri?

'Vijf jaar zijn voorbij gegaan, het was een zwarte periode voor ons. Je zag arrestaties op straat, die mensen nooit meer zullen vergeten. We keerden terug naar de donkere tijden van de geschiedenis. De staat gebruikte dezelfde manieren om de protesten te onderdrukken als in het verleden.

'Bij het aantreden van Mohammed VI werd gezegd dat hij beter zou zijn dan zijn vader. Maar eigenlijk is hij in dezelfde voetstappen

getreden als zijn vader, koning Hassan II. We zien dat er onder zijn beleid ook martelaren zijn gevallen en er met harde hand wordt geregeerd. Er is geen vrijheid.'

Na maanden van protest investeerde de Marokkaanse staat in 2017 - naar eigen zeggen - meer dan 1,2 miljard euro in de regio. Dat geld ging volgens het Noord-Afrikaanse land zowel naar gezondheidszorg, onderwijs, infrastructuur en meer. 'Veel van deze projecten

werden in 2015 gepland, maar liepen vertraging op', aldus Marokkaans ambassadeur Mohammed Ameer onlangs in de Belgische krant *de Standaard*. 'Vanaf 2017 werd het tempo opgevoerd. De Marokkaanse autoriteiten hebben in de provincie Al Hoceima een aanzienlijke en voortdurende inspanning geleverd, die vandaag tot een ongekende ontwikkelingsdynamiek heeft geleid.' Mouna denkt daar anders over: 'Je kan tegenwoordig niet meer pro-

rokkko verantwoordelijk voor dood

testeren en de staat heeft onze economie vermoord. Vroeger leefden we beter. Ze willen dat we hen aanbidden, anders moeten we in vernedering leven. In ons leven aanbidden we enkel vrijheid. We willen vooruitgang en ons land helpen. Maar de staat houdt ons tegen. Het antwoord van hen is de stok.'

Durfde je bij de start van de Hirak denken, dat de staat zo hard zou reageren op de protesten?

'Ik had al mijn vermoedens dat de staat hetzelfde zou zijn als vroeger. De Allawitische dynastie zal niet veranderen. De koning is een egoïst en volgens zijn beleid mag alleen hij leven. Als je de Marokkaanse grondwet bekijkt, dan is de koning de belangrijkste man van het land. Daarom hebben we ons eisenpakket ook meteen aan hem gericht, maar hij nam zijn verantwoordelijkheid niet. Hij stuurde de politieke partijen, maar ons standpunt was duidelijk. We wantrouwden deze partijen en wilden niet met hen samenwerken. Hoe we dachten dat de staat ging reageren op de Hirak is uiteindelijk uitgekomen. Nasser Zefzafi, de aanvoerder van de beweging, zei al tegen ons dat er een moment zou komen waarop we opgepakt gingen worden. De staat wil niet dat we onze rechten opeisen, maar dat we hen aanbidden.'

Wanneer en waarom had je besloten om naar Europa te migreren?

'Vanaf het moment dat ik twee jaar in de gevangenis van Oukacha in Casablanca heb gezeten. Ik ben vrijgekomen in een negatieve sfeer. Ons gebied was belegerd en we werden onderdrukt. Ik kon dit niet aanzien en zwijgen. We zagen onze broeders in de gevangenis en konden hen niet verwijderen uit onze gedachten. We hebben een eed afgelegd, waardoor we de zaak niet konden verraden. Daarom bleef ik me na mijn vrijlating uiten. De strijd voor de realisatie van het eisenpakket en de vrijlating van alle politieke

gevangenen in Marokko ging verder. Na mijn vrijlating passeerden er 45 dagen. Ik heb op 21 juli 2019 deelgenomen aan een demonstratie in het dorp Tamassint (foto, red.). Daarbij droeg ik de vlag van de Rif Republiek. Iets later pakten ze me op in mijn huis. Ze zeiden tegen mij: 'Of je zwijgt en je zegt niets meer over de gevangenen en de Rif. Of er wacht iets groots op je.' Ze zeiden ook dat ik me bezig moest houden met mijn werk. Maar ik zei dat ik geen werk had, waarop ze zeiden dat ze dat zouden kunnen

regelen.

'Ik heb in het politiebureau overnacht en ik moest voorkomen voor de procureur des Konings. De staat wilde dat we onze broeders verraadden, maar ik weigerde. Ik ging naar de procureur des Konings en hij liet me voorlopig vrij. Toen bleef ik een tijdje stil en moest ik weer voorkomen. Maar ze hadden de rechtszaak verzet. Toen begon ik mij weer uit te spreken en veroordeelden ze mij tot een celstraf van acht maanden.'

'Ik kon niet meer verder leven in Marokko en stierf liever in een bootje op zee. De machthebbers zijn nog slechter dan onze voormalige kolonisator'

'In de zomer werd ik constant gevolgd omdat ik een T-shirt met een afbeelding van de vrijheidsstrijder Mohammed Ben Abdelkrim el-Khattabi droeg. Ik werd vaak bedreigd. Ze bedreigden zelfs mijn familie en mijn moeder wou zelfs dat ik afstand van haar nam. Door mijn activisme, bracht ik dus ook mijn familie in gevaar. Ik kon niet stoppen met me uitspreken tegen onrecht, waardoor migreren naar Europa mijn enige optie was. Hier kan ik verder strijden voor de vrijlating van mijn broeders in Marokko.'

'De nieuwe regering zegt wel dat ze de gevangenen willen vrijlaten, maar we weten dat daar niets van zal komen'

In februari 2020 probeerde Mouna het land al te ontvluchten, maar zijn poging mislukte. In januari van dit jaar waagde hij een nieuwe - succesvolle - poging.

Mouna: 'Ik kon niet meer verder leven in Marokko en stierf liever in een bootje op zee. De machthebbers zijn nog slechter dan onze voormalige kolonisator. Nasser Zefzafi zei: 'De Spaanse kolonisator was barmhartiger dan deze.' Ik heb de dood gezien bij de oversteek naar Europa. In ons land heb je nu

eenmaal twee mogelijkheden: zwijgen of de gevangenis.'

Heb je hoop dat Zefzafi en de andere activisten vervroegd vrijkomen? Kan de nieuwe regering daar verandering in brengen?

'De staat wil hen vrijlaten, maar enkel op hun manier. En de gevangenen weigeren hun zaak te verloochenen. De nieuwe Marokkaanse premier is de verantwoordelijke voor de dood op Mohsin Fikri. Normaal zou hij geen plaats in de politiek mogen hebben. Maar het koningshuis heeft hem dus nu aangewezen als de nieuwe premier.'

In het eisenpakket van de Hirak lezen we de volgende passage: 'Eenieder die iets te maken heeft met de moord op de martelaar Mohsin Fikri moet berecht worden.' Tijdens de dood van Mohsin Fikri was Aziz Akhannouch, zakenman en vriend van koning Mohammed VI, minister van Landbouw en Visserij. Er werden door activisten vragen gesteld over zijn verantwoordelijkheid als minister bevoegd voor visserij. Sinds begin oktober heeft Marokko een nieuwe regering met Akhannouch als premier.

Mouna: 'De nieuwe regering zegt wel dat ze de gevangenen willen vrijlaten, maar we weten dat daar niets van zal komen. Er is natuurlijk een kans dat de gevangenen zullen vrijkomen, maar enkel onder bepaalde voorwaarden. We kunnen de staat niet vertrouwen. Ze wachten tot de leiders van de beweging een document ondertekenen waarin ze de klachten tegen hen erkennen. Dat ze bijvoorbeeld een eigen staat wilden oprichten en zorgden voor de destabilisatie van het Marokkaanse Koninkrijk. Als ze ooit terug zouden protesteren, dan kan de staat dit document naar boven halen en voorleggen aan het volk. Ook kunnen ze dit gebruiken naar andere landen toe: de activisten van de Hirak zijn schuldig.' •

Interview.

Vervolgde Turkse journalist Can Dündar: 'Ik denk nog steeds dat er hoop is'

BEELD: DE BALIE, JAN BOEVE

De vervolgde Turkse journalist Can Dündar was enkele weken terug een paar dagen te gast in Amsterdam. Hij deed mee aan het Vrijdenkersfestival in debatcentrum De Balie, dat onder rigoureuze veiligheidsmaatregelen plaatsvond. *De Kanttekening* wist de in Duitsland woonachtige 'journalist-strijder' tussen de bedrijven door te spreken.

Can Dündar is groot. Dat mag worden gezegd. Als zijn naam valt, waar ook in Turkije, dan gaat het meteen over de meest fundamentele kwesties van het land: de situatie van minderheden, de in 2007 vermoorde journalist Hrant Dink, de Syrische oorlog en uiteraard de Turkse president Recep Tayyip Erdogan. In tegenstelling tot laatstgenoemde wordt Dündar gezien als het liberale en progressieve gezicht van Turkije. En precies om die reden wordt hij door nationalistische Turken uitgemakkt voor landverrader.

Een vijandigheid die hoogstpersoonlijk wordt aangewakkerd vanuit de Turkse president zelf. Een vijandigheid die ook noopt tot zichtbare veiligheidsmaatregelen, met bewakers voor de deur en politieauto's die heen en weer rijden op het Amsterdamse Leidseplein, schuin tegenover De Balie.

Dündar is volgens Erdogan iemand die staatsgeheimen heeft onthuld - en dus 'een gevaarlijke man'. Hij deed verslag van Turkse wapentransporten naar Syrische strijders in 2015. 'Als het een misdaad is om de waarheid op te tekenen, dan ben ik een crimineel', zei Dündar eerder.

In een volgepakte Balie is alles behalve een gevaarlijke man te zien. Dündar is een kleine, vriendelijke man die iedereen te woord staat. Hij begint met het kunstwerk dat hij heeft meegenomen naar Amsterdam: een replica van de Turkse isoleercel waarin hij werd vastgehouden. Die staat pal voor De Balie. Aan de binnenkant zitten spiegels, van buiten is de cel doorzichtig. Mensen die van het Amsterdamse nachtleven genieten kunnen naar binnen kijken, maar van binnenuit ziet de 'gevangene' alleen zichzelf.

'Ik miste de cel kennelijk', zegt Dündar lachend over de aanleiding om dit kunstwerk samen met de Iraanse - eveneens naar Duitsland gevane - kunstenaar Shahrzad Rahmani te maken. 'We voelden ons even weer thuis, omdat journalisten in onze landen van herkomst de meeste tijd in de gevangenis doorbrengen.'

Maar dan serieus: 'Het hele punt is dat er nog steeds mensen vastzitten. Al meer dan vier jaar. In

'Als het een misdaad is om de waarheid op te tekenen, dan ben ik een crimineel'

eenzame hechtenis. Voor wat ze hebben geschreven of getweet. Turkije is de grootste gevangenis voor journalisten. En het vergt moed om onder die omstandigheden te publiceren.'

Het duurt niet lang voordat in De Balie de namen van de Koerdische politicus Selahattin Demirtas en de filantroop Osman Kavala vallen. Beiden zitten al jaren vast in Turkije. Hij zucht. 'Turkije wilde een deel van Europa worden, maar Europa is zo ver weg nu. 'Maar' - alsof Dündar geen tijd heeft voor teleurstelling - 'je hebt ook seculier-democratische krachten in Turkije.'

Dündar is strijdbaar en zal gedurende de avond in De Balie vaker van zich afbijten. En daarbij spaart hij Europa geenszins. Althans, de Europese regeringen niet. Die hebben volgens hem al een tijdje hun ziel verkocht aan Erdogan, met wie zie ze een belangrelatie onderhouden over de hoofden van vluchtelingen heen.

'Het is een deal die voor iedereen werkt: Europa krijgt geen vluchtelingen vanuit Turkije en Europa is niet zo kritisch op Erdogan. Iedereen is tevreden, behalve wij. En hiermee offert Europa haar eigen waarden op,' zegt Dündar koeltjes.

Op de vraag of Erdogan een dictator is, zegt Dündar opvallend genoeg dat hij dat weliswaar was, maar 'niet meer' is: 'Turkije heeft laten zien dat we hem niet meer dulden. Met de vrouwenbeweging. De studentenprotesten (van afgelopen voorjaar, red.). Mensen verzet-

ten zich. En voor het eerst is de oppositie verenigd. Ze zullen Turkije niet tot een dictatuur of een islamistische republiek laten veranderen.'

Geloof in het 'andere Turkije', wil Dündar maar zeggen. Want vanuit Europa, dat alleen maar 'veroordelingen' zendt, gaat het niet komen. 'We hebben iets anders nodig', zegt hij. 'Een sterkere *civil society*, die samenwerkt en terugvecht. En dat dóen we ook, in dit tijdperk waarin we wereldwijd de strijd kunnen aangaan.'

Uit de zaal komen ook kritische vragen. Is er eigenlijk ooit vrijheid geweest in Turkije? En is het zo simpel als een strijd tussen het 'traditionele, islamistische Turkije' en de 'moderne, seculiere groep'?

'Nee, we hebben nooit volle vrijheid gekend in Turkije', reageert Dündar, 'maar twintig, en zelfs veertig jaar geleden waren we vrijer', beweert hij. 'Turkije was nooit de hel die het nu is. Er zijn nog nooit zo veel journalisten in de gevangenis geweest. Dit is erger dan een militair regime.'

Tot zover de discussie van afgelopen donderdag. Twee dagen later spreken we Dündar zelf, in een vergadering van De Balie. Om zijn beeld van een 'verenigde oppositie' kracht bij te zetten, vertelt hij over de lokale verkiezingen van Istanbul in 2019, waar een seculiere burgemeester werd gekozen in plaats van de AKP-kandidaat. Dit heeft volgens hem 'de these van 'Ze kunnen niet bij elkaar komen' ongedaan gemaakt'.

Hij vervolgt: 'Ze zijn bij elkaar

gekomen - en hebben gewonnen. Het is belangrijk om dat te zien. Dit is voor het eerst gebeurd. Dit gaat niet alleen maar om Koerden of links Turkije. De Goede Partij (een seculier-nationalistische partij die is afgesplitst van de MHP, red.), de oude achterban van de MHP (de ultranationalistische partij die gelieerd is aan de extreemrechtse Grijsse Wolven, red.), heeft met de Koerden op dezelfde partij (de seculiere CHP, red.) gestemd tijdens de Istanbul-verkiezingen. We moeten dit niet uit het oog verliezen. Dit is een keerpunt.'

Onlangs stemde de Goede Partij anders dan de rest van de oppositie voor een verlenging van de Turkse militaire aanwezigheid in Syrië en Irak. Kan dit geen scheur in de oppositiecoalitie betekenen?

'Ja, natuurlijk. Zulke dingen gaan gebeuren. Het is ook zo makkelijk. Er is een decennialange haatcampagne en demonisering tegen Koerden aan de gang. Wanneer de CHP een stap richting de Koerden zet, zegt men gelijk: 'Jullie volgen de PKK.' De angst voor die propaganda leeft, het bestaat. Dus ja, het gaat niet makkelijk worden. Maar we hebben gezien dat het niet onmogelijk is. Dat probeer ik te zeggen.

'Aan de andere kant: als de onderdrukking verheft, zie je ook dat bij de oppositie de behoefte ontstaat om bij elkaar te komen en elkaar te steunen. Daarom ben ik niet zonder hoop. Neem bijvoorbeeld de zes partijen die in een paar maanden tijd bij elkaar zijn gekomen voor een nieuw grondwetsinitiatief. Ze stippelen nu een routeplan uit. Dit is iets wat we de laatste twintig jaar in de oppositie niet hebben gezien. Daarom is het belangrijk om positief te blijven kijken.'

Wat voor rol heeft u, als beroemde journalist, in het tot stand brengen van deze gezamenlijke heid in de oppositie?

Dündar glimlacht. 'Als journalist kan ik hier alleen maar nieuws van maken. Maar goed. We hebben het eigenlijk over iets dat boven de journalistiek uitstijgt. Toch zijn we allemaal op een bepaalde manier ons beroep, ons land en onze vrijheid aan het verdedigen. Zodoende zijn wij journalisten veranderd in

activisten. En ja, we komen met vrienden bij elkaar, we praten als diaspora (er zijn nog veel meer Turkse journalisten gevlucht naar het buitenland, red), we ondersteunen elkaars initiatieven en kijken of we nog meer dingen kunnen doen. We proberen oplossingen te vinden. Ook denken we een beetje na over het post-Erdoganistische Turkije, en maken we plannen. In plaats van te bakkeleien over hoe we uit deze hel zullen komen, denken we al na over hoe de bouwstenen van een nieuw, democratisch Turkije gelegd zullen worden.'

U bent bezig met het oprichten van een uitgeverij in de diaspora voor in Turkije verboden auteurs.

'Ja, onder andere. Maar belangrijker is dat we werken aan een denktank van mensen die zijn geëmigreerd uit Turkije - de Turkse *brain drain*, en of we die kunnen gebruiken voor het Turkije van morgen. Zouden we de gezamenlijkheid die we in Turkije niet hebben kunnen bereiken hier wél kunnen realiseren, en oplossingen kunnen bedenken voor Turkije?'

Is er ook iets dat jullie van Europa willen of verwachten?

'Ja, we willen één ding van Europa: zorg niet voor schaduw.'

Wat bedoelt u daarmee?

'Er is een Turks gezegde: 'Schenk me geen schaduw, verder hoef ik niks van je.' Met andere woorden: bemoei je niet met onze zaken, bewaar afstand. Want zolang Europa zich met ons bemoeit, is Europa in algemene zin schadelijk bezig. Uiteraard bedoel ik hiermee niet de Europese *civil society*, organisaties en collega's. Kijk, wij (disidente Turken en Europeanen, red.) zijn hier bij elkaar in de Balie. Maar met de Europese regeringen beleven we helaas een belangenconflict. Ze kiezen ervoor om naast Erdogan te staan.'

Nu is het Erdogan, maar het lijkt alsof het in Turkije altijd wic er ook aan de macht komt uit draait op een autoritair regime. Hoe komt dit?

'Een zeer brede vraag. Het heeft uiteraard culturele, geografische, politieke en economische redenen. Eigenlijk zouden we die allemaal één voor één moeten behandelen.

'We willen één ding van Europa: zorg niet voor schaduw'

Laat ik beklemtonen dat de Turkse maatschappij voortkomt uit een Ottomaanse traditie van ruim zeshonderd jaar: een patriarchale samenleving waar mannen dominant zijn. In het gezin hebben zij het voor het zeggen en worden ze gezien als de leider van de familie. Ook zijn de mannen trots op het militarisme. Turkije is dan ook een land waar militairen altijd een rol voor zichzelf zien in de politiek. Een maatschappij die opgroeit met de druk van de imam in de Koranlessen, van de commandant in het leger, van de vader in huis, waar vrouwen worden onderdrukt door hun mannen. Dan krijg je, of je het nou wil of niet, een militaristische maatschappij waar altijd wordt gezocht naar een autoritaire verlosser. Het onderwijs, de politiek: overal heerst het patriarchaat. Ook binnen de partijen is er geen democratie. Zo kunnen we tot in de vroege ochtend doorgaan.'

Denkt u dat er dingen zijn die Erdogan structureel en op een blijvende manier in Turkije heeft stukgemaakt?

'Alles vindt daar plaats op een helend vlak, of je het nu hebt over de onafhankelijkheid van de rechtspraak, de persvrijheid, de autonomie van de universiteiten of de scheiding der machten. Het staat vast dat op deze gebieden zeer veel schade is berokkend.'

Kan de Koerdische kwestie na Erdogan nog binnen het kader van één Turkse republiek opgelost worden?

'Maar natuurlijk. Het is altijd onze

doelstelling geweest dat er een vreedzame oplossing komt. Een oplossing waarbij Koerden en Turken in vrede naast elkaar kunnen leven. In deze maatschappij leveren mensen al zo lang een inspanning om dat te realiseren.'

Als ik hiernaar kijk vanuit het oogpunt van veel Koerden, maar ook vanuit mijn eigen roots - de Grijsz Wolven - dan moet ik constateren dat er helemaal geen gezamenlijkheid is. Er is een diepe breuk gaande in de Koerdische maatschappij ten opzichte van alles wat met Turkije te maken heeft. Men heeft totaal geen vertrouwen meer in de Turkse republiek, na alles wat er is gebeurd.

'Ik sta er anders in. Ik denk nog steeds dat er hoop is. De verkiezingen in Istanbul zijn hiervan een belangrijk voorbeeld. We kunnen inderdaad duizenden voorbeelden geven over waarom deze maatschappij in stukjes uiteenvalt, maar ik focus me liever op de goede voorbeelden. De verkiezing van Istanbul in 2019 liet zien: wanneer er sprake is van een rationale keuzemogelijkheid, dan kunnen Koerden en Turken gezamenlijk opereren richting hetzelfde doel. Istanbul kwam zo weer uit de handen van Erdogan, mét Koerdische steun. Dit zie ik als iets groots, een keerpunt - wat mij betreft ook in de politieke samenwerking tussen Koerden en Turken.

'Het eerdere vredesproces tussen Turkije en de PKK (dat in 2015 werd verstoord, waardoor zij nu weer in oorlog zijn, red.) liet eigen-

lijk ook al zien hoezeer deze maatschappij een vreedzame oplossing verwacht. Maar tegelijkertijd liet het vredesproces ook zien hoe kwetsbaar de vrede is. We hebben de verplichting om het vanuit de positieve kant te bekijken: er loopt kennelijk zo'n (vreedzame, red.) ader in deze maatschappij, ondanks alle politiek die is gebaseerd op vijandelijkheid.'

In Turkije hadden het het leger en het veiligheidsapparaat als vanouds veel macht - zie ook alle coups in het verleden -, waardoor ze ook wel als 'staat binnen de staat' of 'deep state' werden aangeduid. Wel heeft Erdogan in de loop der jaren het leger steeds meer onder controle gekregen. Is de deep state in Turkije verdwenen, of alleen veranderd?

'De Turkse *deep state* is als een paard dat voortdurend een bepaalde richting op galoppeert, terwijl de jockey af en toe verandert. Het paard doet wat hij kent en galoppeert voort. Helaas heeft de Turkse maatschappij zo'n realiteit. Op dit moment verkeren *deep state* en de Turkse overheid in een staat van omhelzing. Dat komt dus ook voor. Soms werpt de *deep state* de jockey van zich af, maar soms is hij tevreden met de rijder en geeft zich aan hem over, zoals nu.'

Maar wie precies heeft de deep state omhelsd in Turkije?

'De partij of de persoon die nu aan de macht is (de AKP, Erdogan, red.). Bij tijd en wijle vinden er conflicten plaats. Zo was er een tijd dat de *deep state* zich van oud-premier Bülent Ecevit wilde ontdoen (eind jaren negentig, red.). Wat er binnen de *deep state* wordt afgesproken is moeilijk te zeggen. Er was ook een lange tijd van samenwerking met de Gülen-gemeenschap, dat namens de vorm aan dat de *deep state* bijna één op één daarmee samenviel. En dan kan het zomaar gebeuren dat diezelfde *deep state* zich tegen hen keert en hen vervolgt. Er komen dus veelvuldig belangenconflicten en belangenrelaties voor in Turkse politiek. Maar zoals ik er nu naar kijk, zie ik dat diepe staat zich tot ongeveer een jaar geleden achter Erdogan had geschaard. Nu lijkt het erop dat er weer andere zoektochten gaande zijn.'

Niet alleen binnenlands, maar ook buitenlands neemt Erdogan veel initiatief. Hij knoopt steeds meer betrekkingen aan met de islamitische wereld en presenteert zich ook als leider daarvan. Heeft het neo Ottomanisme van Erdogan ook goede kanten, of valt dit enkel als ordinair imperialisme te classificeren?

‘Alleen maar imperialisme. Dit is een idee voortgekomen uit het hoofd van Erdogan en ex-premier Ahmet Davutoglu. Het gaat om de utopie van de Rode Appel (een Turks-nationalistische expansie-mythologie waarin werelddominantie het streven is, red.), een oude idealistische visie, die ze gebruiken om de maatschappij te motiveren. Maar het is een manoeuvre die totaal geen realiteitswaarde heeft. Ga naar Thracië, de Balkan of het Midden-Oosten: het enige Ottomanisme dat je daar treft is *haat tegen* het Ottomanisme. Het Ottomanisme wordt daar wel via Turkse series geromantiseerd en sympathiek gemaakt. Maar als je naar de historische wortels kijkt, kom je alleen maar haat tegen.’

Ook in buurland Syrië roert Turkije zich. Het steunt de oppositie tegen Assad, ook via de inzet van jihadisten. Is de rol van Turkije in de Syrische oorlog alleen maar negatief?

‘Ik herinner me nog goed dat Erdogan een van de beste vrienden van Assad was. Ze gingen gezamenlijk met hun families op vakantie. Assad is niet veranderd, hij is nog steeds de oude Assad. Erdogan is veranderd en vond zich daarna temidden van de Syrische oorlog. Hij dacht dat zijn inmenging in de strijd tegen Assad voor zijn eigen politieke loopbaan beter zou zijn, dus werkte hij samen met jihadisten om hen te beschermen - en om daar een Koerdische staat te voorstellen.’

‘De Syrische politiek van Turkije is compleet vanuit de imperiale visie van Erdogan tot stand gekomen, en is de reden waarom hij nu in de Syrische modder vastzit. Ik vind zijn politiek niet realistisch, het is utopisch en ook zeer schadelijk voor Turkije met het vluchtelingenprobleem, maar ook het probleem van jihadisten in Turkije.’

IS en Assad pleegden enorme

BEELD: DE BALIE, JAN BOEVE

Turkije moet in Syrië geen olie op het vuur gooien, maar de brand blussen zodat mensen terug kunnen

massamoorden in Syrië. Wat had Turkije verder nog hiertegen kunnen doen?

‘Kijk, natuurlijk was Turkije genooddaakt om de grenzen te openen voor vluchtelingen. En - dit zeg ik ook tegen Europese landen - elke maatschappij die onderdrukt wordt, en waar vanuit een vluchtelingenstroom komt, ben je verplicht te beschermen. Maar Turkije gooide olie op het vuur. Door jihadisten te bewapenen, hebben ze het geweld geëscaleerd. Ik ben uiteraard voor het helpen van vluchtelingen en het beschermen van het volk tegen Assad. En ik vind ook dat Turkije hier een verantwoordelijkheid in heeft - maar die is niet de bezetting van Syrisch grondgebied.’

Wat moet er met de vier miljoen vluchtelingen in Turkije gebeuren? De CHP, de grootste oppositiepartij in Turkije, zegt geregeld dat ze terug mochten. Is dit

realistisch?

‘Een deel van de vluchtelingen zal voorgoed in Turkije blijven. Voor een ander deel kan Turkije omstandigheden creëren voor terugkeer - ik denk dat de CHP dit bedoelt. Dus niet via het droppen van vluchtelingen aan de grens, maar via het creëren van leefomstandigheden in Syrië, zodat ze zich daar weer kunnen vestigen. Daar kan Turkije zich voor inzetten. En dit is ook mogelijk.’

Hoe dan?

‘Economische steun. Zodat de leef- en werkomstandigheden worden gecreëerd voor terugkeer. Bouwbedrijven die tot nu alleen maar voor hun eigenbelang hebben gewerkt, kunnen daar goedkoop huizen en fabrieken bouwen. De Turkse regering kan dat stimuleren, zodat Syriërs daar investeren, werken en banen creëren. En dat kan alleen als er vrede komt. Als er vrede is, komt de rest wel.’

‘Turkije moet vooral geen olie op het vuur gooien, maar juist de brand blussen en zich dienstbaar opstellen, zodat mensen terug naar Syrië kunnen. Dit geldt ook voor mensen die zijn gemigreerd uit de Koerdische dorpen. Alleen bij vrede zullen zij terugkeren naar hun dorpen.’

Met wie moet Turkije dan in Syrië vrede maken? Je hebt de Koerdische YPG strijders en het Assad regime. Moet Turkije met beide partijen samenwerken?

‘Jazeker. Zij die als legitiem gezag worden gezien of in de regio echt een legitieme regering hebben opgebouwd, zijn voor Turkije de partijen om mee te praten. Zo respecteer je ook de wil van het volk daar. Maar als er sprake is van onderdrukking, dan lever je kritiek, houd je afstand en kies je voor een andere koers. Als je nu naar het gebied kijkt, zie je dat de wettige vertegenwoordiging - in nationale zin, maar ook vanuit internationaal perspectief en betrekkingen - de YPG is. Dus ik vind dat Turkije hierin niet veel keuze heeft. Alle Turkse investeringen om de YPG te vernietigen, hebben Turkije alleen maar in de problemen gebracht.’

U bent nu al vijf jaar in Europa en heeft Europa kunnen observeren. Volgens velen is hier sprake van een groot probleem dat ‘islamofobie’ heet. Hoe ziet u dat?

‘Ja, er is een aan racisme grenzende islamofobie aanwezig in Europa, waarbij men jou in één oogopslag veroordeelt vanwege je kleur of geloof. Zo’n witte Europese blik, daartegen moet de strijd worden gevoerd.’

‘Maar: terwijl we die strijd voeren, krijgen bijvoorbeeld in Afghanistan vrouwen die hun hoofddoek afzetten zweepslagen. Als wij als islamitische gemeenschappen onze stem daar niet tegen verheffen en dit accepteren, legitimeren we eigenlijk islamofobie. Dan is het niet zo makkelijk om te zeggen: ‘Julie moeten niet islamofob zijn.’

‘Wij kunnen hier (in Europa, red.) wel de geloofsvrijheid van moslims verdedigen. Maar we zitten niet in de positie om te zeggen: ‘Steun de islam’, als mensen vanwege hun gedachten, klederdracht en geloof worden gemarteld en gedood - in naam van de islam.’ ●

Interculturele vriendschap: hoe we kan binden

Bij interculturele vriendschap denk je misschien aan de uitwisseling van talen, ideeën of gedachtegoed. Maar wat betekent het echt om onderdeel te zijn van een interculturele vriendschap en op welke manieren verrijkt het de vriendschap?

● JASMIJN HUISMAN

DARIA SCHARNHORST (LINKS) EN SHARA GAFFAF (RECHTS)

rschil in achtergrond juist extra

Bij hun ontmoeting sloeg de vonk niet direct over. Maar nadat Daria Shara had uitgenodigd voor haar verjaardag in groep 8, bloeide er die nacht, in pyjama en al, een bijzondere vriendschap op. Shara vertelde dat zij ging verhuizen naar Iraaks-Koerdistan, waar haar ouders vandaan kwamen. Haar ouders dachten dat het daar beter voor hen was, bovendien woonde hun familie er.

Daria: 'Een heftig moment, vooral omdat je naar een ander werelddeel zou verhuizen. Ik denk dat onze vriendschap dat moment begon. Ik herinner me dat we een jaar later op brugklaskamp gingen en we toen al hecht waren.'

Shara: 'Mijn moeder stapte meteen op jou af: of je een oogje in het zeil wilde houden. Mijn ouders vluchtten in 1997 uit Iraaks-Koerdistan en moesten hier een kind opvoeden, maar snapten het systeem niet meteen - ze hadden geen idee wat een brugklaskamp was.'

Aan het begin van vorig decennium verhuisden Shara en haar ouders naar Iraaks-Koerdistan. Hun verblijf daar werd korter dan haar ouders zich hadden voorgesteld. IS begon op te komen en een deel van het gezin keerde uit veiligheidsredenen terug naar Nederland.

Shara: 'Toen wij terugkwamen uit Iraaks-Koerdistan, woonde ik bij mijn oma omdat we niet meteen een woning toegewezen kregen. Dus sliepen we daar, in een klein appartement. Ik moest mijn zusje vaak ophalen van de crèche, omdat mijn moeder werkte en mijn vader niet in Nederland woonde. Soms haalde jij haar op en zorgde je voor haar. Mijn thuissituatie was toen niet ideaal. Mijn moeder belandde in een burn-out. Als grote zus neem je op zo'n moment veel zorg over. Dat jij altijd voor mij klaarstond, maakte onze vriendschap zo sterk.'

Daria: 'Ook nu is jouw huis

Shara Gaffaf (22, Koerdisch Nederlands) en Daria Scharnhorst (22, Duits Nederlands): 'We begrijpen waar de ander vandaan komt'

mijn huis en andersom. We trekken letterlijk als eerste de koelkast bij elkaar open. Onze relatie is gewoon heel familiair. Vanaf het begin was er ook een diep basisvertrouwen tussen ons, een gevoel van veiligheid. Wij hebben echt het gevoel dat we begrijpen waar de ander vandaan komt.'

Waar komt dat vandaan?

Shara: 'Misschien is er niet altijd begrip. Ik schijn op mijn tiende mijn moeder te hebben gevraagd of Daria als niet-moslim naar de hel gaat. Vooral op liefdesgebied zijn we het niet altijd eens, maar ik weet dat zij een goed mens is. Ik werd van kleins af aan met de islam opgevoed en ik moest vijf keer per dag bidden, wat ik vaak niet begreep. Ik zat op een witte school; dan clashen de culturen wel en ga je je afvragen of bijvoorbeeld drank slecht is. Nu denk ik: schaaft iemand een ander als hij alcohol drinkt? Nee. Schaaft diegene zichzelf? Misschien, maar dat is niet automatisch mijn probleem.'

Daria: 'Ik denk dat eventuele verschillen tussen ons er ook mogen zijn, dat er respect en ruimte is. Ik leerde veel van hoe Shaar denkt. Ik denk dat, als ik niet veel

bij Shaar thuis was geweest, ik de diversiteit van de islam niet had gekend. Ik ben actief als feminist en zag bijvoorbeeld de hijab als vrouwenonderdrukking. Dat zie ik nu anders. Wij hadden samen veel gesprekken over de betekenis van een hijab en vrouw-zijn. En als niet-moslim zonder hijab kan ik misschien niet automatisch een mening hebben over iets dat mij niet aangaat.'

Shara: 'Ik vond dit gesprek ook moeilijk, omdat ik het moeilijk vond vrouwen met hijab als mens te zien in plaats van alleen als moslima. Mijn moeder droeg vroeger een hijab en vertelde dat het vrouwenonderdrukking was. Dat heb ik pas afgeleerd toen ik bevriend raakte met hijabi's die ook gewoon studeren en vrijwilligerswerk doen. Ook ik heb mijn eigen stereotypes moeten leren doorbreken.'

Shara: 'Wat ik ook van jou heb geleerd: dat het ook oké is om voor jezelf te kiezen. Ik kom zelf uit een cultuur waarin familie op één staat. Bij jou zag ik soms dat je, ongeacht wat je ouders vonden, deed wat je zelf wilde. In die zin plukte ik wel de vruchten van het individualisme. Maar culturele identiteit is niet iets vast; in verschillende contexten

voel ik me meer verbonden met de ene cultuur dan met de andere.'

Daria: 'Dat herken ik. Mijn ouders komen uit de DDR. In Duitsland voel ik me echt een Nederlands meisje, maar in Nederland voel ik me vaak Duits - vooral Oost-Duits. Toen ik in Berlijn studeerde, herkenden veel mensen mijn Oost-Duitse achtergrond. Die zien ze aan de woorden die je gebruikt, of aan de manier waarop je over de DDR praat. Of hoe je denkt over de val van de Muur. Ik kende ook Russische *comics*. Maar ja, eigenlijk bestaat die cultuur niet meer.'

Hoe is dat, Daria, om binding te voelen met een cultuur die alleen nog in het hoofd bestaat?

Daria: 'Gek en soms ingewikkeld: het gaat ook over een strijd tussen kapitalisme en socialisme. Ook in Nederland merk ik dat mijn ouders vrij socialistisch zijn, daar werd ik tijdens de geschiedenisles in Nederland ook mee geconfronteerd. Het socialisme en de DDR werd vaak negatief belicht. Maar uiteindelijk heb ik vooral een Europese achtergrond en vinden mensen het leuk dat ik meerdere talen spreek. Dat is voor Shara toch wel anders.'

Shara: 'Klopt, daar wordt eerder een probleem van gemaakt. Ook best vermoeiend: als ik me begeef in een witte groep die zich negatief uitlaat over de islam, dan voel ik me verplicht voor de Midden-Oosterse cultuur op te komen. Daarom is het zo fijn dat ik jou heb. Jij en Angela (een andere vriendin, red.) waren er altijd. Ik hoef niets te verdedigen, ik kan gewoon mezelf zijn.'

Daria: 'Het maakt in onze vriendschap niet uit welke culturele aspecten er spelen, het is er gewoon en het is goed zo. Er wordt nooit op een vervelende manier gevraagd hoe iets zit. Weet je wat het vooral is? Ik kan onbezonnen zijn in onze vriendschap.'

MELLE RIGTER (LINKS) EN ĀNANDA HEGEMAN (RECHTS)

Ananda en Melle zijn naast vrienden ook schoonzus- en broer. De verbindende factor tussen de twee is vriend én broer Jesse, maar de twee vinden elkaar vooral in hun politieke idealen.

Melle: 'Ānanda en ik zijn het vrijwel altijd met elkaar eens, ook omdat ik denk dat wij elkaar beter begrijpen op thema's als racisme en seksisme, hoewel ik denk dat Ānanda's positie als vrouw van kleur in onze huidige samenleving een anders is dan die van mij. Het is minder zichtbaar om homoseksueel te zijn, natuurlijk.'

Ānanda: 'Tegelijkertijd kan ik wel gewoon hand in hand lopen met Jesse en moet jij daar misschien toch drie keer over nadenken voordat je dat doet. Dus in die zin is dat ook wel een beperkende factor. Maar het is natuurlijk wel zo dat ik in het verleden op een vervelende wijze ben benaderd, doordat ik op school bijvoorbeeld werd gepest

om mijn dikke lippen.'

Melle: 'Aan dat soort dingen zie je ook hoe gevaarlijk latent racisme kan zijn. Dat kan net zo gevaarlijk zijn als zichtbaar racisme op basis van huidskleur. Thema's waar wij het veel over hebben en waarin we elkaar vinden.'

Ānanda: 'Als wij met z'n drieën zijn, heeft Jesse toch meer een perspectief van de witte heteroman, terwijl wij allebei andere ervaringen hebben. Dat bindt ons. Tijdens corona zijn we nog hechter gewor-

Ānanda Hegeman (26, Surinaams Nederlands) en Melle Rigter (22, Nederlands): 'Onze grootste gemeenschappelijke deler: onze politieke idealen'

den. Dat was voor mij een vrij moeilijke periode, ook omdat ik toen in een depressieve periode raakte. Toen zijn Melle en ik veel samen gaan wandelen.'

Melle: 'Omdat mijn vader destijds ook in een burn-out zat, huurde hij een huis aan het strand in Schoorl en zijn we daar met z'n allen heengegaan. In die periode groeiden we nog dichter naar elkaar toe, ook door er juist samen op uit te gaan en naar buiten te gaan.'

Hoe verrijkt interculturaliteit jullie vriendschap?

Melle: 'Ik denk dat ik veel heb geleerd over bijgeloof. Ik heb alleen een Nederlandse achtergrond en ik ben vrij nuchter opgevoed, dus ik was eigenlijk nooit echt bezig met spiritualiteit of bijgeloof. Maar door Ānanda maak ik kennis met bijgeloof en leer ik steeds meer hoe dat werkt.'

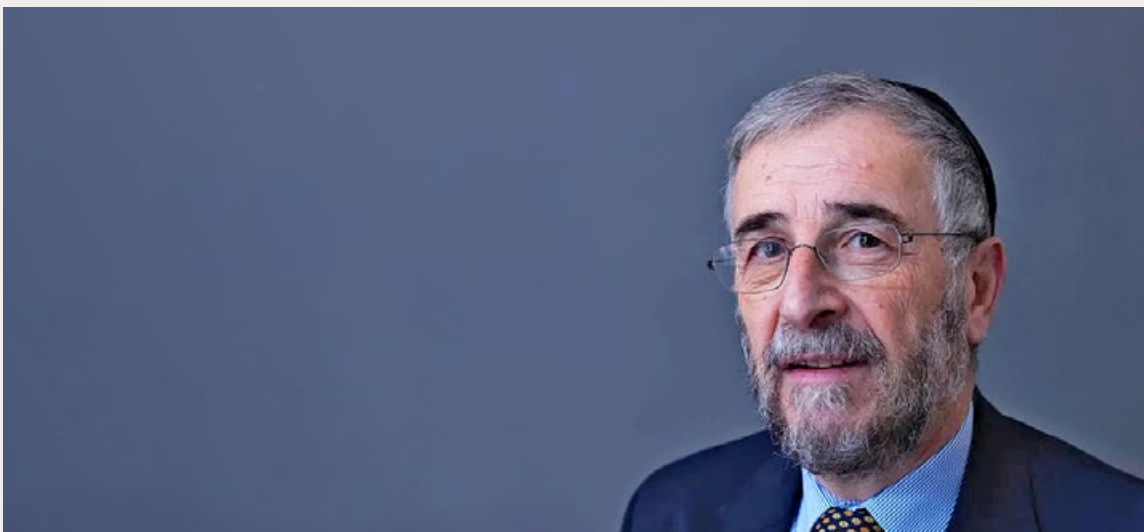
Ānanda: 'Ik moet zeggen dat ik zelf ook heel Nederlands ben opgevoed, ook omdat ik uit Badhoevedorp kom, een echte kakkersplek. Mijn vader is Nederlands, maar mijn moeder is Surinaams en geboren in Paramaribo. Zij is op haar zestiende naar Nederland gekomen om te studeren en na haar studie heeft ze hem ontmoet. Maar ik heb natuurlijk door haar ook de Surinaamse cultuur leren kennen. Ondanks het feit dat ze heel rationeel is, is ze wel heel bijgelovig. Dat heb ik wel overgenomen. Als er zout op tafel valt, moet ik dat zout pakken en over mijn schouder gooien, omdat het anders ongeluk brengt.'

Melle: 'Als ik de bus mis en ik ben net daarvoor onder een hoogwerker doorgelopen, gaat dat toch soms even door me heen.'

Ānanda: 'Over het algemeen is mijn moeder over Suriname juist vrij kritisch. Zij is de armoede daar min of meer ontvlucht. Wij zien natuurlijk alleen maar de mooie dingen, zoals de jungle. Toen ik daar was met Jesse en Melle, zag ik ook veel dingen die politiek gezien beter konden. Tegelijkertijd dacht ik, als hoogopgeleide Surinaamse vrouw die in Nederland woont: waarom doe ik dan niks? Ik heb nu wel het idee dat ik dit schuldgevoel kan omzetten naar iets positiefs, omdat ik voor een aantal grote musea werk en veel schrijf. Kunst en literatuur zijn de manieren om dit soort verhalen te kunnen vertellen.'

Melle: 'Door Ānanda leerde ik veel meer over de geschiedenis van Suriname. Maar ik denk dat onze grootste gemeenschappelijke deler onze politieke idealen zijn.'

Ānanda: 'Melle studeert politicologie en is veel met dit soort thema's bezig. Dus ik denk ook dat zijn idealen en gedachten zich voor hem later als journalist of politicus wel kunnen worden ingezet om allerlei soorten verhalen te vertellen - misschien ook wel over Suriname.' ●

LODY VAN DE KAMP

Rabbijn en publicist.

Wie één leven redt...

De jonge bruid staat naast haar eveneens jonge bruidegom onder het huwelijksbaldakijn. Helemaal volgens de Joodse traditie. Het huwelijk wordt voltrokken. Rondom het jonge paar staan de ouders, de grootouders, ooms en tantes, neefjes en nichtjes. Van zowel de bruidskant als van de zijde van de bruidegom. Een hele schare.

Binnen de huidige Joodse gemeenschappen is dit beeld een veel voorkomend plaatje. G'ddank. Het is wel eens anders geweest. De overgrootvader en overgrootmoeder van de bruid waren levende getuigen van de andere tijden die de Joodse gemeenschap heeft doorgemaakt.

Terug naar januari 1945. Het Rode Leger heeft rond de Poolse stad Katowice eindelijk de Duitse legers weten terug te dringen. Een patrouille Russische soldaten ontdekt opnieuw achter prikkeldraad een onderdeel van het vernietigingskamp Auschwitz. Een magere schim kruipt tevoorschijn uit een kapotgeschoten kelderruimte. Meer dood dan levend wordt hij door enkele van de strijders opgevangen.

Het eerste waar hij behoefte aan heeft is eten. Dagenlang heeft hij verscholen gezeten zonder eten of drinken. Het is die ene soldaat die de komende dagen zijn eigen

Een heel nieuw echtpaar staat daar, omringd door die grote familieschare

magere rantsoen deelt met de arme sloeber. Zo weet hij hem toch nog in leven te houden. Totdat hulp-troepen van achter het front de verzorgende taak van hem overnemen.

Nederland gaat dan gebukt onder de zware hongervinter. Alles wat er nog aan voedsel na vier jaar bezetting voorhanden was, is geroofd en doorgestuurd naar Duitsland. In een pensionnetje in de provinciestad Zutphen probeert de zelf broodmagere Anna haar onderduikers in leven te houden. Voor onderduikers bestaan geen bonkaarten. Toch lukt het Anna om hen, waarover zij zich ontfermd heeft, die winter te laten overleven.

Zo ook die ene jonge Joodse vrouw, die na de deportaties van haar ouders, broer, grootouders, ooms en tantes, moederziel alleen zwervend van het ene naar het

andere onderduikadres de oorlogs-jaren heeft doorgebracht. Die kleine Anna trok meerdere keren per week haar oude dikke versleten jas aan, klom op de fiets zonder banden, om midden in de donkere nachten langs de boerderijen te gaan om aardappels, brood, melk en eieren op te halen voor haar onderduikers.

En zo kwamen de man die de kampen heeft overleefd, en de vrouw die het met het bijeen-ge-raapte eten van Anna heeft gered, elkaar na de bevrijding tegen. Hij heeft zijn vrouw en kleine kinderen in Auschwitz achter moeten laten. Zij hoort dat het vernietigingskamp in het Poolse Sobibor het eindstation was voor haar ouders, en een steengroeve in het Oostenrijkse Mauthausen de dood betekende voor haar broer.

Zij hebben niets en niemand meer. Alleen elkaar. De gemeente leent het jonge paar tien gulden voor de eerste levensbehoeften. Wel onder de voorwaarde dat dit binnen drie maanden terugbetaald moet worden.

Deze man en vrouw zijn de overgrootouders van de bruid. Zij vormen een klein deel van het verhaal. Voor de andere groot- en overgrootouders van de bruid, en de groot- en overgrootouders van de bruidegom, geldt dezelfde geschiedenis.

Die ene soldaat die zijn rantsoen deelde met de man die hij aantrof. Anna die met levensgevaar in het donker door de duistere bossen van de Achterhoek reed om die ene vrouw te redden. Ieder van hen heeft die ene ziel gered.

De vreugdevolle gebeurtenis van de achterkleinkinderen van diegenen die gered zijn, is de levende bevestiging van die G'ddelijke wijsheid in de Koran en in de Talmoud: 'Wa man AhyaHa FaKalanNaMaa Ahya Annaasa DjamiiA': wie één mens in deze wereld redt, redt een hele wereld.

Een heel nieuw echtpaar staat daar, omringd door die grote familieschare. Die bruid is onze kleindochter. Haar overgrootouders waren mijn vader en mijn moeder. Hun verhalen zijn de gedachten die door mijn hoofd gingen, toen wij enige weken geleden dit kostbare moment mochten meemaken. •

‘Nooit gedacht hier te belanden, maar

BEELD: MUHAMMET ESER

● FITRIA JELYTA

Elke maand gaat *de Kanttekening* in gesprek met vluchtelingen en statushouders in Nederland. Hoe zijn ze hier gekomen? En hoe hebben zij hun nieuwe leven in Nederland opgebouwd? Deze maand: Muhammet Eser (35), die vlak na de mislukte coup poging in Turkije vanuit China naar Nederland vluchtte met zijn gezin. Hij werkt nu als Financial Controller bij het UWV.

Het was 2017 toen Eser bij de Turkse ambassade in Shanghai te horen kreeg dat zijn paspoort en die van zijn echtgenote werden geannuleerd. De reden? Dat konden ze hem niet precies vertellen. Maar hij wist dat het te maken had met zijn steun aan Fethullah Gülen, de moslimgeleerde die in Turkije tot staatsvijand nummer één is verklaard omdat hij achter de mislukte coup van juli 2016 zou zitten.

Eser: ‘Onze paspoorten werden onrechtmatig geannuleerd. Vlak na juli 2016 konden de autoriteiten ons niet zeggen dat ze onze Turkse identiteitsbewijzen moesten annuleren vanwege onze verbinding aan de Gülen-beweging. Dat is geen rechtsgeldige reden, dus toen kwamen ze met een smoes.’

Met zijn dochter en echtgenote verbleef Eser in China voor een bacheloropleiding Internationale Betrekkingen. Nadat hij te horen kreeg dat zijn Turkse paspoort niet langer geldig was, besepte hij dat hij China zo snel mogelijk moest verlaten.

r ben er ontzettend dankbaar voor'

'Als je ergens verblijft zonder geldig identiteitsbewijs, wordt het je onmogelijk gemaakt om bij te dragen aan de maatschappij. Dat is ook zo in China. Je mag er niet werken, je mag er niet wonen, en je mag er niet eens het openbaar vervoer gebruiken.'

Eser kon met een geannuleerd paspoort alleen nog maar terugkeren naar Turkije. Maar dat was geen optie, omdat hij opsluiting, gevangenschap en zelfs marteling kon riskeren op het moment dat hij in Turkije zou landen.

'Wat kon ik nog doen voor mijzelf en mijn gezin? Ik besloot uiteindelijk om een vliegticket te boeken naar Istanbul. Op dat moment was de goedkoopste vlucht via Amsterdam, waar ik dan moest overstappen om de reis naar Turkije voort te zetten. Dat bood me een uitweg.'

Binnen een dag had Eser samen met zijn echtgenote hun woning in China leeggemaakt en opgeruimd. Hij verkocht alle meubels, en wat niet verkocht kon worden, gaf hij weg of belandde in de vuilnisbelt. Met slechts kleine reiskoffers en de kleren die ze aan hadden, vertrok het gezin naar de luchthaven.

'Toen we het vliegtuig in moesten stappen, was ik bang dat we niet werden toegelaten vanwege onze geannuleerde paspoorten. Daarnaast hadden we ook een Schengenvizum nodig om naar Nederland te gaan, maar op onze vliegtickets stond Istanbul als eindbestemming. Daardoor hadden we geen problemen met de vlucht. Eenmaal aangekomen in Amsterdam wisten we dat we onze reis naar Istanbul niet voort gingen zetten. Op Schiphol heb ik toen in november 2017 asiel aangevraagd voor mij en mijn gezin.'

Dat lukte. Eser en zijn gezin werden ondergebracht in het asielzoekerscentrum in Ter Apel. 'Vanaf de eerste dag dat ik in Nederland was, begon ik de Nederlandse taal te leren. Daar heb ik hard aan gewerkt, terwijl onze aanvraag tot verblijf in Nederland werd behandeld. Mijn vrouw en ik hadden besloten om in Nederland te blijven, omdat we geen andere optie hadden', vertelt hij.

Het verkrijgen van de Nederlandse verblijfsdocumenten ging volgens Eser sneller dan verwacht. Dat komt omdat hij de ambtenaren een film had laten zien van zijn gesprek met de Turkse consulent in Shanghai, dat hij onopgemerkt had opgenomen. Daarin was te zien hoe Eser allerlei vragen stelde aan de Turkse ambassade over zijn geannuleerde paspoort, en dat de consulent daar geen rechtsgeldige antwoord op kon geven. 'Tegenwoordig kan de Turkse regering je paspoort annuleren en openlijk toegeven dat dat komt omdat je verbonden bent aan de Gülen-beweging, maar in 2017 deden ze dat nog niet', vertelt hij.

Uiteindelijk woonde het gezin drie maanden

'In mijn ervaring gaan we in Nederland beter om met meningsverschillen dan in Turkije'

in Ter Apel, waarna Eser een woning kreeg toegewezen in Heerhugowaard. Daar woont hij nog steeds met zijn echtgenote en inmiddels twee kinderen. Binnenkort verhuist het gezin naar Biddinghuizen, waar Eser een huis heeft gekocht.

'Het is allemaal nog zo onwerkelijk voor mij. Mijn gezin en ik konden nergens heen, maar nu heb ik een baan, een huis en kunnen mijn kinderen veilig naar school. Ik had nooit gedacht dat ik in Nederland terecht zou komen, maar ben daar ontzettend dankbaar voor.'

Respect en integriteit

In 2018 hoorde Eser over een traineeship bij het UWV, dat sinds datzelfde jaar een apart traject bood aan statushouders om er te kunnen werken. 'Ik besloot om mezelf aan te melden en behoorde tot de eerste groep van zestien vluchtelingen die werden aangenomen om als trainees aan de slag te gaan', zegt hij. 'Na afloop van het traineeship, dat een jaar duurde, kreeg ik twee banen aangeboden bij het UWV. Ik besloot om bij de afdeling te blijven waar ik werd opgeleid tot Controller. Vanaf de eerste dag van mijn traineeship tot nu werk ik met hetzelfde team, en ik werk er nog altijd met veel plezier.'

Naast zijn fulltimebaan doet Eser een Masteropleiding tot Financial Controller. In zijn vrije tijd helpt hij andere vluchtelingen via de Turks-Nederlandse stichting IPN om hun leven hier in Nederland op te bouwen. 'Vorige week heb ik iemand geholpen met klussen in huis. We gingen verven en legden laminaat op de vloeren. Daarmee wil ik een bijdrage leveren, en ze op weg helpen. Ook in mijn buurt doe ik aan vrijwilligerswerk, en bezoek ik het asielzoekerscen-

trum regelmatig. Ik wil niet vergeten wat ik heb meegemaakt, en gun een ander ook wat ik heb.'

'Ik heb veel geleerd over Nederland', gaat hij verder. 'Wat mij opvalt is het respect dat we hebben voor elkaar. Mijn eigen land heeft mij niet geaccepteerd vanwege mijn denkbeelden, maar in Nederland kunnen we bij meningsverschillen wel goed met elkaar om blijven gaan. Natuurlijk zijn er uitzonderingen, maar in mijn ervaring gaan we in Nederland beter om met meningsverschillen dan in Turkije.'

Dat sluit volgens Eser ook aan bij de term 'samenleving'. 'Daar hoor ik mensen in Nederland vaak over spreken. Samenleving is samen leven. Dat past bij mijn eigen normen en waarden, en ook bij het motto van de Gülen-beweging.' Als voorbeeld van samen leven vertelde hij het verhaal over zijn buurvrouw die hem haar huissleutel toevertrouwde toen ze een paar dagen wegging.

'Dat verbaasde mij. Ze vertrouwde mij haar huissleutel toe, terwijl ze mij niet goed kende. Wat een mooi gebaar. Dit onderlinge vertrouwen zouden moslims zoals ik ook moeten hebben naar elkaar toe, maar Nederlanders die geen moslim zijn doen dat beter dan sommige moslims.'

Ook leerde Eser over integriteit toen hij in Nederland kwam wonen. 'Het probleem tussen de Gülen-beweging en Erdogan-aanhangers zie ik als een integriteitsprobleem', zegt hij. 'Waarom maakt Erdogan van Gülen-aanhangers of andere minderheidsgroepen de vijand? Alleen omdat ze op politieke gronden met elkaar van mening verschillen. Ik heb niets tegen Erdogan, heb geen politieke voorkeur en deed niet mee aan politieke activiteiten, maar toch hebben ze mij mijn Turkse paspoort afgenomen.'

In Nederland gaat het er volgens Eser anders aan toe. Dat ziet hij onder andere bij hoe fel de bevolking en de politiek reageert op misstanden als de toeslagenaffaire. 'Als zoiets vergelijkbaars als de toeslagenaffaire in Turkije zou gebeuren, dan zou het heel lang duren voor het aan het licht werd gebracht of misschien zelfs helemaal niet worden aangekaart. Als je bezig bent met de politiek, kun je blijkbaar niet binnen de grenzen van de integriteit blijven.'

Hoewel hij kritisch is op Turkije en het Erdogan-regime, mist hij zijn geboorteland wel. 'Aan mijn ouders heb ik niet verteld dat ik met mijn gezin naar Nederland was gevlucht. Ze denken nog altijd dat we hiernaartoe zijn verhuisd vanwege mijn werk. Ze zouden alleen maar bezorgd zijn als ik hen vertel waarom we naar Nederland zijn gegaan', legt hij uit. 'Ik zou hen en mijn broer zo graag weer terug willen zien en op vakantie willen gaan naar Turkije. Maar dat zit er helaas niet in.' ●

dK.Academie

voor **€29,95** p.m.

Maandelijks
opzegbaar

dK.Academie is de community van lezers van het crossmedia-platform de Kanttekening.

Als actieve members staan we maandelijks stil bij een actueel of relevant thema, zoals terrorisme, geld, modern China of de Nederlandse rechtsstaat. Het gekozen thema ondersteunen we met het volgende:

- Maandelijks een boek (Elementaire Deeltjes van Amsterdam University Press, waarover bijvoorbeeld Nederlands Dagblad recenseert: "beter dan Google en Wikipedia samen") ter waarde van €9,99 per titel.
- Toegang tot de luistercolleges van Home Academy ter waarde van €12,50 per maand.
- Abonnement op de zaterdagkrant of het maandblad van de Kanttekening (naar keuze maandelijks te switchen) inclusief digitale toegang ter waarde van €12,95
- Toegang tot maandelijkse meet-ups met boeiende sprekers en schrijvers, inclusief één introductie per keer.
- Interessante kortingen op culturele evenementen, films, theaters, musea, concerten, optredens en exposities.

Bovendien besteden we in de Kanttekening uitgebreid aandacht aan het thema van die maand. Je leest dan stukken van bekende en minder bekende schrijvers, allen experts in het desbetreffende vakgebied.

Word nu onderdeel van dK.Academie voor slechts €29,95 per maand.

In samenwerking met:

